

Alegre

LA MARRATXA

Societat Andorrana de Ciències

El sentit del folklore, avui

El sentit del folklore, avui

Vintenes Jornades de la Societat Andorrana de Ciències

Societat Andorrana de Ciències

El sentit del folklore, avui

Vintenes Jornades de la Societat Andorrana de Ciències

© Societat Andorrana de Ciències
© Dels autors respectius els escrits, les imatges i les fotografies

Edita: Societat Andorrana de Ciències
Primera edició, setembre 2016

Amb la col·laboració de:
Comú d'Andorra la Vella, capital de la cultura iberoamericana 2016
Crèdit Andorra

Realització gràfica: ARA disseny (ADEMG)
Disseny i maquetació: Pilar Monge
Impressió: Envalira sl
ISBN: 978-99920-61-27-5
DL: AND. 242-2016

Sumari

Benvinguda

Àngels MACH i BUCH, presidenta de la Societat Andorrana de Ciències 5

Tradició i popularitat, unes constants o unes variables?

Òscar SÁNCHEZ i CAZORLA, director de corals i coordinador de les XX Jornades 7

Costums, tradicions i folklore

Simó DURÓ i COMA, excantaire del Grup Folklòric d'Ordino

i membre del Cor de Cambra d'Andorra..... 13

L'emigració i el folklore

Jose Luis GONÇALVES CARVALHO, director artístic del Grup de Folklore Casa de Portugal 17

Esbart Laurèdia de Sant Julià de Lòria: difusió del patrimoni folklòric en temps de crisi de valors

Jaume TORRA i VINYAL, director, i Anna MANGOT i SCHIEFENBUSCH,

sotsdirectora de l'Esbart Laurèdia de Sant Julià de Lòria 21

Les caramelles d'Encamp, tradició i actualitat

Robert LIZARTE i FERNÁNDEZ, caramellaire major 27

Els Geganers de Sant Julià de Lòria

Jordi DIAZ i SOLER, president i cap de la Colla Gegantera de Sant Julià de Lòria 31

L'estat actual del folklore andorrà

Pere CANTURRI i MONTANYA, historiador i exministre de Cultura 35

Dos-cents anys tocant el cel. El fet casteller en la societat actual

Juli PEÑA i BALIU, president i cap de la Colla Casteller d'Andorra 41

Valors del folklore popular

Núria BARQUIN i FIERRO, directora artística de l'Esbart Santa Anna 45

Les caramelles de Pasqua i l'Estudiantina de carnaval.

La seva recuperació per part de la Germandat de Sant Sebastià de la Seu d'Urgell

Lluís OBIOLS i PEREARNAU, arxiver i director del Cor de Caramelles de la Germandat de Sant Sebastià 47

El folklore: un art creat per a preservar el patrimoni ancestral d'un poble

Eva JULIÁN i ADÁN, recuperadora del folklore andorrà i investigadora 55

La dansa tradicional com a factor d'integració

Pep LIZANDRA i MICÓ, mestre de danses 61

Assaig sobre el folklore. Les caramelles d'Ordino <i>Josep PUIG i MARTELL, director de l'Orfeó Andorrà, de la Coral Casamanya i de les Caramelles d'Ordino</i>	63
Petita història de la sardana - Agrupació Sardanista Andorrana <i>Daniel PÉREZ i CARRILLO, president de l'Agrupació Sardanista Andorrana</i>	69
L'Esbart Sant Romà: l'essència de la tradició en el procés de la creació contemporània <i>Maribela MORENO i GONZÁLEZ, directora artística de l'Esbart Sant Romà d'Encamp</i>	71
El ball de diables com a element de recuperació del folklore i patrimoni cultural <i>Ismael GARCIA i RASTROLLO, tresorer de la Colla de Diables d'Andorra</i>	75
L'esbart, més enllà del folklore <i>Sílvia PASTOR i BARÓN, presidenta, i M. ÀNGELS VELANDO i SALVADOR, codirectora de l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella</i>	81
Mesura de salvaguarda: 10 anys de falles infantils <i>Albert SAMARRA i PUJOL, secretari de l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella</i>	85
Esbart Dansaire Valls de Nord, una necessitat! <i>Josep Maria VÁZQUEZ i CORTÉS, president de l'Esbart Valls del Nord</i> <i>M. Pilar CAPDEVILA i BOSCH, codirectora artística</i> <i>Sandra TUDÓ i MONTANYA, codirectora artística</i>	89
Fal·lera gegantera <i>Marta GULEMANY i MIRET i Lúdia SAMARRA i PUJOL, membres de la Gresca Gegantera d'Andorra la Vella</i>	93
Reivindicació del prestigi del folklore, la cultura del poble <i>Sergi MAS i BALAGUER, escultor, gravador i artesà</i>	97
El folklore en un món canviant <i>Carme ORIOL i CARAZO, filòloga i professora al departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili</i>	101
Partitures i textos de cançons tradicionals d'Andorra i del Pirineu <i>Artur Blasco i Giné (adaptació)</i>	109
Annex	
* Programa previst	121
* Imatges de les XX Jornades	123
* Llista d'assistents a les XX Jornades (no exhaustiva)	126
* Recull de premsa	129

BENVINGUDA

Àngels MACH i BUCH

Sigueu benvinguts a les XX Jornades de la Societat Andorrana de Ciències.

El tema escollit per l'entitat en aquesta edició, *El sentit del folklore, avui*, s'escau molt bé amb la celebració de la Setmana de la diversitat cultural, perquè pensem que cal conèixer com són les tradicions pròpies per poder-les valorar i perpetuar alhora que les actualitzem, i també les altres cultures amb les quals progressem plegats al país. És la cultura de base que aplega infants, joves, adults i gent gran en pro de la conservació de les activitats festives tradicionals i que al mateix temps cohesiona la societat.

Les quinze ponències presencials que es presenten avui aprofundiran en les músiques, danses, cants, cant coral, els instruments tradicionals, l'art, la literatura, els costums, junt amb les activitats tradicionals dels gegants, les falles, els diables, els castells. És un equilibri fràgil en la societat tecnològica actual, que pot posar en perill les activitats tradicionals. Per aquesta raó es va escollir tractar aquest tema en les vintenes Jornades, i fer del conjunt de totes les ponències el reflex de la societat actual del país, per poder progressar junts i per encarar el futur de la millor manera.

Com a cloenda tindrem el privilegi de l'actuació del músic i investigador de la cultura popular pirinenca Artur Blasco, que interpretarà deu cançons tradicionals d'Andorra i dels territoris veïns acompanyat per Marién de Casimiro. En el concert podrem escoltar el so dels instruments típics: l'acordió, el violí, junt amb el rabequet, les culleres, el guitarró, el pandero i les postisses, dites també castanyetes o castanyoles.

Volem agrair molt sincerament als ponents la seva disposició i l'esforç a l'hora de preparar els seus treballs, perquè l'aportació dels ponents és l'essència bàsica.

El nostre agraïment més sincer a les institucions que fan possible la realització i també la publicació posterior amb el seu suport, que són: el Comú d'Andorra la Vella i Crèdit Andorrà.

Sense el seu ajut aquesta jornada no es podria dur a terme ni transcendir en el temps amb la publicació posterior, que més endavant serà consultable per Internet al web <http://publicacions.iec.cat>, on consta cada article amb el DOI (Digital Object Identifier) corresponent a cadascun dels autors, i també al portal de la biblioteca de la Universitat d'Andorra.

En la publicació es reproduïxen els textos lliurats pels participants junt amb un recull de premsa amb la informació generada i que ha aparegut als mitjans de comunicació. Els debats o comentaris que originen les ponències en les cintes enregistrades durant les Jornades i el DVD amb l'audiovisual es lliuren a l'Arxiu Històric Nacional per a una millor conservació i per poder ser consultables.

A tots els que ens han acompanyat presencialment a la sala d'actes com als que en llegiran el contingut en el recull editat us agraïm el suport a la tasca que duu a terme la SAC, de foment de la reflexió i repensament del país per a poder avançar junts cap a un futur millor.

Àngels Mach i Buch,
presidenta de la SAC

Tradició i popularitat, unes constants o unes variables?

Òscar SÀNCHEZ i CAZORLA

Proposar-se quin és *El sentit del folklore, avui* es posar en qüestió quina és la raó de ser de la llengua i de les expressions artístiques que van lligades amb aquesta llengua i amb la seva cultura. En conseqüència, és posar en qüestió els elements que generen la diferència entre nacionalitats, regions o pobles. I precisament són aquestes diferències les que estan perillant avui dia, d'una banda amb els governs centristes que provoquen tant rebombori actualment a Espanya i Anglaterra, o també d'altra banda, potser de forma més subtil i perillosa, amb la globalització. Si canviem de perspectiva, tradició i popularitat evocuen uns elements culturals que perduren en el temps i que generen un lligam de generació en generació alhora que donen identitat pròpia a un espai geogràfic, una societat, una cultura i una llengua. Però amb l'evolució tecnològica de la comunicació i del transport, les societats es barregen i els intercanvis culturals provoquen canvis profunds en els valors personals i de manera diferent entre els individus. Aleshores, en quina mesura la tradició i la popularitat que caracteritzen un folklore es mantenen constants o esdevenen variables?

En primer lloc veurem com són d'importants els valors del folklore que es mantenen constants i seguidament, comprovarem quins són els canvis socials i en quina mesura poden afectar la conservació d'aquests valors.

Enguany vivim en un temps en què el país veí Catalunya vol reafirmar la seva identitat amb la independència, separant-se de la resta d'Espanya i recuperant el domini total de la seva llengua, la seva cultura i els seus recursos. La preservació d'aquests elements li ha permès mantenir la identitat i són els arguments principals per distingir-se com a poble davant del món, sobretot després de passar un episodi tan complicat com el del franquisme. Mantenir una educació que ensenyi els pilars culturals preocupa als catalans; tanmateix avui dia, justament, l'eliminació del català i del catalanisme es mostren com els objectius principals de la nova reforma de la llei del ministre d'Educació, Cultura i Esport, José Ignacio Wert. Aquesta

Goigs del gloriós Sant Julià

Melodia recuperada a partir del testimoni: Ricard Tor, setembre 2007.

Transcripció musical: Oscar Sánchez

The musical score is written on five staves in a single system. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 6/8. The lyrics are in Catalan and are aligned with the notes. The score includes a 'Final' marking above the third staff. The lyrics are: Pal- ma de Màr- tir por- tau co- ro- na de - Con- y tam- bé dels tem- po- rals - per Ser- vir nos - tre fes- sor, Ju- lià de gran - cle- men- cia, Se- nyor, lliu- rau- nos de tot do- lor En An- tio- qui- a nas- que- reu (...), de Pa- res molt prin- ci- pals en vir- tuts vos a- dor- na- ren, y bens es- pi- ri- tu- als.

preocupació, la comparteixen valencians o mallorquins amb el tancament de mitjans de comunicació regionals.

Efectivament, la llengua és el principal pilar de qualsevol cultura, però també les expressions artístiques, com la música, la dansa o les tradicions folklòriques, com els castellers o els gegants, ja que formen part dels elements vertebradors de la identitat catalana. Un exemple que il·lustra el resultat d'aquestes accions de centralitzar el poder governamental i d'imposar una llengua en un territori el trobem a França, on la llengua francesa es va anar imposant sobre les llengües regionals com l'occità després de la Revolució de manera a uniformitzar la llengua dels francesos, en detriment, però, de conservar les riqueses culturals que envoltaven aquesta llengua. A Espanya, malgrat tot, s'han conservat millor les característiques culturals pròpies en cada comunitat, cosa que genera uns contrastos molt enriquidors. Uns contrastos que no sempre són entesos i provoquen confusions als estrangers, com succeïa no fa gaires anys enrere, quan proliferaven unes botigues de *souvenirs* a Andorra que venien nines amb vestits tradicionals de dansaires sevillanes com a símbol cultural del país!, cosa que no tenia res a veure; però es venien molt bé.

Goig del Glorioso St Julià

per Ricard Tor, setembre del 2007.
Recull d'Eva Julián.

Pal-ma de Mar-tí per-tau-co-ro-ma de-Can-tes-sor.
Y tam-bé dels tem-por-nals-per sen-vir nos-tre Sen-yor

Ju-lià de gran-de-men-cia, lliu-ran-mos de tot do-lo

En An-tiò-qui-a nas-que-reu de Pa-res molt prin-ci-pals

en vir-tuts vos a-dor-na-rem i bens es-pi-ri-tu-als

Final

També cal considerar un altre canvi en els costums personals. En l'actualitat els mitjans d'informació i de transport han reduït les distàncies i permeten fer circular les persones i les informacions a una velocitat desconeguda fins no fa gaire temps, sobretot si comparem el ritme d'aquestes circulacions entre el segle XXI i la resta de la història de la humanitat; aquest fet és provocat pels avenços tecnològics, de tal manera que les novetats del dia a dia ens arriben tan ràpidament que de vegades ens costa assimilar-les i en canvi les necessitem per no quedar-nos obsolets. Els transports també ens permeten desplaçar-nos amb molta més facilitat que dècades enrere. Curiosament, aquests canvis que multipliquen les opcions d'oci influeixen negativament en activitats culturals com les caramelles, ja que cada vegada es veuen més condicionades per l'assiduitat de la població als actes festius a causa que la gent cada vegada té més accessibilitat i autonomia per acomplir les preferències personals i aprofita les festes per marxar de casa. Però els actes folklòrics ens permeten aturar-nos i agrupar-nos. Efectivament, la celebració d'aquests actes ens fa sentir-nos un poble unit no solament amb la societat contemporània, sinó també amb la dels nostres antecessors, i els ensenjem als nostres fills amb l'esperança que les generacions futures els mantinguin.

Allegre **LA MARRATXA** de Sant Jaume de Lloria
Recull melòdic Daniel ARZU 1960

The musical score is written on ten staves. The first staff begins with a treble clef and a 3/4 time signature. The key signature has one sharp (F#). The tempo is marked 'Allegre'. The title 'LA MARRATXA' is written in large, bold letters, followed by 'de Sant Jaume de Lloria' and 'Recull melòdic Daniel ARZU 1960'. The music consists of a series of eighth and sixteenth notes, with some rests. The eighth staff has a tempo change to 'molt mogut' and a key signature change to two sharps (F# and C#). The score ends with a double bar line on the tenth staff.

Certament, les representacions estan sovint marcades per l'actualitat, i per aquest motiu es renoven i s'inventen de nou precisament per mantenir-ne el sentit dintre del context, però alguns elements es conserven intactes. Per exemple, els continguts de les festes majors es renoven d'any en any, però els elements tradicionals es conserven, com podem comprovar amb el Contrapàs d'Andorra la Vella o la Marratxa de Sant Julià –en Daniel Areny de jove va encarregar-se de recopilar versions orals de la dansa laurediana per transcriure'n una partitura per normalitzar-la, ja que les cobles encarregades de tocar-la tenien dificultats per respectar-ne l'estructura i es feia impossible de ballar-la per l'esbart–.

Paral·lelament a les noves tendències emergents, la inquietud per recuperar i estudiar intentant mantenir la genuïnitat del patrimoni cultural és força recent i és el que motiva la tasca d'historiadors de l'art, musicòlegs i altres investigadors. Enguany, formen part dels continguts que divulguen les entitats culturals i altres erudits, que mantenen vius aquests continguts en recuperar-los, reconstruir-los i interpretar-los a partir de documents escrits i preparats. Encara que d'alguna manera es trenqui la riquesa de la divulgació oral, cosa que produeix que aquests continguts s'adaptin i es remodelin d'una forma més intuïtiva que científica. Ara bé, els criteris de la recuperació i els de la divulgació segurament no han de ser els mateixos, ja que alguns continguts del patrimoni cultural poden ser interpretats o no. En aquest sentit, si posem el cas les obres musicals o literàries, poden divulgar-se per suport imprès o bé per representacions escèniques o enregistraments audiovisuals. En canvi, aquesta condició no es manté en obres pictòriques o fotogràfiques, ja que la interpretació no condiciona la representació de l'obra original.

En conseqüència, el folklore està subjecte a modificacions i adaptacions per causes molt diverses i aquests canvis són condicionats sobretot per la gent que els divulga, ja que tot el que és viu canvia, i com més llarga és la seva vida més canvia, seguint la norma que l'única constant veritable és el canvi permanent. Ara bé, les tradicions i els continguts folklòrics no estan fets per ser apresos de forma acadèmica, sinó empírica. De fet, la millor manera de recuperar-los i de mantenir-ne l'essència és gaudint-los i compartint-los. Així els retornem la seva raó de ser cada cop que els interpretem. Ara bé, cal que sapiguem mantenir les nostres tradicions per conservar-les i no deixar que d'altres envaeixin el seu espai, com està succeint amb les festes de Tots Sants o del tió, reemplaçades per Halloween o Santa Claus!

Òscar Sànchez i Cazorla,

director de corals i coordinador de les XX Jornades

Costums, tradicions i folklore

Simó DURÓ i COMA

D'entrada vull precisar: folklore de projecció merament turística, quan és solament per un guany dinerari condemnable a cent per cent, convindria que tal pràctica no existís.

Cal pensar que l'esperit de l'etologia és altre. Reproduir, escenificar unes formes participatives comunitàries que un dia veieren la llum, qualesques perviuen, d'altres lamentablement han desaparegut, és una obligació a cultivar fidelment i amb profund respecte. Això se'n diu seguir amb l'ús i els costum o costum i ús; la llàstima és que tal expressió ha desaparegut del llenguatge corrent i del fet poc en queda. El desús sentència l'oblit. Desapareixen expressions de vivències, missatges, passatemps, transmissions, representacions, notes que servien de fites senyalades que any rere any es reproduïen, i així es passa quan desapareixen els grups que es mouen per a mantenir les vivències o que ve a faltar un cap davanter.

La parròquia d'Ordino tenia com les altres seves homòlogues i expressava el seu missatge genuí. El concert, Gent Gran, Casats, joves, infants, animava la vida dels pobles i llogarrets, cadascú tenia un rol i animava dins la seva parcel·la fent tot quan la pertocava.

Ordino tenia la "Quadrilla". Era el grup de fadrins de tota la parròquia; una vertadera institució que feia les seves reunions, que deliberava. Els seus acords eren escrits en el "Llibre de la Quadrilla" essent-ne el secretari el Reverend Senyor Rector d'Ordino, com a escriba i ensem mantenidor del decòrum. La Quadrilla era molt activa; en el seu llibre de reunions hi figuraven els comptes, entrades fruit de les plegues i sortides: compra de banderes processionals, pólvora per "gallejar" el dia de Corpus, etc. Cal dir que tot jove complia amb una sèrie d'obligacions: engalanar la plaça per les festes majors i roser, escombrar la plaça, tallar bessos i boixos, descorçar a la tardor i durant l'hivern bessos per les falles. Vers els anys 30 molts joves deixaren Andorra en busca de treball, la Quadrilla es buidà i poc a poc fins a desaparèixer. A la plaça d'Ordino ja no es ballà més el contrapàs.

A títol informatiu preciso:

Dins la Parròquia d'Ordino les festes eren acordades o decretades pels Quarts dins les seves delimitacions, si bé per Sant Pere vot de parròquia el Comú n'era competent. Aquí la tradició volia que l'altar s'adornés amb flors, celebrat el Sant Ofici es procedia a la benedicció del bestiar invocant Sant Antoni, després cuinat per mestresses d'Ordino una cinquantena de romeus gustava d'un bon arròs amb conill. I després cap a casa sovint sota llamps i trons, sempre a peu o bé en cavalleria.

Vull completar l'apartat "Quadrilla". Aquesta fou institucionalitzada per un canonge de la Seu d'Urgell. Invitat a Ordino vers l'any 1700, el dia de Sant Esteve al sortir de missa va presenciar la versió de la "Óssa", tant li va agradar l'exhibició que va demanar al Comú d'Ordino que cada any després del sopar del dia dels comptes del Consell Sabut dels Sants Innocents, convidés la Quadrilla a les postres –fruits secs i moscatell i coca- i a més el Comú hauria de proporcionar-los hi un amarell o bot de vi per carnaval. De tot això res no en resta. Un Comú poc escrupulós va passar l'escombra i aquí en tens una associació més sense personalitat i identitat; perdó ens queda el segon llibre d'actes, car segons es comentà el Sr. Joaquim de Riba fa anys ja entregà el número 1 a un canonge amic de la Seu... cap recerca ha fructificat. Un vestigi en queda però, ignorat per a molts. A la sala de reunions de l'Honorable Comú i Quart d'Ordino hi han unes cadires, segons documents – llibres del Quart i carpetes de comptes- tot fou pagat pel Quart d'Ordino i la Quadrilla. La inscripció Q correspon a Quadrilla i la C vol dir Quart, moltes vegades escrit Cuart.

Les joves donzelles tenien el seu rol: feien cor per a les celebracions religioses, la majorala o fadrina major a les processons duia l'estendard o pendó – els joves ells obrien la processó amb la bandera blanca per Corpus, vermella pel Sant Patró si aquest fou martiritzat- florien els altars i els tabernacles processonals – Roser, Sant Isidre, Rogatives, Sant Marc- feien la plega de Sancogesma i del Roser.

Fins els anys 1960 moltes eren les activitats culturals i sociològiques: jugar a les quilles (segurament importat de França), al fronton consistent a picar amb la pilota la paret de l'antiga casa del Comú i del Quart (joc de joves i de nens) just sota el carener. El cant entre els treballadors del camp, de les cigarrerres que elaboraven aquesta indústria, de les cosidores, de les costureres i de les que feien mitja sobretot a l'hivern, en els solars recerats. El calendari gregorià tenia moltes fites. Les festes religioses eren peculiars: Nadal amb la missa del gall que substituï la missa de l'adoració dels pastors (a les 5 hores del dia 25 –hora solar sortint es cantava), les flames de torxes i teies guiaven el retorn a llur casa per tal de menjar excepcionalment coca i xocolata.

El dia de Sant Esteve al sortir de missa es representava l'"Óssa". Per Sant Joan de desembre molts ordinencs tornaven el convit anant a Sant Joan de Caselles, hostes de cal Pellisser.

Carnaval tres dies de festa, tres plegues- el primer, segon dia i el quart dia- plega de la sardina o de cuaresma- el tercer dia de carnaval es procedia, i així era convingut amb les cases que no portaven dol, al robatori de l'olla, en principi ben mascarats solteres i solters compartien menges.

No es podia treballar durant tres dies, qui infringia era traduït davant el jutge, que sentenciava a la plaça càstigs. El judicat muntat a l'inrevés sobre un ruc era passejat pel poble.

La gent es disfressava, menjava i beguia, tarda i nit ballava al so d'un acordió o d'un violí. Per Sant Marc, Sant Isidre o dies de Rogatives un de cada casa, almenys, es personava en les processons: portadors i cantaires.

Per Pasqua la Quadrilla cantava caramelles o goigs dels ous. Per Corpus les dones s'afanyaven a fer els altars a les portalades de Cal Nicolau, cal Vila, cal Ramonguem. Calien portadors de bandera blanca, els portadors del tàlem o pal·li – els honorables Cònsols, Llevadors del Quart d'Ordino i dos consellers més- repluig de la custòdia, els portadors de ciris o torxes, els galejadors –sometents- el cor d'homes i dones.

La processó es feia complida la novena, molts eren els novenaris cada diumenge es celebraven vespres cantades segons ritual.

El Roser, festa de les roses, no es celebrava Sant Jordi i durava un dia: Missa, benedicció de les roses, processó amb bandera blanca i groga, exhibició del pendó, cants a Maria, ball de tarda i sarau que començava a les 10 hores del vespre, oficials.

El bestiar la primera setmana d'agost passava dels empius a les herbes, motiu de salar a la Rabassa el bestiar, de fer provar les egües i d'esmorzar fent una rotllana, compartint fraternalment lo de les enforges. Les restes eren pels guardians: vaquer, equasser i els vaillets. El retorn es feia en part o bé totalment a peu, muntats sobre animal els més privilegiats del Serrat o ribera avall damunt vehicle.

La Festa Major a Ordino fins els anys 1970 durava tres dies. A demanda del jovent del poble, l'Honorable Quart d'Ordino acceptà dotar el Roser amb tres dies de festa, seguint una mica el costumari; la festa major duraria un dia o dos, segons.

Com era la festa major d'Ordino a honor dels Sants Patrons Corneli i Ciprià els anys 1950 i 1960.

Dia 16 de setembre

Missa major cantada i tocada per l'orquestra. Al sortir, la banda musical acompanyava el Rector fins a la porta de la rectoria i seguidament ho feia al Llevador del Quart fins al llindar de casa seva. El dinar era copió: una tassa de "caldo" o brou, "entremesa", canalons, palpís o pollastre en aquest moment es destapava la botella de xampany o de cava, postre: crema i coca, en certes cases es presentava llangonissa, pernil i formatge amb la tradicional coca de festa major (coca rodona). El fadrí major del poble amb joves de la Quadrilla, cridat el Déu vos guard, posava al mig de la taula la plata on regnava un carabassó, adornat amb dobletes d'or. La plega dita del carabassó era un aport substancial que s'afegia a la subvenció de l'Hble. Quart que permetria pagar deutes. El sobre taula entre la casa, parents i amics s'allargaria fins el ball de tarda que a les 4 hores solars en punt començava: era el ball dels casats i en principi l'obria el Llevador amb la seva dona o la parella de persones de més edat. L'instant era emotiu. Sopar i ball de nit o sarau que finia just passada mitja nit.

El segon dia l'orquestra tocava a missa i al sortir acompanyava amb fanfara els Senyors d'Areny-Plandolit fins a casa seva. Seguidament la Quadrilla amb les joves del poble ballaven el contrapàs, diferent del d'Andorra la Vella, per a ser més acompassat. L'obrien les parelles fadrins majors i fadrins menors. Certs anys es ballava l'esquerrana.

El dinar era menys pompós. Rosari i vespres al culte. S'innova a finals dels anys 1950 una tirada o bé al plat o bé al colom o bé al gall.

Abans del ball de tarda l'orquestra oferia un concert clàssic molt apreciat. Seguidament ball de tarda. Després del sopar, sarau amb fanalet i toia.

Les amistats i familiars eren convidats i a les cases es feia condació: llangonissa, pernil, formatge, coca, postre de música, fruits-pressecs, figues, raïms vinguts d'Anserall mercès a l'Enciameta, la Barça, el Gafés i altres, cava i cafè amb un raig de conyac o aiguardent.

L'últim dia de festa era el dia del jovent.

L'orquestra tocava i cantava la missa. Sortint amb comitiva i tocant s'acompanyava a casa seva els de Riba de casa Rossell. De retorn a la plaça amb vestit tradicional es tornava a ballar el contrapàs. Anys enrera puntuaven riudons i desfilàvem en farandola.

El dinar es feia esperar car tot el jovent anava a la font de ferro cantant, menjant preses de xocolata per tolerar el gust cru de l'aigua ferrosa. La festa major es cloïa amb els balls de tarda i nit.

L'endemà de bona hora calia desmuntar el tancat fet amb bessos i boixos.

La Quadrilla durant l'estiu decidia fer excursions: descobrir la meravella florística de Sorteny o l'estany Blau amb el pas per port de Siguer. Ans que trenqués el dia es partia del poble, l'enforja ben guarnida, i cames ajudeu-nos fins el lloc de destí, tots acolorits, al tombar del vespre beneïvom la font i la cadira.

Per Sant Joan les mestresses de casa feien el recorregut de les herbes medicinals que feien secar a la sala de més amunt de la casa. Pel matí d'aquest dia abans que sortís el sol, com es feia per dir l'oració de la cuca el primer divendres de maig, la costum a Ordino volia que es fes el recorregut de les nou fonts, en cada una hom es rentava la cara i es bevia. Si una persona tenia berrugues amb herba i aigua mitjançant fregada el resultat n'era la desaparició. El dia de Tots Sants era gran festa. Al sortir de l'ofici religiós el dinar era suculent. Rosari i vespres. Després de sopar cadascú a casa seva resava el sant rosari, llavors es menjaven les castanyes i coca.

Les falles eren una activitat més, l'escorça dels bedolls recol·lectada durant la tardor i l'hivern eren les llumetes de la revetlla i nit de Sant Joan.

De totes aquestes tradicions, què en resta? Ben poca cosa. La col·lectivitat mala gestora ha supleït el convit de les domus.

La gent marxa del poble per les festes, car de festa només en queda el nom. L'esperit mira l'egoisme i el jo prepotent.

El culte ja no és més l'ànima de la festa. Les autoritats sovint ignorants, ja no saben des d'on surt el sol i diria poc els importa.

En queda: Sant Pere, el Contrapàs, l'Esbart d'Ordino, les caramelles.

Lo que ara existeix, tothom és lliure de pensar si l'artificialitat és bona o dolenta.

Ans de cloure voldria palesar que Ordino els anys 1970 fins el 2000 gaudií de l'excepcional presència del Mestre Senyor Florit, home i pedagog compromès, exigent i amenitzador que revolucionà i feu reviure l'extingit, i més encara. Però cal dir que molts d'Ordino són uns desagrats.

Simó Duró i Coma,

excantaire del Grup Folklòric d'Ordino i membre del Cor de Cambra d'Andorra

L'emigració i el folklore

Jose Luis GONÇALVES CARVALHO

Presentació

Permeteu-me en primer lloc agrair la invitació de la SAC per participar en una nova edició de les Jornades. De fet, l'any 2010 vaig tenir l'oportunitat de participar en la 23a Diada Andorrana, dins la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent. En la meua intervenció vaig caracteritzar la comunitat portuguesa amb cinc conceptes molt propis i que defineixen els cinc pilars dels portuguesos d'arreu del món, anomenats *les cinc efes*: família, fado, futbol, Fàtima i folklore.

Deia també que mentre que el fado parla de l'estat d'ànim, en què preval la *saudade*, el folklore és l'exponent màxim del vincle popular i tradicional de la diàspora portuguesa. El folklore està molt vinculat al moviment associatiu i la gran majoria d'associacions de residents portuguesos tenen el folklore com a activitat central. Aquest moviment permet el retrobament amb les arrels en la defensa de la cultura popular i és un mitjà d'apropar els descendents lusoandorrans a les arrels dels seus progenitors i enriquir-ne la capacitat lingüística, cultural i social.

L'emigració i el folklore portuguès

Portugal és un país amb 10,5 milions d'habitants al seu territori i amb una tradició cultural molt important. La seva geografia folklòrica està formada per uns 1.750 grups de folklore al territori nacional i a les illes d'Açores i Madeira.

Fora del seu territori, amb 5 milions d'emigrants, la tendència representativa és la mateixa; és a dir, més de 700 grups folklòrics portuguesos s'escampen pel món. Per exemple a França, amb un milió d'emigrants lusitans, hi conviuen prop de 450 grups, i trobem referències importants a Veneçuela, el Brasil, Suïssa, Bèlgica, Canadà, els Estats Units, etc.

A les nostres valls, la comunitat portuguesa va sentir la necessitat de dinamitzar l'oferta

cultural de l'Associació de Residents Portuguesos a Andorra, i l'1 de maig del 1996 va néixer el Grup de Folklore Casa de Portugal. El primer grup de folklore portuguès a Andorra va fer servir l'experiència i els coneixements d'exmembres de grups portuguesos que residien al Principat per encetar aquest projecte cultural amb la incògnita de saber quin tipus de representació seria la més adient. De fet, diverses veus volien optar per la representació nacional, és a dir, parelles amb vestits regionals en representació del folklore de nord a sud de Portugal. D'altres, més coherents, proposaven triar una regió del país de forma que la representació etnogràfica no es veiés alterada. L'experiència i els coneixements dels promotors es van decantar per la regió etnogràfica de l'Alto Minho, i es va iniciar la compra del vestuari regional a la zona de Viana do Castelo i la recerca de les danses i cançons a les agrupacions folklòriques properes a les regions de la Serra d'Arga i la Ribera Lima.

Com a exemple del que passa actualment a Andorra, els grups de folklore portuguès són moltes vegades els potenciadors de les iniciatives culturals de les associacions i en molts casos el suport financer de la col·lectivitat, amb l'organització de festivals de folklore on, paral·lelament a la iniciativa cultural, es potencia el muntatge del bar amb la venda de begudes i productes gastronòmics, i d'artesanía, sortejos, etc. Amb aquestes trobades culturals neixen també els intercanvis entre els grups, tant a escala nacional com internacional, amb viatges a d'altres països en què assumeixen les despeses de desplaçament.

Però, a què és degut aquest univers de grups de folklore a l'emigració? Sense anar gaire lluny, aquí al costat, a la regió de Tolosa, trobem set grups de folklore portuguès. I a casa nostra, quatre mesos després del naixement del Grup de Folklore Casa de Portugal, les divergències dins la mateixa associació van portar a la creació del Grup Folklòric de l'Alto Minho dels Residents a Andorra. Anys més tard, l'abril de 2007, els promotors de la creació de l'Alto Minho presentaven el tercer grup de folklore portuguès, anomenat Rancho Folclórico União Portuguesa da Casa do Benfica.

La resposta a aquesta realitat l'he trobat moltes vegades en diferents festivals de folklore on he participat. Més d'una vegada, he vist com després de la representació d'un grup les divergències portaven a la divisió i a la creació d'una nova agrupació. Divergències que neixen moltes vegades del desconeixement de l'art folklòric, de la falta de sensibilitat dels

dirigents, que provoquen errors de representació; de la manca de formació de persones que, amb bona voluntat, representen malament el folklore portuguès, tret de rares excepcions. Divergències que, emparades per un afany de protagonisme, porten a la fragmentació i a la mala qualitat en la representació i imatge d'un país. Havent viscut personalment aquestes situacions, trobo aquest comportament absurd i fora de context en un país on sempre he defensat la unió de la

comunitat portuguesa i he defugit de la divisió que ens afecta i que en un passat proper va portar al naixement de noves associacions i agrupacions culturals.

Des del naixement de l'agrupació fins al dia d'avui, i com a soci fundador del Grup de Folklore Casa de Portugal, vull remarcar que la nostra prioritat és la representació folklòrica amb rigor en la mostra pública del vestit regional aliada amb una recerca constant de danses i cançons de grups conceptuats en el panorama folklòric de la regió de Viana do Castelo, una ciutat que el gener del 2013 va reconèixer la tasca de representació i autenticitat del Grup de Folklore Casa de Portugal amb el diploma Institució de mèrit cultural. Encara que lluny del nostre país hem d'evitar les invencions i els estils propis que s'allunyen de l'autenticitat. Un cop garantida l'autenticitat en la representació, cal trobar constantment mecanismes de motivació perquè els membres del grup se sentin identificats en la causa col·lectiva i principalment que el jovent trobi en aquest espai un lloc d'amistat, d'esbarjo i de coneixement de les arrels culturals d'alguns dels seus progenitors. El concepte que el folklore és arcaic allunya molts joves del folklore i porta moltes agrupacions a tenir dificultats a donar continuïtat a la seva tasca cultural a causa de l'envelliment i desgast dels seus membres. De fet, durant aquests dinou anys d'existència hem sabut combinar al grup diferents franges d'edat, cosa que permet trobar l'equilibri entre l'experiència i la joventut, el coneixement i la curiositat, el respecte i la comprensió. Un equilibri que ens permet una predisposició més àmplia a l'hora d'assumir nous reptes en la promoció de les nostres arrels culturals, lingüístiques i socials.

Retorn als orígens

En aquest entorn de representació folklòrica lluny de les arrels culturals és del tot legítim en els grups de folklore, i en el nostre cas molt especialment, que el lligam emocional amb el nostre país sigui constant. Per això, vam considerar molt important crear vincles amb agrupacions portugueses, sobretot a la regió del nord de Portugal, i vam potenciar els intercanvis culturals alhora que vam donar l'oportunitat al jovent del nostre grup de conèixer *in situ* les arrels dels seus progenitors i endinsar-se de primera mà en la cultura tradicional i la gastronomia, a més de conèixer els seus avantpassats. De fet, aquest retorn als orígens és també una oportunitat per a aquells que un dia van marxar del seu país de demostrar el sentiment de pertinença a un poble i a una cultura.

En el cas del Grup de Folklore Casa de Portugal, aquests vincles es van veure reforçats amb

l'apadrinament, l'any 2001, per part de l'Etnografico de Vila Praia de Âncora; el viatge, el 2011, a Vila Praia de Âncora, i el viatge, el 2013, a Viana do Castelo, entre d'altres.

Ambaixadors dels països de residència

Per acabar la meua intervenció, m'agradaria remarcar un fet important dels grups de folklore portuguès a l'emigració, i molt particularment al Principat d'Andorra. I és que en el moment en què el grup surt de les fronteres del país on resideix, es converteix en ambaixador d'aquest país. Sense anar gaire lluny, cada cop que el Grup de Folklore Casa de Portugal surt de les fronteres del Principat es converteix en ambaixador de la marca Andorra.

Aquest fet no deixa de ser sorprenent i alhora surrealista, però en realitat existeix i és comprovable. Sorprenent, perquè, tot i el sentiment de pertinença a la cultura portuguesa, els membres del grup també se senten identificats amb el país on resideixen, on van néixer els seus fills, on comparteixen el dia a dia amb la societat andorrana, entre d'altres raons. Surrealista perquè, sota l'estendard del folklore portuguès, ens convertim en ambaixadors de la cultura andorrana, una cultura que no ens pertany però que socialment hem fet nostra, com passa amb el flamenc, les sardanes, el ball rus, el filipí, etc.

Per tant, no podem quedar indiferents a aquesta realitat en què el folklore de l'emigració es converteix en promotor turístic dels països de residència. Al Principat d'Andorra, molt particularment, sentim aquesta realitat cada cop que visitem països com Espanya, Portugal, França, Suïssa, Luxemburg i Mònaco. En aquest entorn, destacaríem la participació del grup en la trobada anual al Santuari de la Mare de Déu de Fàtima, on els assistents i pelegrins marquen el nom d'Andorra per sobre de la representació cultural portuguesa.

Jose Luis Gonçalves Carvalho,

director artístic del Grup de Folklore Casa de Portugal

Esbart Laurèdia de Sant Julià de Lòria: difusió del patrimoni folklòric en temps de crisi de valors

Jaume TORRA i VINYAL i Anna MANGOT i SCHIEFENBUSCH

Qui som?

L'Esbart Laurèdia fou el continuador de l'Esbart Andorrà, el primer grup folklòric de Sant Julià de Lòria fundat l'any 1951 per tres dansaires de l'Esbart Verdaguer de Barcelona. Així, com tantes altres persones, aquestes dansaires van arribar al nostre país fugint de la dictadura franquista i ens van portar la passió per la dansa i la cultura catalanes. Quan l'Esbart Andorrà es va dissoldre, el músic que acompanyava les actuacions, Daniel Areny, juntament amb Ricard Tor, Francesc Besolí, Jaume Pla i Paco Reyes van buscar una persona que dirigís el nou esbart. Així doncs, sota la direcció de M. Esperança Ivern, l'Esbart Laurèdia va fer la primera aparició en públic a la festa major de l'any 1963.

Després del muntatge *Història i llegenda d'Andorra* amb motiu de la celebració del 25è aniversari, s'encarrega de la direcció en Jordi Torres, del 1989 fins al 2007. I des de l'any 2008 fins ara, en pren la direcció artística en Jaume Torra.

Durant aquests 53 anys, l'entitat ha mantingut viu el ball de la Marratxa de Sant Julià de Lòria, que s'ha convertit en una expressió viva i pròpia, festiva i identitària dels lauredians. També ha recuperat danses, costums i llegendes d'Andorra, i ha vist com la tradició de ballar es passava de pares a fills i arrelava en la cultura de la parròquia.

Des del 1998, amb motiu del 775è aniversari de la troballa de la Verge de Canòlich, també es manté el ball de la Mare de Déu de Canòlich, que es balla, any rere any, durant la missa i que simbolitza una ofrena dels pelegrins a la seva estimada patrona.

Actualment l'Esbart Laurèdia té més de cent dansaires de diferents edats, des dels 4 anys fins als veterans, repartits entre les seccions d'iniciació, infantils 1, infantils 2, juvenils, cos de dansa, veterans i bastoners.

Quins són els nostres objectius?

Un dels objectius principals de la nostra entitat és la difusió i divulgació del nostre patrimoni folklòric: balls, danses, cançons, músiques, llegendes, tradicions, costums i fins i tot indumentària. És per això que desenvolupem un acurat treball d'investigació a través de publicacions com el *Costumari català* de Joan Amades o el *Cançoner popular de Catalunya* i també treballem conjuntament amb grups de música tradicional com El Pont d'Arcalís.

L'entitat intenta mantenir el respecte per la dansa d'arrel popular i tradicional del nostre país, però amb una clara vocació de presentar-ho complint amb les exigències que el fet escènic imposa.

Què volem difondre?

Principalment ens interessa difondre el llegat dels nostres avantpassats a través de danses, cançons i músiques que volem recuperar, conservar i donar a conèixer.

Quan es tracta de danses vives intentem ser al més rigorosos i fidedignes a l'original. I si són danses recuperades o de nova creació, com que alguns balls s'han perdut, busquem un resultat al més tradicional, autòcton i folklòric possible a través de les melodies recuperades. En aquest sentit també és important el treball que es fa amb la indumentària ja que cada dansa té el seu vestuari concret. És molt comú en els nostres espectacles trobar peces típiques del Pirineu com les barretines liles, les caputxes, els mantos de llana, les espadenyes vigatanes o els esclops de fusta.

D'altra banda, cal destacar el repertori de *Llegendes medievals d'Andorra*, basades en les fantàstiques històries de bruixes, menairons, llops, etc. que es barregen amb la història i el naixement del nostre país.

Coreografies com *Danses del temps que no torna* (suite de danses andorranes, 2009), *Au vinyà* (inspirada en el vi i la verema, 2014) o *Les cigarrerres* (amb música d'El Pont d'Arcalís, 2015) demostren una clara voluntat de l'interès de la nostra entitat per la temàtica andorrana i laurediana.

Per què?

Vivim en una societat en què la dansa tradicional està molt desprestigiada perquè hi ha molt desconeixement del que realment significa. Creiem que és important conèixer el nostre passat per assentar les bases culturals dins un món globalitzat on sovint el folklore passa desapercbut davant altres activitats modernes o foranes amb poc contingut.

Ens agradaria que aquesta manifestació cultural que fem servir com a forma de comunicació fos útil, però no tan sols per omplir el temps de lleure, sinó també per educar, formar, exercir la crítica i sobretot per reforçar la nostra identitat.

Quines eines utilitzem?

1. Mètode pedagògic

La nostra tasca amb els grups infantils i juvenils no es limita només al fet d'ensenyar a ballar, sinó també a donar a conèixer el sentit de cada dansa, d'on prové i quin significat té. Sovint recuperem cançons i jocs antics amb els més petits, i amb el pas del temps i l'aprenentatge de punts de dansa, les coreografies i evolucions dels balls es van complicant. Per exemple, en el ball de bastons de la Massana (versió andorrana del popular ball de l'hereu Riera), els alumnes ballen tal com diu el *Costumari*, amb un got de vi sota la creu de fusta, però si el dansaire la fa caure ha de parar de ballar, perquè ha perdut.

L'últim muntatge dels grups infantils, *Andorra, bonica, jardí del Pirineu* (trosset de lletra de la famosa sardana del mestre Roure), es basava en danses, jocs, llegendes i tradicions andorranes.

Altres vegades hem anat més enllà dels nostres propis alumnes. Entre altres actes de celebració del nostre 50è aniversari, es va organitzar el concurs de dibuix La Marratxa de Sant Julià de Lòria, proposat conjuntament amb el ministeri d'Educació i Joventut del Govern, que estava adreçat als alumnes de primera ensenyança de totes les escoles del país. S'hi van inscriure onze escoles i hi van participar més de cinc-cents alumnes. Tots els dibuixos es van exposar al vestíbul del Centre Cultural i de Congressos Lauredià.

2. Espectacles i actuacions

Els nostres espectacles estan sempre encarats a la cultura laurediana, andorrana i pirinenca. Dins el nostre repertori podeu trobar balls del nostre país, històries i llegendes, danses vives, recuperades i de nova creació, però sempre sota el mateix criteri de divulgació i recuperació de les nostres tradicions.

La metodologia de treball comença buscant una temàtica concreta: danses d'Andorra, territoris on es parla català, balls amb elements, danses amb instruments de percussió, etc. Durant el curs, impartim classes ludicopedagògiques als dansaires per exposar-ne el resultat a l'espectacle de fi de curs.

Alguns exemples són:

2015 *Pujant des d'Arsèguet, baixant a la Seu, Sant Julià de Lòria i allà ens trobarem* (adults), amb música en directe del grup El Pont d'Arcalís.

Andorra, bonica, jardí del Pirineu (infantils).

2013 *Esbart Laurèdia: 50 anys en dansa* (adults, exdansaires i pioners).

Per molts anys en dansa (infantils).

2011 *Joan Amades, la memòria del poble* (adults).

Juguem amb Joan Amades (infantils).

2010 *Dances del temps que no torna* (adults).

2009 *Ret i mitenes* (adults).

2007 *Llegendes al carrer, Vila Medieval de Sant Julià de Lòria* (adults i infantils).

1988 *Història i llegendes d'Andorra Medieval* (25è aniversari, adults i infantils)

3. Pàgina web

Internet resulta una eina extremament eficaç a l'hora de difondre qui som i què fem. Dins el nostre espai virtual podeu trobar des de fotografies fins a vídeos, l'agenda, notícies, actuacions, espectacles, repertori, història, etc., com a lloc de consulta i contacte. Malgrat que difonem una cultura ancestral, els mètodes per portar-ho a terme tenen un llenguatge totalment contemporani.

www.esbartlauredia.com

4. Xarxes socials

Les xarxes socials són un mitjà de comunicació molt ràpid per donar a conèixer sobretot l'activitat de la nostra entitat. La immediatesa d'aplicacions com Facebook o Instagram resulta molt útil per arribar a una màxima difusió, i és que ja ho diu la dita que una imatge val més que mil paraules.

<https://www.facebook.com/esbart.lauredia>

<https://www.instagram.com/esbart.lauredia>

5. Mitjans de comunicació

Per últim cal esmentar també l'aparició de l'esbart en diaris, ràdios i la televisió. Malgrat ser un mitjà força eficaç no sempre es pot controlar quan, com i de quina manera es publica una notícia. En aquest cas la web ens ha estat molt útil quan algun mitjà de comunicació ens demana informació de l'entitat per completar una notícia.

6. Intercanvis culturals

Una altra eina educativa és la trobada amb altres esbarts de fora del nostre país per compartir experiències i coneixements. L'objectiu és donar a conèixer, a través de tallers, quines són les nostres danses, ensenyar-les i aprendre les de l'altre grup. Aquests intercanvis resulten extremament enriquidors i s'intenta en la mesura del possible fer-los amb grups de juvenils, ja que resulta molt gratificant per als alumnes veure altres nens que comparteixen aquesta afició.

Jaume Torra i Vinyal, director, i

Anna Mangot i Schiefenbusch,

sotsdirectora de l'Esbart Laurèdia de Sant Julià de Lòria

Les caramelles d'Encamp, tradició i actualitat

Robert LIZARTE i FERNÁNDEZ

Les caramelles d'Encamp enguany fa catorze anys que es van recuperar. Va ser l'any 2003, quan diversos membres del jovent de la parròquia vàrem decidir d'intentar recuperar una tradició tan bonica com ho són les caramelles.

A Encamp tenim esperit de poble; el jovent sempre s'ha caracteritzat per això. El primer any érem una desena de cantaires. Quedàvem per assajar els divendres a la nit a la sala de música del Comú; un sabia de solfa, tu seràs el director, l'altre sabia tocar l'acordió, un altre el violí... Tot plegat, de manera molt planera i familiar; el jovent érem una família i encara ho som quinze anys després.

Vam parlar amb els padrins, per veure si es recordaven de les cançons que cantaven quan ells eren petits, els les vam fer cantar i en vam enregistrar les veus per tenir la tonalitat correcta, vam aconseguir els vestits tradicionals mitjançant vestits vells de l'esbart Sant Romà i vam posar fil a l'agulla en l'elaboració del nostre estendard, que encara avui en dia lluïm orgullosos. (Els recursos econòmics eren minsos; aprofitant un pal d'escombra aconseguírem fer el pal de l'estendard.)

El dia de l'estrena, el diumenge de Pasqua, recordo que vàrem ser objectiu mediàtic. La premsa va venir, ens va entrevistar i la gent del poble ens va felicitar per haver recuperat aquesta tradició, que des de final dels anys 80 no recorria els carrers del poble.

Encara recordo una pregunta d'un periodista, que em va demanar el perquè d'aquesta recuperació, i li ho vaig respondre amb una dita ben encampadana, *Val més matar un home que perdre una tradició*, i també per sentiment de poble. L'home em mirà confús, no acabava d'entendre per què un grup de jovenalla de vint anys i escaig, amb millors coses a fer que cantar pels carrers abillats i cantant cançons dels anys 30 que poca gent coneixia.

A poc a poc el grup s'anà eixamplant; en un dels millors anys recordo que érem una cinquantena de cantaires, nois i noies, des dels 10 fins als 40 anys.

El recorregut que fem no ha variat des que cantàrem per primer cop: recorrem els nuclis antics de la parròquia, les sortides de les misses i cantem sota dels balcons de les cases pairals les cançons dels nostres avantpassats. El repertori que cantem és el mateix que el dels padrins, ampliat només en una ocasió; són cançons alegres i divertides, fàcils de cantar i de recordar. Són les mateixes cantarelles que cantaven els padrins després d'una dura i llarga quaresma, tal com eren les quaresmes d'abans, en les quals no es podia cantar, ballar, menjar carn..., i el dia de Pasqua era un dia d'esclat d'alegria. També ho era perquè l'hivern deixava pas a la primavera i als divertiments propis i intrínsecs de la fadrinalla d'aquell temps. La gent de muntanya cantava sempre i per quaresma no es podia fer.

Actualment el grup està compost d'una quinzena de joves d'entre 15 i 37 anys, i a excepció de fa dos anys (vaig intentar plegar i deixar pas a les noves generacions), en què no es va cantar, tots els anys hem estat fidels a la tradició i hem recorregut amb els nostres cants les cases i els carrers de la vila.

Des d'un bon principi vàrem procurar ser fidels a la tradició. Els nois anem vestits amb pantalons i sabates negres, camisa blanca i faixa, i barretina morada, a excepció de qui exerceix de director (o caramellaire major, ens agrada més així), que ho fa amb faixa i barretina vermelles. Les noies duen faldilla llarga de colors, amb davantal i camisa estampada de flors.

El més gran porta la bandera nacional, el que per primera vegada canta porta l'estendard i les noies porten la cistella engalanada amb cintes de molts i vius colors per passar-la una vegada s'ha acabat l'actuació. També són les encarregades de repartir entre tots els assistents un ramet de llorer beneït (fet beneir el dia de Rams) que serveix a les padrines en cas de necessitat o malaltia per poder preparar caldo per guarir-se ràpidament. Podríem dir que aquest ramet de llorer té propietats quasi màgiques, com les candeles del dia de la Candelera o les espelmes del monument del Dijous Sant; la gent ho guarda com a petits tresors i només són utilitzats quan és una emergència. També pengen el llorer al darrere de la porta de casa per tal d'allunyar de casa seva coses o situacions negatives.

La ballesta, la vàrem utilitzar durant els primers anys, però vist que les cases de pisos cada vegada eren més altes vam descartar-la, i si algú vol fer una ofrena pugem directament al pis. Els primers anys portàvem una somera amb un carro, la *Iolanda* –algú la batejà així–, fins que un any va morir. Intentàrem trobar-ne una substituïda però tasca impossible: ningú no tenia un ruc. Potser l'any que ve en podem tenir un!

El relleu generacional ara per ara està assegurat, ja que està pujant una nova generació de nois i noies compromesos amb la tradició i el sentiment d'identitat i de pertinença al poble. Tot i ser una tradició, actualment és ben viva i actual. Per molts anys!

Robert Lizarte i Fernández,
caramellaire major

Els Geganters de Sant Julià de Lòria

Jordi DIAZ i SOLER

A Sant Julià de Lòria, l'any 1982 a la desapareguda Unió Pro-turisme de la parròquia tingueren la idea i la iniciativa de crear uns gegants, uns gegants que representessin personatges i/o alguna llegenda.

Després de diverses propostes dels mateixos integrants de l'entitat, es varen decantar per la llegenda de la Dama Blanca d'Auvinyà; se la considerà una de les llegendes més misterioses i més arrelades a les terres lauredianes. La proposta cada cop agafà més força i demanaren a l'escultor Sergi Mas un disseny de dos personatges que sortien a la llegenda: òbviament un seria la Dama Blanca. Ràpidament va fer uns dibuixos en què sortia la Dama Blanca i un rei, que avui dia és l'estimat Rei Moro.

Aquests dissenys van ser portats fins a la població de Solsona, on residia en Manel Casserras, un escultor de renom i amb una llarga trajectòria en aquest àmbit. Aquest escultor, ja desaparegut, es posà a treballar i en poc temps va acabar la seva obra mestra, i la tardor de l'any 1983 varen fer aparició i bateig a la fira del Roser de la vila.

Aquests gegants van ser portats per tres persones, dues de les quals veïns de Sant Julià de Lòria, i el mateix escultor, acompanyats per a l'ocasió de la banda de cornetes i tambors, la Banda Batibull, també una entitat de la vila que avui ja no existeix.

Passem a conèixer la llegenda de la Dama Blanca i, així, la història dels gegants lauredians.

Conten que en una masia d'Auvinyà, damunt del camí de la Seu, hi vivia una dona que, pel fet de vestir sempre d'aquest color, se la coneixia com la Dama de Blanc.

En aquells temps que corrien, era l'Església d'Urgell la que s'havia atribuït el control d'Andorra i, durament i sense excepció, feia pagar forts tributs als seus habitants, que treballaven dia a dia per, a dures penes, poder-los pagar.

Una nit de lluna plena, mentre el bisbe es dirigia cap a terres andorranes, la Dama Blanca s'interposà en el seu camí més atractiva i seductora que mai, i va provocar que el religiós s'endinsés amb ella en l'espessor del bosc. L'endemà, l'home tornà desenaixat i tremolós, assegurant que mai més no tornaria a agafar aquell camí.

Amb aquest fet, el clergat andorrà començà a fer córrer la brama que la dona d'Auvinyà practicava arts ocultes i màgia, i que pagaria cara la seva heretgia.

Així, al cap de molt temps, informaren el bisbe d'Urgell que la malvada dama que tant l'havia espantat ja no es deixava veure per aquelles terres, convençuts que havia desaparegut per sempre. Amb això, el bisbe s'atreví a tornar a viatjar aquella mateixa nit cap a Andorra. Tanmateix, des d'aquell moment ningú no el tornà a veure ni a saber-ne res.

Dies van passar, i un ferotge llop negre començà a rondar pels boscos del Principat i causà grans estralls a les cases i terrenys dels pagesos. Els afortunats que aconseguiren escapar-ne amb vida, molt pocs, afirmaven haver vist en els ulls de la bèstia la mirada desesperada d'una persona empresonada, angioxada, enfurismada.

Disposat a solucionar el problema, un dels síndics va organitzar una batuda i ell mateix va encarregar-se de matar la bèstia ferotge. Tanmateix, dies després, el cavaller començà a tenir malsons, a devenir boig d'angoixa i perdé la salut en molt poc temps.

Els andorrans demanaven a la dama blanca que el guarís, però ella els responia que no podia fer-ho. Tanmateix, sí que diuen que explicà que en el cos d'aquell llop s'amagava l'ànima del bisbe de la Seu d'Urgell.

Aquell síndic morí al cap de pocs dies, però abans tingué el consol de saber que, amb el seu

sacrifici, havia alliberat la seva terra de les maldats que s'hi cometien i deixà que fos la Dama Blanca d'Auvinyà qui vetllés per ella.

La Dama Blanca va prometre que, mentre ella existís, Andorra continuaria sent un país independent... I amb això, encara, de tant en tant, diuen que se la veu caminant pels boscos d'Auvinyà mentre vetlla que cap malfactor no pugui arribar a la vall amb la intenció de fer maldats a l'apreciada terra.

Des d'aleshores, els gegants de la parròquia han participat principalment i incondicionalment en les festes majors de la vila, on surten pels carrers animant tot el poble a participar-hi amb ells, i des de fa quasi una dècada participen a la Fira medieval.

El cas és que avui els lauredians ens els mirem amb l'amor amb què ens miràiem els nostres avis i ja han esdevingut com de la família, amb nens i grans que gaudeixen de la cultura gegantera de què disposa la vila.

L'any 1991 va ser elegida com a setena Ciutat gegantera de Catalunya, un fet que mai més no tornarà a ser, ja que només és un cop a la vida.

La cultura, els gegants, esbarts, corals, etc. són patrimoni de ciutat, poble o parròquia i de cada persona a títol personal. Tot plegat ens fa enriquir i créixer..., i fer créixer els més petits amb aquesta riquesa cultural.

Jordi Díaz i Soler,

president i cap de la Colla Gegantera de Sant Julià de Lòria

L'estat actual del folklore andorrà

Pere CANTURRI i MONTANYA

Abans de començar vull dir-vos que he gaudit molt amb la xerrada de tots, però sobretot amb la del Simó Duró, perquè realment m'ha recordat tantes coses de tota la meva joventut i de tot el meu passat..., que l'he gaudit de veritat.

El diccionari diu que el folklore és el conjunt de tradicions, de creences, de llegendes i de mites populars. Hi podríem afegir també l'accepció de *costum*, definit com a descripció o estudi dels costums d'un país, d'un poble, etc.

El *Manual Digest*, obra cabdal dels andorrans, en les Màximes de bon govern diu, en la 21: "Conservarlas antigallas, tant sepuga; perque encaraque algunas pareixen a primer vista rediculas, es perque no penetram be sa finesa."

I en el comentari que en fa, entre d'altres coses, diu "Son moltes antigalles fermes, y seguras Costums, y per consequent se deuen Conservar, sens reprocharlas. ninguna cosa enttre las lleys humanas, es mes poderosa, y suprema quela Costum, y aixi ninguna se deu millor respectar."

I segueix: "Es cert que los Costums dels pobles, mes facilmente seturban, que se milloran ab nobedats. No son rediculas muchas de aquellas antigalles, que a nosaltres nos pareixen tals, son molt be establertas ab son principi, y Continuacio de practicarlas; pero com nosaltres no les havem vistas Comensar, ni saben la raho que hi ague pera introduirlas, las Calificam de rediculas, y es que no penetram be safinesa, y Soliditat." Fi de la cita.

Han passat més de cinquanta anys des que Joan Amades es va adonar "de la importància excepcional que tenien els costums i de l'aspecte més amenaçat i més propens a perdre's de tota la basta gamma del fer i el saber tradicionals."

Ara a Andorra és del tot notori que el folklore i el costum que donarien identitat als andorrans poc es coneixen, viscuts en els temps actuals. De tot aquest bagatge, tanmateix, ens n'ha quedat constància gràcies al treball de molts estudiosos que, com el mateix Amades, n'han

recollit tot el que ells han pogut saber de les generacions passades i, tot i no poder-ho fer perdurable, no ho han deixat en l'oblit.

Les causes per les quals el nostre folklore i costumari tradicionals s'han anat perdent són variades i diverses. Alguna s'ha apuntat ja aquí, abans que jo.

Potser es podria apuntar la forta immigració que ha tingut aquest país i que ha fet que els nouvinguts hagin estat molt superiors en quantitat als autòctons. També hi han pogut influir les mancances i privacions com a conseqüència de les guerres als països veïns. La tristor que imposava el país feia que moltes festes i molts costums deixessin d'existir. També els molts canvis socials i econòmics que han tingut lloc en la darrera meitat del segle xx.

S'hauria de tenir en compte, possiblement també, una certa vergonya de la gent del país a expressar els seus pregons sentiments davant els forasters. És possible que tot això hagi comportat que es qualifiquessin, com diu el *Digest*, de ridícules amb el desconeixement de la raó per la qual foren introduïdes o per no saber penetrar finesa i soliditat. Aquesta vergonya per part dels andorrans i moltes vegades per part de tots els homes de muntanya crec que pot ser una de les causes que molta part del nostre folklore s'hagi mantingut sense sortir a la llum o sense sortir al carrer.

És un fet innegable que la població nouvinguda ha comportat uns canvis importants econòmics, socials i culturals. A l'ensem és en gran part per les onades foranes que el país s'ha sabut integrar, que tenim l'Andorra necessària en aquest temps de globalització. Però, què ens queda ara de tot el folklore i costumari de l'Andorra d'abans?

Si resseguim els textos dels estudiosos que han recollit aquest costumari, hauríem de dir que seria poca cosa. I si jo faig memòria del que he conegut en els meus anys viscuts, també hi trobaríem força mancances.

Poca cosa queda dels meus jocs infantils, tradicionals. De les cerimònies religioses, com deia el Simó Duró. Dels grans feixos de grandalles per enramar els altars de Corpus. De les devotes processons. Dels cants de les caramelles i el Dijous Gras; sobretot a Sant Julià, anant poble per poble i casa per casa, tots els dijous abans d'aquest. Allí, en aquelles cases, anàvem a recollir els donatius en espècies que després compartiríem en uns àpats vora el riu. D'aquests àpats, també s'han perdut les matances del porc. Aquells bulliciosos carnivals d'abans. De les festes majors i aplecs de la meua joventut, motiu de trobades familiars; les festes majors d'ara serveixen moltes vegades com a motiu de dia de festa per fugir del país, i moltes vegades, marxar cap a la platja. Però també s'ha perdut aquell caliu que representaven aquelles festes majors de trobar parents llunyans, els que venien de França, els que venien del Pallars, amb els quals ens retrobàvem, de vegades, una sola vegada l'any.

De les vetllades també enfilant tabac, o escoltant llegendes o fets del passat a la vora del foc de les nits d'hivern. També d'aquells dols eterns dels difunts familiars, amb les seves durades preestablertes. O de les vetlles als veïns coneguts. De les pescades amb les mans, amb filats o esparvers, o de les caceres amb parany i les atipades que se'n seguien.

De tot un conjunt de fets que succeïen inexorablement i puntualment al llarg del temps i que tenien les seves arrels en passats ben llunyans.

D'això també ens en queda, i encara uns quants d'aquests actes s'han convertit ara en mers atractius turístics. Però vegem-ne algun exemple. Del dit repertori de danses i balls que hi

havia abans, en sobreviuen el ball de Santa Anna a Escaldes, la Marratxa a Sant Julià de Lòria i el Contrapàs a Andorra la Vella. I ara he vist amb agradable sorpresa com l'Esbart de Sant Julià n'està recuperant una colla que farà perviure aquest passat nostre.

Com deia el *Digest*, "com nosaltres no les havem vistes començar ni sabem la raó que hi ha per introduir-les", ara s'han convertit en una peça més dins els programes dels esbarts.

Però esbrinem-ne el sentit. Considerem per exemple el Contrapàs, que, com altres balls en temps passats, formava part d'un cerimonial. Ara, en l'execució del Contrapàs veiem que dues parelles d'homes inicien el ball puntejant al ritme de la música, de cara un a l'altre, fan un tomb a la plaça i s'hi afegeix una parella més, que fa el mateix. Seguidament s'hi ajunten els altres dansaires, que, una vegada puntejat el ball entre ells i voltada la plaça, recullen les seves parelles, amb les quals realitzaran les diferents figures del ball.

Però quin era el sentit ancestral de tot això? No era una mera dansa. Quan el porrer o mestre de danses donava l'ordre, s'iniciava el ball amb tot el poble expectant. La primera i segona parella eren els fadrins major i menor, responsables de l'organització de la festa. I en un ritus d'iniciació, fonament del ball, anaven introduint els nois, que, a partir d'aquell moment, podríem dir que entraven en societat. Així, se'ls acabava la pubertat i formarien part del jovent del poble. I això els permetria pensar a prendre parella en el futur. Ara no crec que se sàpiga gaire per què tenia lloc aquest ball en un dia tan assenyalat com la festa major ni que forma part d'un ritual iniciàtic tan important com ho és esdevenir adult.

Hi ha molts altres balls que s'han marginat i que, tot i no ser de vegades exclusius d'aquestes valls, eren tradicionals. Molts els hem vist mencionar ara per l'Esbart de Sant Julià.

Hi havia el ball cerdà, que, ballat a Sant Julià, feia sortir a la plaça els grans prohoms més reconeguts, que s'aparellaven amb joves donzelles; l'Esquerrana, el ball pla, el Contrapàs del Bou, que hem vist aquí dibuixat; el ball dels cornuts, que hem vist també; la Bolangera, l'As d'Oros, el Rigodon, la Farandola (que va inspirar una obra pictòrica d'un pintor tan important com Henri Rousseau, *El duaner*, el 1892. Un dels seus quadres representa perfectament els balladors de la Farandola davant de Casa de la Vall).

Ara –i no és una crítica, és una constatació–, els esbarts es defineixen al diccionari com a "associació de persones dedicades al conreu de les danses tradicionals". I amb això

Fotografia del quadre d'Henri Rousseau, *A Centennial of Independence*, 1892. Oli sobre tela 111,8 x 157,2 cm. Copyright The J. Paul Getty Museum, Los Angeles.

Extret del llibre *Andorra, un profund i llarg viatge*. Ministeri de Desenvolupament, Economia, Turisme, Cultura i Universitats. Govern d'Andorra, 2009. ISBN 978-99920-0-549-1.

Les fêtes a Andorra (La Farandole), 1891.

H. Meyer/ F. Meaulle

Xilografia a quatre colors sobre paper 30,5 x 26,5 cm. Gravat en text, contraportada publicació.

Anònim Les fêtes a Andorre. Procedeència: Le Petit Journal" núm. 201891, 11 d'abril de 1891

no precisa pas que hagin de ser solament les úniques d'un poble. S'han introduït repertoris de llocs ben allunyats amb vistosos vestuaris d'altres terres.

Una anècdota. Quan era membre del comú d'Andorra, vàrem compartir una festa amb gent de Mallorca. L'Esbart Andorrà d'aquell moment ens oferí un lluit programa de danses, entre les quals algunes de les Illes amb el vestuari típic. En acabar, algun visitant em va felicitar per l'acte ofert, però em manifestà l'estranyesa per no haver vist cap ball del nostre país. Hem vist ara fa poc com l'Esbart de Sant Julià està corregint aquest error.

Una constatació també. Els portuguesos establerts a les nostres valls han sabut mantenir el seu pur folklore, que llueixen en les festes emmarcades, com hem vist en una de les diapositives passades, per la bandera portuguesa i l'andorrana. Felicitacions. Marca la seva integració al país alhora que mantenen la seva identitat. Les festes de carnaval que amb tan lluïment se celebraven a tots els nostres pobles ara sols sobreviuen al poble d'Encamp. S'hi fa

el ball de l'Óssa, que antigament, com deia el Simó Duró, tenia lloc també en altres llocs, en diades diferents. Aquest ball tampoc no era gratuït. Sempre es contava que una parella de senyors, dels més rics del poble, havia sortit a passejar i que una óssa, que buscava mel en un camp on hi havia uns dallaires, havia volgut atacar la senyora. Els dallaires els haurien defensat matant l'óssa. Per això sempre en acabar el ball la família més benestant del poble, convençuts que el fet havia ocorregut en el si de la seva família, els oferia un pa blanc. Un pa blanc era un gran regal en aquells temps passats, on pràcticament sempre es menjava pa *moreno*. A això, ara, s'hi ha afegit a Encamp el Judici dels contrabandistes, en versió moderna teatralitzada; al seu moment, amb diàlegs de Rossend Marsol, el *Sicoris*, que llavors vivia a Encamp.

Igualment, s'aprofita l'acte del Judici dels contrabandistes per fer una crítica als poders públics o a algun fet popular del veïnat, cosa que sí que era tradició antigament en els judicis que feia, per exemple, la Consòrcia d'Andorra la Vella en temps de carnaval, amb la parafernàlia de jutges, cònsols, veguers, fiscals, síndics, batlles, capitans, mossos d'esquadra i l'advocat dels pobres imitant les autoritats meritades. Era motiu de gran festa, de riota, de vegades d'escarni i de vegades de posar en evidència algú dels veïns del poble.

El temps de què dispojo fa impossible entrar en detalls d'altres activitats folklòriques que han perviscut i que sols anomenaré:

El costumari de la Consòrcia de Casats d'Andorra la Vella i Santa Coloma. O el mateix sentit que té la Germandat de Sant Sebastià de Sant Julià. O la Societat de la Crema de Canillo. Dins del cicle carnavalenc hi ha la pervivència dels Arlequins de Canillo. O el Robatori de les Olles, que vol renèixer a Andorra la Vella. Les caramelles, en diversos llocs, en certs temps, que varen saber mantenir el mestre Roure d'Andorra, el mestre Florit, com deia Simó Duró, a Ordino, o l'encomiable Daniel Areny a Sant Julià. La recuperació de les tradicionals falles de Sant Joan a Andorra la Vella, de les quals ja parlava mossèn Cinto Verdaguer en el poema *Canigó*. L'aplec de Meritxell o el de Canòlich, que s'ajusta més a la tradició, ja que aquell costum de Meritxell, on totes les famílies s'espargien pels camps per compartir unes costellades, uns menjars, on es convidava qualsevol veí que passava, això també ha desaparegut. La festa de Meritxell avui en dia s'ha convertit més en una festa oficial que en una festa de tradició.

Les Escudelles de Sant Antoni i el seus encants. Jo recordo els encants de Sant Antoni a la plaça d'Andorra, on, per exemple, hi havia una dona gran d'aquí Andorra, molt coneguda (que és precisament la que va fer la donació de la fortuna per construir l'edifici de Clara Rabassa), la Claretà, els peus de porc de la qual arribaven a pujar a quantitats astronòmiques entre la subhasta que es feia al país.

També la festa del dall a Canillo, les fires del bestiar, o el trasllat de la vacada a muntanya, tan típica a Ordino, en són encara algunes.

També ha sobreviscut el món de les llegendes, tan ben il·lustrades per Sergi Mas.

Altres manifestacions folklòriques foranes s'han introduït i han arrelat, com els gegants i últimament els castellers, les misses *rocieres* o la de Fàtima, la flama del Canigó, els concursos de gossos d'atura, o les carrosses i desfilades del dia de Reis. Quan jo era petit no havia vist mai un rei. Sempre els havia somiat, me'ls havien explicat. Però en realitat, que m'agafés en braços, com solen fer ara els Reis amb els infants, a mi no m'ho havien fet mai.

També n'hi ha hagut de menys perdurables, com, sortosament, ho foren les corrides de toros, en temps en què veníem a Andorra manoles i castanyetes als visitants francesos.

No voldria acabar sense dedicar un record a un fet que va tenir per a mi gran rellevància, tot i no pertànyer a les nostres tradicions directes. Al seu moment, el Pessebre Vivent de l'Esteve Albert va ser un recull de cançons populars cantades a les Valls, de posar en relleu el nostre vocabulari, de donar a conèixer productes ancestrals de la nostra gastronomia o de fer reviure personatges entranyables del nostre passat. Encara que ara es pretén ressuscitar-lo, el gran mèrit per mantenir les nostres tradicions, que s'identificaven amb l'ancestral identitat dels andorrans, fou el Pessebre de l'Esteve Albert.

És possible que alguns dels ancestrals costums que formaven part del nostre folklore hagin desaparegut perquè, com diu el *Digest*, "no hem sabut penetrar sa finesa". Gràcies.

Pere Canturri i Montanya,
historiador i exministre de Cultura

Dos-cents anys tocant el cel. El fet casteller en la societat actual

Juli PEÑA I BALIU

Introducció. Com va començar tot

Ara deu fer bastants anys la meua mare em va preguntar un dia per què no sabia ballar sardanes..., que ella, el seu pare i el seu avi en sabien –i molt– i jo no, que les tradicions s’havien de mantenir, ja que era un senyal d’enriquiment d’un país i que aquesta riquesa no la podem perdre.

Penso que em volia fer entendre la importància d’aquest fet, de la continuïtat, de la identitat, de la tradició..., fins que finalment, al cap d’una estona sentint-la li vaig respondre: “Mama, jo no faig sardanes i em sap greu; jo faig castells, sóc casteller.”

Penso que a partir de la pregunta feta per la meua mare i des d’aquell dia vaig agafar consciència de què significa el folklore d’un país i el fet de continuar les seves tradicions.

Han passat vint anys, i després d’haver viscut i participat en la fundació de tres colles castelleres, entre les quals la del Principat d’Andorra, noto i sento que cada cop que estic fent castells a plaça, enfaixat, amb el mocador, els pantalons blancs i la camisa castellerà vaig afegint el meu granet de sorra perquè una part de les tradicions que tenim continuïn.

Finalment la meua mare va acceptar el fet que no continués la nissaga sardanista de la meua família i que em decantés pel fet casteller; en el fons el que importava era seguir les tradicions, tant hi feia com, quan i on.

Breu història. Els orígens dels castells

L’origen dels castells cal buscar-lo en l’antic Ball de valencians, una mostra de folklore que constava d’una sèrie de quadres de dansa acompanyats de música de gralla que finalitzava amb l’enlairament d’una petita estructura humana de tres o quatre pisos.

Quan aquest ball va arribar a Catalunya, a final del segle XVIII, va arrelar amb força al Camp de Tarragona, el Penedès i el Garraf. La figura final amb què acabava el ball va anar guanyant protagonisme fins que finalment va agafar protagonisme propi; l’al·licient era fer-la cada vegada més alta o complicada i poder superar els altres grups.

Va ser a Valls el 1805 on es documenta per primera vegada l'existència de dues colles de castellers, la dels Menestrals i la dels Pagesos, i es considera aquesta població el bressol dels castells.

Evolució. Patrimoni immaterial de la humanitat

Dos-cents anys tocant el cel, així es com es podria resumir la història del fet casteller. Una història que començava a final del segle XVIII i que en aquests dos segles ha sobreviscut a diverses guerres (la invasió francesa per part de les tropes napoleòniques i

la Guerra Civil espanyola), ha patit una forta decadència (a final del segle XIX, quan la plaga de la fil·loxera va causar que molta gent hagués d'abandonar els conreus i anar cap a la ciutat, i ha viscut diverses èpoques d'or durant el segle XX.

Ara, al segle XXI, el fet casteller està vivint una altra època daurada, la millor de totes. L'expansió de la tradició castellera ha fet que existeixin més de noranta colles castelleres dins l'àmbit dels Països Catalans juntament amb una expansió internacional sense límits: el Canadà, Xile, Dinamarca, la Xina, Alemanya, Irlanda, Bèlgica, Austràlia...

Tot aquest moviment va comportar que el novembre de l'any 2010 els castells fossin declarats per la Unesco patrimoni immaterial de la humanitat. Un reconeixement que fa que es pugui dir que els castells estan més vius que mai.

Els orígens dels castells

Castells: folklore, esport, circ? El paper dels castells en la societat actual

L'evolució de les coses, sobretot de les més tradicionals, fa que s'acabin generant tota mena de dubtes amb relació a mantenir-ne la idea original o l'essència.

En aquest sentit, el fet casteller no s'escapa d'un debat permanent sobre com i cap a on ha de caminar aquesta expressió folklòrica en els nostres dies.

Els darrers anys hi ha hagut una sèrie de transformacions que sembla que hagin desembocat en una esportivització de l'activitat fins al punt de preguntar-nos: és esport, circ o és folklore?

Hi ha una sèrie de dubtes que es podrien analitzar acuradament:

A causa de la seva repercussió mediàtica, el fet casteller ha guanyat molta popularitat i, tal com s'ha comentat, això ha repercutit en la creació de noves colles i ha consolidat les que ja existien. El periodisme casteller omple regularment pàgines de diaris, revistes especialitzades, programes de ràdio i de televisió, cosa inimaginable anys enrere. Ho podríem equiparar als esports de massa?

El principal lema casteller, dit per Josep Anselm Clavé: *Força, equilibri, valor i seny*, és una dita que podria ser aplicada o relacionar-la amb el món de l'esport més que no pas el del folklore. Els

assajos setmanals, la tècnica, els concursos competitius i aquest afany de superació fan que puguem dir que l'activitat casteller s'estigui convertint en un esport folklòric?

Si ho mirem des d'un altre punt de vista, els castells poden ser considerats torres humanes que van des dels castells de sis pisos d'una colla petita (uns sis metres) fins als deu pisos d'alçada d'una colla de gamma extra (aproximadament uns onze metres d'alçada). Se'ls podria considerar a mig camí entre l'acrobàcia i el folklore?

Això no obstant cal pensar que darrere del fet casteller s'amaguen moltes altres qualitats que els converteixen en una de les manifestacions culturals més singulars d'Europa.

Al llarg del temps els castells han passat de ser una activitat poc valorada i en què participaven persones provinents dels estrats més baixos de la societat, a ser una de les principals referències del folklore català. Al mateix temps han esdevingut una eina importantíssima d'integració social: cada castell és el resultat d'uns valors tan importants i bàsics com el treball en equip, la solidaritat, l'autosuperació, el sentiment de pertinença, la integració de persones de totes les edats, de qualsevol condició física i social, de diferents orígens i races, tot gràcies a la unió que genera la seva pràctica entre la gent.

La interacció que hi ha entre les colles, ajudant-se mútuament a la plaça casteller, l'escalf popular, l'entusiasme del poble, que sempre és convidat a participar-hi i barrejar-se entre les camises acolorides mentre fa pinya. Cal pensar que un castell sense aquesta rotllana de gent que l'envolta, sense l'essència col·lectiva i sense l'esclat d'alegria quan l'enxaneta, acompanyat pel so de les gralles, arriba al punt més alt i toca amb la mà el cel, no seria res. Aquestes virtuts són les que fan que encara quedi molt perquè el fet casteller es pugui comparar o considerar un esport.

Els castells i el folklore en general mostren el caràcter d'un país, l'expressió d'un poble i el sentiment d'una terra, són certament el que ens representa. És un patrimoni que també és de la humanitat.

Bateig dels Castellers d'Andorra, Andorra la Vella 25 d'abril del 2015, amb els Marrecs de Salt i els Xiquets del Serrallo

Diada dels Pirineus, Ordino 18 de juny del 2016, amb els Minyons de Terrassa i els Pallagos del Conflent

Diada dels Pirineus, Ordino 18 de juny del 2016, amb els Minyons de Terrassa i els Pallagos del Conflent

Futur. Continuació de la tradició

Quin serà el futur de la tradició casteller? A curt termini sembla que està garantit; això no obstant hem de ser conscients del moment actual en què vivim i del que ha de venir.

Cal tenir en compte condicionants que podrien influir en aquesta continuïtat.

Estem en una època digital i les noves tecnologies fan que la gent estigui més relacionada, però virtualment, a distància... Sembla que cada cop hi hagi menys contacte humà, imprescindible en qualsevol colla castellera.

Les noves generacions que creixen, que pugen, són les que han de continuar la tradició. Serem capaços de transmetre'ls els valors del fet casteller? Veuran els castells com quelcom especial o seran simplement com una altra activitat de les moltes que fan ara?

El naixement de més colles castelleres és un bon senyal, però es podrà seguir aquest ritme? Una colla castellera implica un mínim de gent, que és molta si ho comparem amb altres tradicions. El nivell d'encariment de la vida juntament amb la dependència que es té de les administracions fan que econòmicament mantenir una colla sigui difícil, però no impossible.

No obstant això, el que hem de pensar ara és a gaudir del moment en què estem, de la tradició castellera, de la nostra colla, en general de totes les tradicions i folklore que ens estan oferint les diverses entitats.

Diada dels Pirineus, Ordino 18 de juny del 2016, amb els Minyons de Terrassa i els Pallagos del Conflent

Juli Peña i Baliu,
president i cap de la Colla Castellera d'Andorra

Valors del folklore popular

Núria BARQUIN i FIERRO

Valors: qualitat o conjunt de qualitats que fan que alguna cosa sigui preuada, valgui.

Folklore: conjunt de tradicions, de creences, de llegendes i de dites populars pròpies d'un territori, que formen una unitat cultural.

Quan uneixo aquestes dues paraules no puc obviar la paraula *esbart*, que és la que m'ha fet arribar a parlar dels valors del folklore popular.

Des de fa gairebé 39 anys formo part de l'Esbart Santa Anna d'Escaldes-Engordany (Andorra); és a dir, he crescut amb l'esbart. 39 anys enrere no teníem aquest ventall d'activitats que avui en dia tenen els nens.

Jo m'havia iniciat en la dansa clàssica. El món de la dansa sempre m'havia agradat, i, a l'esbart, l'havia vist actuar per la festa major. Però el motiu principal pel qual vaig entrar a formar part d'aquesta entitat va ser per passar més estona amb les amigues, que ja formaven part d'aquesta entitat.

Aquí va arribar la meua gran descoberta, i allò que jo em pensava que serviria com a excusa per sortir de casa va resultar ser part de la meua vida. Recordo aquells assajos en què ens passàvem bona part del temps puntejant i puntejant, i si a sobre no ens portàvem gaire bé el càstig era fer voltes a la sala d'assaig i anar practicant diferents punts de dansa catalana: Punt de galop, Morisca, Ball pla, etc. Fins i tot aquell càstig es feia divertit.

I què me'n dieu de les actuacions que teníem en diferents parròquies? El fet d'agafar l'autocar ja era una festa: cançons, acudits..., tot era gresca. I si ja eren divertits aquells curts trajectes, imagineu-vos la meua primera sortida fora d'Andorra. Va ser a un poblet de França (ja ni en recordo el nom). Era la festa major del poble, i la gran peculiaritat d'aquell viatge van ser les

curses d'ases, que eren una de les activitats organitzades per la festa major, i entre cursa i cursa l'esbart ballava al mig del camp i sobre l'erba, res d'escenari. Va ser anecdòtic i per a molts de nosaltres, la primera sortida que fèiem amb l'esbart.

I aquí començà el que ha estat i encara és la meva gran experiència en el món de la dansa, en el món de l'esbart, en el món del folklore. I per què aquest enunciat, *Valors del folklore*? Perquè un esbart és un grup de persones que un dia vàrem decidir anar a ballar i que a poc a poc han fet de l'esbart un motiu de vida i d'il·lusions. De fet, l'esbart es podria definir com una gran família, i sí, dic *Família* amb majúscules, perquè la relació entre generacions d'un esbart fa que la paraula més adient que la identifiqui sigui aquesta.

Dins d'un esbart et trobes diferents grups i edats, i tot sovint comparteixes camerinos, escenaris, dinars... potser algun viatge, i aquests moments són els que nodreixen aquests valors. Sense oblidar la part d'equip de vestuari, aquelles senyores que es passen hores i hores arreglant les peces malmeses, encarregades de tenir el vestuari net i planxat, i que tot estigui a punt en el moment de sortir a ballar. Aquestes senyores solen ser mares, àvies o familiars d'algun dansaire. La junta directiva s'encarrega de la part pressupostària, de la part logística i altres tasques diverses que cauen en la seva responsabilitat. El director de l'esbart és també peça important, com a responsable del muntatge de les coreografies que representa l'esbart.

I totes aquestes peces són les que formen aquesta gran família.

Sovint dins de l'esbart sorgeixen parelles, que probablement acaben en matrimoni, i aquestes parelles acaben tenint fills, que també passaran a formar part d'aquesta gran família.

Vull agrair al destí que hagi pogut tenir una infantesa, una joventut i ara una maduresa vinculada amb aquesta entitat, que m'ha ensenyat i m'ha donat l'oportunitat de conèixer molta gent, tenir molts amics, conèixer món, conviure amb gent afí i d'altres no tant, créixer amb responsabilitat i compromís, i sobretot que m'ha fet feliç ballant la nostra dansa, la dansa popular.

Núria Barquín i Fierro,
directora artística de l'Esbart Santa Anna

XX JORNADES: EL SENTIT DEL FOLKLORE, AVUI: 47-54 (2016)
 Societat Andorrana de Ciències, Andorra
 DOI: 10.2436/15.8060.05.10 ISBN: 978-99920-61-27-5

Les caramelles de Pasqua i l'Estudiantina de carnaval.

La seva recuperació per part de la Germandat de Sant Sebastià de la Seu d'Urgell

Lluís OBIOLS i PEREARNAU

Dues de les activitats musicals tradicionals més esperades a la Seu d'Urgell, a banda del ball cerdà de la festa major, que gaudeix d'una especial vitalitat durant els darrers anys, són les actuacions de l'Estudiantina de carnaval i de les caramelles de Pasqua. En cap dels dos casos no tenim dades concretes sobre els seus inicis, i de moment només ens podem remuntar a les informacions que ens permeten constatar la seva existència al començament del segle xx. La seva naturalesa diversa (satírica en el cas de l'Estudiantina, de temàtica amorosa o de celebració de la primavera i la Pasqua de Resurrecció en el de les caramelles) i la seva vinculació amb esdeveniments del calendari litúrgic (carnaval i Pasqua, respectivament) van provocar una evolució diferent de les dues activitats. Un cop passat el sotrac de la Guerra Civil, les caramelles van mantenir la seva activitat, encara que potser de forma irregular i amb iniciatives disperses. L'Estudiantina, però, no va tornar a estar en funcionament fins al cap d'una colla d'anys, força temps després del final de la dictadura franquista.

La Germandat de Sant Sebastià, fundada com a Associació de Socors Mutus l'any 1855 a conseqüència de l'epidèmia de còlera de l'any anterior, és una entitat amb una gran presència social a la Seu d'Urgell.¹ Els canvis econòmics i socials, però, han anat fent decantar l'objecte d'aquesta associació cap al món cultural i la recuperació de tradicions locals. En aquest sentit, el paper de la Germandat va ser fonamental en la recuperació i consolidació fins a l'actualitat de les caramelles de Pasqua, l'any 1986, i de l'Estudiantina de carnaval, de forma més irregular, deu anys més tard.

1- Sobre la Germandat de Sant Sebastià i l'epidèmia de 1854 vegeu PLANES I BALL, Josep Albert; MONTAÑA I BUCHACA, Daniel: *Còlera i vida quotidiana al bisbat d'Urgell (1854-1855)*. Sant Vicenç de Castellet: Farell i Centre d'Estudis d'Avià, 2005.

Les caramelles

Fins a la Guerra Civil es van cantar caramelles pels carrers de la ciutat, organitzades per diferents colles i agrupacions, sempre exclusivament masculines.² És ben significativa la crònica de la Pasqua de l'any 1932 publicada al diari *El Cadí*: "El dissabte de Glòria i el diumenge de Pasqua forem obsequiats amb els cants dels de les caramelles. Les dues entitats 'Societat Choral' i Centre Obrer 'Unión Urgelense' deixaren sentir les seves cançons, alegrant la ciutat amb música i peces de bon gust. Els chors d'ambdues entitats, adreçaren el seu primer cant al Sr. Bisbe. Recordem entre altres cançons, el 'Pom de Flors' d'En Clavé, el 'Retorn' de Noví, etc. També la mainada, formà varis chors, que ací i allà, entonaven, a la seva manera, les conegudes i populars cansonetes de 'vinguen ous i botifarres'. A tots la nostra felicitació i encoratjament."³ Aquell mateix any 1932 sembla que Esquerra Republicana de Catalunya va organitzar unes caramelles amb un cor mixt, una realitat que es va produir segurament per primera vegada.⁴ En aquest període cal destacar la figura emblemàtica de l'Antoni Moles Navinés, el *Tonillo* (1877-1936), agutzil, director de les caramelles i l'Estudiantina, i personatge omnipresent en la vida pública de la ciutat.⁵

Posteriorment, un cop passada la Guerra Civil, altres agrupacions van prendre el relleu caramellaire, com la que sota l'impuls del germà de la Salle Carles Casadesús les va cantar fins a l'any 1954-1955, o com les que va organitzar l'any 1952 la Unión Deportiva Urgelense.⁶ Després d'uns anys dels quals disposem de poca informació, l'any 1982 va cantar caramelles un cor mixt, amb participació infantil, dirigit per Alfons Carrillo.⁷ No obstant això, sembla que del 1983 al 1985 no va haver-hi actuació.⁸

Finalment, l'any 1986 l'Associació de Socors Mutus de Sant Sebastià va decidir recuperar les cantades amb un cor exclusivament masculí, com havia estat habitual dècades enrere.⁹ Els assajos van fer-se inicialment al local de la Casa Missió,¹⁰ i el cor va ser dirigit per Josep Maria Pampliega.¹¹ L'any següent les cantades van celebrar-se el dissabte a la tarda a més del diumenge al matí, amb uns cent trenta cantaires i deu músics. Aquell any els assajos es van fer a la Salle, i els directors de corda eren en Joan Aixàs (tenors primers), en Lluís Clotet

2- Vegeu, per exemple, la llista de joves que formaven part d'unies caramelles l'any 1915, a *Sant Sebastià 1993* [programa d'actes de la festa]. La Seu d'Urgell, 1993. Vegeu un excel·lent recull fotogràfic sobre l'evolució de les caramelles durant el segle xx i les diferents agrupacions que les interpretaven a MIRÓ TUSSET, Climent: *L'Abans. La Seu d'Urgell. Recull Gràfic 1879-1974*. El Papiol: Efadós, 2014, p. 260-279.

3- *El Cadí*, 31 (1 d'abril de 1932), p. 10.

4- *Portal*, 451 (25 de març de 1995).

5- *Germandat de Sant Sebastià 2012* [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 2012.

6- *Germandat Sant Sebastià 2011* [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 2011.

7- Vegeu-ne unes imatges a *Portal*, 7 (19 a 25 d'abril de 1982). Aquella cantada es va valorar molt positivament per la "forta revifalla amb un considerable augment de cantaires de totes les edats". Vegeu-ho a *Portal*, 41 (1 de gener de 1983), p. 15.

8- Si més no, ens ho fa pensar l'absència de notícies al setmanari *Portal*.

9- PLANELLA, Miquel; RIU, Pere: "Caramelles a la Seu d'Urgell". *Associació de Socors Mutus de Sant Sebastià* [programa d'actes de la festa]. La Seu d'Urgell, 1990.

10- *Portal*, 168 (22 de febrer de 1986).

11- Vegeu-ne algunes fotografies a *Portal*, 170 (abril de 1986).

El Cor de Caramelles, sota la direcció de Josep Maria Pampliega, al pati del Palau el 1986, any de la seva recuperació. Autor: Miquel Planella. Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell, fons de la Germandat de Sant Sebastià

El Cor de Caramelles l'any 2016, al passeig de la Seu d'Urgell. Autora: Sònia Lanau

L'Estudiantina davant de l'actual Consell Comarcal de l'Alt Urgell, durant la segona dècada del segle xx. Autor desconegut. Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell, fons de l'ajuntament de la Seu d'Urgell

Cantada de l'Estudiantina davant de la Casa de la Ciutat, l'any 2016. Autor: Lluís Obiols i Perearnau

(tenors segons) i en Josep Maria Pampliega (baixos).¹² El 1988 es va seguir la mateixa organització¹³ i aquell mateix any, els dies 10 i 11 de setembre les caramelles van actuar a Villemur-Sur-Tarn, ciutat agermanada amb la Seu d'Urgell des del 1983.¹⁴

L'any 1991, a més de les cantades de Pasqua,¹⁵ es va fer un concert el 16 de març al col·legi de la Salle en motiu de la festivitat del seu patró. El 18 de maig es va participar a l'homenatge al mestre Joan Roure i Jané a Andorra juntament amb l'Orfeó Andorrà. Aquesta mateixa actuació es va repetir el 25 de maig a Sant Domènec, a la Seu,¹⁶ i el 30 de juny es va fer un viatge a Port Vendres, on es va cantar per la vila, participant en la festivitat dels pescadors.¹⁷ L'any 1992 es va realitzar l'estendard del Cor de caramelles,¹⁸ donat per la Diputació de Lleida, que es va estrenar l'any següent.¹⁹ Aquell mateix any, per les actuacions de Pasqua, s'estaven realitzant gestions per acompanyar les cantades amb una mula, però va resultar impossible trobar els guarniments per a l'animal.²⁰ Posteriorment l'acompanyament del cor amb un animal engalanat, tal com es feia en les cantades anteriors a la Guerra Civil, ha esdevingut pràcticament continuat.

Aquests van ser uns anys d'un gran dinamisme, sens dubte a causa de l'impuls del director del cor, en Josep Maria Pampliega i Canturri, músic molt actiu a la Seu d'Urgell i a Andorra. En aquest context resulta ben lògic el concert que el 2 de maig de 1992 es va oferir a Sant Domènec, compartit entre l'Orfeó Andorrà i el Cor de Caramelles.²¹ El 1993 es va actuar com els anys anteriors,²² però el 1994 Josep Maria Pampliega va morir.²³ Aquell any es va cantar caramelles nevant,²⁴ sota la batuta del nou director, Josep Pascual i Triay.²⁵ El mateix any es va participar en la mostra Expocultura, al Moll de la Fusta de Barcelona.²⁶ Les cantades dels anys següents van seguir la dinàmica habitual.²⁷ L'any 1998, en el transcurs de les cantades,

12- *Portal*, 180 (28 de març de 1987). Vegeu unes imatges de les cantades a *Portal*, 182 (25 d'abril de 1987).

13- *Portal*, 205 (26 de març de 1988). Vegeu unes imatges de les cantades a *Portal*, 206 (16 d'abril de 1988).

14- *Portal*, 260 (6 d'abril de 1991).

15- Vegeu-ne algunes imatges a *Portal*, 260 (6 d'abril de 1991).

16- *Portal*, 260 (6 d'abril de 1991).

17- "Coral de caramelles de la Germandat de Sant Sebastià. Activitats de l'any 1991". *Sant Sebastià 92* [programa d'actes de la festa]. La Seu d'Urgell, 1992.

18- Vegeu una imatge de la seva benedicció a *Sant Sebastià 1993* [programa d'actes de la festa]. La Seu d'Urgell, 1993.

19- *Portal*, 353 (17 d'abril de 1993), p. 1.

20- *Portal*, 305 (11 d'abril de 1992), p. 8-9.

21- *Portal*, 308 (2 de maig de 1992), p. 12.

22- *Portal*, 352 (10 d'abril de 1993), p. 12.

23- Vegeu l'article que va dedicar-li Esteve ALBERT I CORP, publicat el 23 de febrer de 1994, reproduït a *Festes 2014, Sant Sebastià* [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 2014.

24- DALMAU I AUSAS, Jordi: "Abans nevava més?". *Germandat Sant Sebastià 2009* [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 2009.

25- *Portal*, 403 (9 d'abril de 1994), p. 8.

26- DOMENJÓ, Isidre: "Viatge al moll de la cultura". *Sant Sebastià, la Seu '95* [programa d'actes de la festa]. La Seu d'Urgell, 1995.

27- Vegeu una imatge de la cantada de 1997 a *Portal*, 531 (5 d'abril de 1997), p. 10.

es va imposar la medalla de la Germandat de Sant Sebastià a Odón Elorza, alcalde de Sant Sebastià, que es trobava a la ciutat.²⁸ L'any 1999 va començar a dirigir el cor en Josep Obiols i Perearnau. El 2002 el Cor de Caramelles va ser guardonat amb el premi Estel, atorgat per Convergència Democràtica de Catalunya i per la Joventut Nacionalista de Catalunya, per la seva activitat a favor de la llengua, la cultura i la identitat catalanes.²⁹ A partir de l'any 2004 va assumir-ne la direcció en Lluís Obiols i Perearnau. Les cantades dels anys següents han continuat mantenint el format acostumat, de repartir l'actuació entre el dissabte a la tarda i el diumenge al matí, i ha consolidat la participació constant a la Trobada anual de caramelles organitzada per la coral Bordonera d'Organyà.³⁰ Davant la progressiva disminució de cantaires, l'any 2007 es va fer una crida per augmentar la participació al cor,³¹ i malgrat les dinàmiques difícilment previsible d'una agrupació coral no estable, els últims anys s'ha consolidat la participació amb l'augment dels participants i una notable disminució de la mitjana d'edat.³²

Al llarg d'aquests trenta anys s'ha comptat amb la col·laboració imprescindible dels directors de corda, que han assajat cada una de les tres veus. Al marge dels directors generals del grup –Josep Maria Pampliega, Josep Pascual, Josep Obiols i Perearnau i Lluís Obiols i Perearnau–, han participat en la preparació dels assajos, en diferents moments i en períodes més o menys llargs, Joan Aixàs, mossèn Agustí Brescó, Lluís Clotet, Sònia Lanau, Rafel Llobet o Ricard Viliella. Des de bon començament, el Cor de Caramelles ha interpretat repertori escrit especialment per a veus masculines, en alguns casos recuperant partitures històriques d'altres agrupacions corals de la ciutat, com el cor del Centre Obrer anterior a la Guerra Civil. Al llarg del temps, l'agrupació ha anat consolidant un repertori propi en el qual s'ha procurat integrar obres de compositors locals, ben sovint escrites especialment per a les cantades de caramelles.³³ Igualment, tal com era costum en les cantades que se celebraven dècades enrere, els integrants van vestits amb corbata, americana i barretina, sense cap més toc folklòric com les faixes, llacets o altres elements. Certament algunes imatges antigues mostren una vestimenta especial dels cantaires, amb brusa, faixa,

28- *Portal*, 579 (18 d'abril de 1998), p. 1, 8-9.

29- "El cor de Caramelles de La Seu guardonat amb el 4rt premi ESTEL". *Sant Sebastià 2003* [programa d'actes de la festa]. La Seu d'Urgell, 2003. Vegeu una imatge de la cantada de l'any següent a *Portal*, 819 (26 d'abril de 2003), p. 4.

30- Vegeu, sobre la cantada de l'any 2006, *Portal*, 968 (15 d'abril de 2006), p. 1, 8.

31- *Portal*, 1.013 (10 de març de 2007), p. 1.

32- *Portal*, 1.017 (7 d'abril de 2007), p. 10. En la notícia es fa referència també a les caramelles infantils, que sortien des de feia tres anys, i al cor de caramelles de Castellciutat. Vegeu, sobre la cantada de l'any 2008, *Portal*, 1.065 (29 de març de 2008), p. 6.

33- Actualment, el conjunt de partitures de la Germandat de Sant Sebastià es conserva, juntament amb la resta de documentació de l'associació, a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell, on són lliurement consultables.

polaines pintades i espadenyes. Aquesta indumentària, però, ja no s'utilitzava durant la dècada de 1930.³⁴

Les cantades han estat acompanyades des del primer any per diferents agrupacions instrumentals, sempre adaptades en funció de la disponibilitat d'instruments. En les últimes edicions és ben remarcable la incorporació al grup de joves músics formats a l'Escola Municipal de Música de la ciutat, que ofereixen un excel·lent nivell musical, garanteixen la pervivència del grup i acosten el repertori i el bon ambient de les cantades a nous grups d'edat. Aquest afany per arribar a nous públics és ben visible també en les polítiques de comunicació adoptades per la Germandat de Sant Sebastià, molt especialment en el cas de les caramelles, a través de la comunicació intensiva per mitjans electrònics i a través de les xarxes socials.

L'Estudiantina

En el cas de l'Estudiantina encara disposem de menys dades històriques que de les caramelles. Algunes imatges del principi del segle XX ens permeten afirmar que l'agrupació ja actuava amb una certa regularitat.³⁵ L'any 1932, per exemple, tenim constància encara de la sortida de l'Estudiantina: "L'Estudiantina composta d'elements del Centre Obrer Unió Urgellenca, que aquests dies recorrè els nostres carrers amb les seves tradicionals cantades, es reuní ahir nit, presidida pel Sr. Baldomer Rodríguez i Sr. Domènec, director seu, en un sopar a l'Hotel Mundial per a celebrar l'èxit obtingut."³⁶

La naturalesa de l'Estudiantina, que cantava cançons satíriques; la seva indumentària, amb capa negra, barret napoleònic (guarnit amb una forquilla i una cullera de fusta creuades) i antifaç, i que fes les seves actuacions durant les festes de carnestoltes van ser segurament els motius de la seva desaparició després de la Guerra Civil. Anys més tard de la recuperació de les caramelles, un grup de membres de la Germandat de Sant Sebastià es van plantejar recuperar també les cantades de l'Estudiantina. Al programa d'actes de la festa de l'any 1993 es va publicar un breu article en què es descrivia la formació,³⁷ i l'any 1996 se'n va impulsar la

34- Així ho podem observar, per exemple, a les imatges del fons Maravilla conservades a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell. Vegeu-ne algunes a MIRÓ TUSET, Climent: *L'Abans...*, p. 264-271. No obstant això, durant la dècada de 1930 aquesta indumentària ja es trobava en desús. Per una qüestió pràctica, en recuperar les caramelles es va optar per aquesta segona opció, en la qual únicament es vestia de forma elegant sense una indumentària pròpia. D'altra banda, aquest costum era també el que es practicava en el ball cerdà, fins que els anys 1980 es va implantar, per tal d'homogeneïtzar el vestuari masculí, la camisa blanca arremangada i la faixa, que no apareixen mai en les fotografies històriques conservades anteriors a aquesta data. Sobre el vestuari del ball cerdà, vegeu FARRAS MUNTÓ, Elvira: *El Ball Cerdà de la Seu d'Urgell*. La Seu d'Urgell: Salòria, 2013, p. 103-104. Tot i que al text diu que el canvi de vestuari es va produir els anys 1990, observant les fotografies incloses al llibre es veu clarament que aquest canvi ja s'havia introduït la dècada anterior.

35- MIRÓ TUSET, Climent: *L'Abans...*, p. 238-240.

36- *El Cadi*, 28 (15 de febrer de 1932), p. 10.

37- FARRAS MUNTÓ, Elvira: "I encara diuen que no sabem divertir-nos...!". *Sant Sebastià 1993*. [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 1993.

recuperació, amb una quarantena de membres.³⁸ A partir d'aquells anys, amb alguna irregularitat, l'Estudiantina va sortir diversos anys. En tenim constància el 1997,³⁹ 1998,⁴⁰ 1999,⁴¹ 2000,⁴² no sabem si va fer-ho el 2001,⁴³ sí que ho va fer el 2002,⁴⁴ 2003,⁴⁵ 2004,⁴⁶ 2006,⁴⁷ 2008⁴⁸ i també a partir de l'any 2010,⁴⁹ amb una tendència a l'alça en el repertori i en els membres de l'agrupació que s'ha mantingut fins a l'actualitat.⁵⁰ L'any 2013 es va suspendre la seva actuació a causa de la defunció d'en Josep Obiols i Perearnau.⁵¹ Durant aquestes darreres edicions l'Estudiantina va viure un notable augment de participants, que s'ha consolidat clarament en les últimes cantades dels anys 2014 i 2015, en les quals han participat prop d'una cinquantena de cantaires i músics.

Per què ho fem?

Quin sentit té, en ple segle XXI, mantenir aquestes activitats? En un moment de laïcització de la societat, per què continuem celebrant el carnaval i la Pasqua? Hem de ser conscients que aquestes activitats aporten, més enllà de la celebració d'una festivitat concreta, un enorme valor afegit com a societat. Són prou conegudes les propietats que té la música per al benestar de les persones, però en aquests casos els avantatges van encara més enllà. Es tracta d'unes agrupacions de música coral en les quals tothom és benvingut (amb el condicionant que es tracta de grups masculins, un factor prou discutit i sovint tractat des

38- *Portal*, 490 (17 de febrer de 1996), p. 1, 8-9. Vegeu-ne algunes imatges i la lletra d'una de les cançons a *Portal*, 492 (9 de març de 1996), p. 10-11.

39- *Portal*, 524 (14 de febrer de 1997), p. 10-11. Vegeu-ne una fotografia a *Portal*, 525 (22 de febrer de 1997), p. 1.

40- *Portal*, 571 (21 de febrer de 1998), p. 6. Vegeu-ne una fotografia a *Portal*, 572 (28 de febrer de 1998), p. 10.

41- Vegeu-ne una fotografia a *Sant Sebastià 2000* [programa d'actes de la festa]. La Seu d'Urgell, 2000.

42- *Portal*, 668 (4 de març de 2000), p. 12.

43- Si més no, no n'hi ha cap referència a la crònica del Carnaval d'aquell any publicada a *Portal*, 714 (3 de març de 2001), p. 10-11.

44- *Portal*, 760 (9 de febrer de 2002), p. 1, 11.

45- *Portal*, 811 (1 de març de 2003), p. 9.

46- *Portal*, 860 (21 de febrer de 2004), p. 9.

47- *Portal*, 962 (4 de març de 2006), p. 8.

48- *Portal*, 1.058 (2 de febrer de 2008), p. 1.

49- *Germandat Sant Sebastià 2011* [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 2011.

50- Vegeu, sobre les cantades de l'any 2011 i 2012, *Germandat de Sant Sebastià 2012* [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 2012; i *Germandat Sant Sebastià 2013* [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 2013, respectivament.

51- "En record d'en Josep i en Miquel". *Festes 2014, Sant Sebastià* [programa de la festa]. La Seu d'Urgell, 2014.

d'una oposició sistemàtica i demagògica),⁵² amb un objectiu molt clar: fer música. I a més, fer-la al carrer, de forma pública i per a tothom, sense que ningú no hagi d'entrar en un local per escoltar un concert.

És també un element democratitzador, en dos sentits. D'una banda, en el cas de l'Estudiantina, s'ha de tenir en compte el contingut dels textos, amb una crítica social i reivindicativa, i que incideix en la denúncia d'aspectes de la política local que, sens dubte, contribueixen a la llibertat d'expressió i a la formació de la consciència crítica dels membres de l'agrupació i dels oients. D'altra banda, i en aquest cas és aplicable a les dues agrupacions, es facilita l'accés a la cultura musical de tots els membres. Persones que poden no tenir formació musical tenen l'oportunitat de cantar a tres veus diferents i amb un acompanyament orquestral, amb uns assajos dirigits per persones preparades, i tot plegat de forma universal i gratuïta.

I finalment, uns aspectes fonamentals. Són activitats que fomenten la convivència, la germanor entre persones diferents i el sentiment de comunitat. Assajar conjuntament, fer la xerrada abans i després dels assajos, cantar pels carrers de la ciutat i participar conjuntament en el dinar de rigor que cada any clou les respectives cantades afavoreix la cohesió social i el coneixement entre persones d'edats, procedències, formacions i interessos diferents. El bon ambient, la festa, el bon humor i la música són segurament el millor que podem obtenir participant en activitats com aquestes, aspectes que, en últim terme, acaben significat la progressiva creació d'una societat millor per a tothom.

Lluís Obiols i Perearnau,

director del Cor de Caramelles de la Germanat de Sant Sebastià

52- La no-presència de dones, especialment en les caramelles, ha estat un element recurrent de crítica contra aquesta agrupació. Hem d'entendre que es tracta d'una agrupació coral en la qual, voluntàriament i tenint en compte un criteri exclusivament musical, s'ha optat per mantenir un cor masculí i interpretar repertori pensat i escrit per a veus masculines, exactament de la mateixa manera que existeixen cors femenins pensats per interpretar repertori per a veus blanques. Aquest criteri és ben palès en el cas dels instrumentistes que acompanyen el cor, entre els quals figuren indistintament homes i dones.

El folklore: un art creat per a preservar el patrimoni ancestral d'un poble

Eva JULIÁN i ADÁN

Con la llegada del año 1988 viví una temporada en una pequeña casa en el pueblo de Sispony. Junto a mi casa vivían dos hermanas muy ancianas, parcas en palabras, lentas de movimientos pero ágiles y con unos chispeantes ojos de águila que parecían escudriñar todo lo que pasaba delante de ellas y en la lejanía.

Nunca pude hablar mucho tiempo con ellas dado que siempre estaban atareadas; sabía que una de ellas se había casado y tras la boda había realizado el viaje más largo de su vida, había ido de viaje de bodas a Canillo. Su narración parecía la de una exploradora por el mundo y su sencillez me fascinaba.

Cada tarde cuando el sol declinaba por el oeste las dos ancianas subían a una gran roca plana situada un poco más arriba de su casa, en el camino, y allí juntas fijaban sus ojos al sol, presenciando como poco a poco se escondía por el horizonte. Parecían estar realizando diariamente una ceremonia sagrada.

Un día me acerqué para acompañarlas en su silenciosa costumbre. A medida que el sol descendía parecía que el tiempo se paraba y que el valle se sumía en un apelmazado silencio coronado por los reflejos rosas y púrpuras del cielo. En medio de aquel silencio aparecía susurrante el tímido canto del primer grillo decorando el inicio de la noche. Y en ese sagrado momento las dos ancianas empezaron a entonar muy suavemente y al unísono una suave melodía, una preciosa melodía ¡medieval! Yo en esos momentos no podía dar crédito a lo que estaba viviendo, era tan hermoso y conmovedor...

Las tres regresamos a casa en silencio, lentamente, pero aquella noche una emoción nueva atrapó mi corazón. ¿Qué estaban cantando, qué estaban haciendo?

Este fue el inicio de una hermosa aventura de mi vida que duró prácticamente doce años. El principio no fue nada fácil, sentía el corazón en llamas al darme cuenta de que un riquísimo

saber ancestral se marchitaba con la muerte de cada anciano. Intenté movilizar ayudas, pero al principio todo fue en vano: las personas con las que hablaba pensaban que el patrimonio andorrano había muerto, que sólo quedaba lo que quedaba, lo que se conocía, unas pocas canciones, algunos recuerdos, el folklore oficialmente recuperado y ya está.

No, no –gritaba mi corazón–. Eso no puede ser cierto, todavía está vivo, está vivo en la mente y el corazón de los ancianos, sólo hace falta ayudarles a recordar, sólo necesitan que estemos más tiempo con ellos.

Y fue así como nació en mi una profunda historia de amor con los pobladores de estas montañas, a los y a las que llevo siempre en mi corazón (y en mi mano, porque todavía hoy, cuando salgo a montaña, me acompaña la vara que me regalo Simó Duró durante una transhumancia en el Serrat).

Dediqué un año a redactar un proyecto integral para la recuperación del patrimonio oral, y después dos años llamando a todas las puertas solicitando ayuda para iniciar la investigación. Puertas que se cerraban una tras otra, algunas incluso emanaban mofa; sostuve dos años escuchando la misma frase: ¿Y a quién le interesan cuatro canciones de viejos?

Aun así, el corazón me decía y repetía: –Continua, es importante, es importante continua.

Tras dos años de fracaso tras fracaso, tras haber llamado a prácticamente todas las puertas imaginables e inimaginables del país, decidí tirar la toalla. Y ese día, para sellar mi renuncia, me hice en bicicleta la ruta que saliendo del port de Rat baja a Farrera dels Llops y regresa por Sant Julià de Lòria. Necesitaba sacar toda la tensión de tanto trabajo y la decepción de tanto fracaso.

Pero cuando estaba llegando a la última cima me sonó el teléfono; casi sin aliento bajé de la bici, y respondí. En el otro lado del teléfono una voz de hombre me decía: “Ets l'Eva Julián? Demà a les 9 h t'esperem a Banca Mora; volem recolzar el teu projecte.”

Apenas respondí, me senté en el suelo mientras las lágrimas me saltaban de los ojos; no podía creerme lo que estaba pasando.

Muerta de cansancio regresé a casa, y casi sin poder dormir, no sólo por la expectación, sino también por el dolor en los músculos, me presenté a las 9 de la mañana en Banca Mora y sellamos un pacto de ayuda durante un año, que posteriormente se amplió dada la importancia del material que se obtenía.

Y ya puesta en acción, resultó que mis soñados primeros pasos no fueron tan fáciles y maravillosos como esperaba, porque eso de llamar a una puerta y presentarme no era algo que mi timidez me permitía hacer con fluidez; para colmo me sucedía que cuando llegaba a los pueblos no encontraba a nadie, ni en las casas ni en las calles. Eso me contrariaba, algo estaba haciendo mal. Con el tiempo, cuando los ancianos del valle y yo nos convertimos en una gran familia me confesaron que creyéndome una predicadora del Testimonio de Jehová se avisaban unos a otros cuando veían subir mi coche por la carretera; de esa manera todo el mundo marchaba y yo me encontraba sola en los pueblos. Hicieron falta casi seis meses de constancia para que me abrieran no solo las puertas de las casas sino las puertas de sus corazones. Y este gran cambio se produjo cuando llegaron las grandes nevadas.

Los pueblos se quedaban aislados, solitarios, ventosos, silenciosos, y esos días yo continuaba

subiendo; cuando el coche no podía seguir, yo continuaba a pie, y fue entonces cuando nos pudimos conocer de verdad. Junto al fuego que me secaba la ropa fluían los recuerdos como si emergieran de entre las llamas, favoreciendo fascinantes relatos de vidas increíbles.

Equipada de una grabadora esperaba oír todas sus canciones, pero no me querían cantar y eso me inquietaba, pero al poco tiempo me di cuenta que antes de que alguien me cantase una canción necesitaba abrirme su corazón, mostrarme su universo personal, su manera de entender el mundo, sus vivencias, sus creencias, los sucesos más hermosos de su vida, sus tristezas, sus amarguras, sus deseos y sobretodo haber compartido conmigo las profundas reflexiones vitales que solo el paso de los años otorga, y aprendí a apreciar y a darme cuenta de que mi trabajo consistía simplemente en ayudarles a recordar.

Inventé un sistema de trueque entre valles que fue muy bien acogido entre los más ancianos; memorizaba y aprendía fragmentos de las historias, canciones, leyendas y remedios para curar que me explicaban, y luego compartía y trocaba entre ellos los fragmentos que a ellos les gustaba volver a unir y volver a dar vida.

Si alguien no podía recordar el fragmento de una canción le pedía que me la cantase hasta donde sabía, yo la aprendía y recorría el valle cantándola en las casas hasta que se producía en sus mentes el recuerdo espontaneo, ¡y eso era fantástico! Cuando alguien volvía a recordar una sencilla canción aparecían ante sus ojos una historia vivida junto a un concepto humano que siempre, siempre incluía a la tierra, los sentimientos humanos, el respeto, el honor y la admiración por la vida.

Otra faceta de este sistema de trueque consistía en intercambiar información como si de un banco de tiempo se tratase. En ocasiones alguien no quería compartir una oración para curar porque la había recibido en pacto de secreto de su abuelo y pertenecía al legado de la casa. En estas ocasiones se respetaba la decisión, pero se le ofrecía a la persona la posibilidad de realizar un trueque con otra oración para curar que él consideraba importante, y de la cual era depositaria otra persona del valle, perteneciendo a otra casa, a otra familia.

Si la negociación se realizaba correctamente las dos casas solían aceptar, y nos reuníamos todos una tarde, y alrededor de un cálido fuego cada uno se explicaba su oración para curar, y compartían sucesos, milagros y recuerdos. Yo en estos casos sólo anotaba en silencio todo lo que sucedía, y me sentía el eslabón que permitía poner en movimiento el tránsito de un legado patrimonial oral tan antiguo como el de los primeros pueblos europeos.

Un tarde de finales de enero de 1992 visité a la Sra. María de Canillo; por aquellos días transitaba por sus 91 años, su suave pelo blanco, elegantemente recogido perfilaba una mente lúcida, y unos pequeños y simpáticos ojos. La ventana de su salón daba a un parking del Comú de Canillo en el que se estaban acabando los preparativos para la *Crema del gener*. La conversación con María transcurría tranquila, me explicaba los ritos de fertilidad que cuando era joven se celebraban en el Roc de Meritxell, donde ella, acompañada de su madre, de igual manera que su abuela acompañó a sus hijas, acudían para energetizar sus úteros y sintonizarlos hacia un embarazo regido por los ciclos naturales en resonancia con las energías terrestres.

Durante su relato me hice consciente de que estaba presenciando lo que hacía años había deseado encontrar: un superviviente que mantuviera vivos los conceptos primordiales del

patrimonio ancestral. Escucharla era como beber de la fuente del conocimiento de nuestros ancestros, la de los primeros pobladores de estas tierras. Seres profundamente unidos a la naturaleza y al cosmos, con una sabiduría basada en la profunda observación y conocimiento del entorno, una cultura animista que dotaba de vida propia a todos los seres de la tierra y que respetaba el mundo animal y vegetal como a iguales.

Grandes conocedores de cosmogonía, botánica, artes médicas y chamánicas, médiums, humanos y terriblemente solos frente a una legión de beatos e ignorantes que sin piedad ultrajó y persiguió su cultura y su riqueza cultural en nombre de una nueva religión supuestamente basada en el amor.

Indefensos y perseguidos por una furiosa ley que promulgaba la hoguera o la devoción a imágenes estáticas, ¿qué podían hacer?

Allí estaba escuchando a esta hermosa mujer cuando de golpe un ruido precedente del parking captó su atención y la distrajo. En ese mismo instante se instaló un profundo silencio en la sala, y su discurso cambió repentinamente de rumbo, y con voz preocupada me empezó a susurrar:

"No sé qué va a pasar, no estamos haciendo las cosas bien, no estamos respetando los ciclos, no estamos respetando a la naturaleza, no estamos respetando los pactos. Este año no se puede quemar el *gener*; ha sido un invierno templado, no podemos sacrificar un hijo del bosque. El bosque puede sentirse herido y podría decidir abandonarnos." Sus palabras me provocaron un sobresalto en el corazón, ¿qué estaba diciendo?, ¿de qué me estaba hablando?

Casi sosteniendo la respiración para no interrumpir sus recuerdos, la dejé respirar en largos silencios en los que parecía estar recordando y en un tono entre enfadado y preocupado empezó a explicar:

"Nos hemos vuelto ignorantes y ciegos. Nuestras antiguas costumbres se están convirtiendo en un circo, un despilfarro, una manifestación meramente festiva sin contenido espiritual; lo pagaremos. Afortunadamente yo no lo veré pero me preocupan mis nietos y sus hijos..." De nuevo se instaló un largo silencio en la sala, y María continuó diciendo:

"Vivíamos todo el invierno solos, la nieve cubría prácticamente nuestras casas y apenas podíamos salir. Seis meses, en ocasiones nueve meses, en el interior de las casas, con los animales que nos protegían del frío, hacíamos pasadizos entre las calles y a través de ellos nos comunicábamos. Vivíamos casi como animales; los hombres se dejaban crecer sus barbas y la piel de nuestra cara se oscurecía y se encartonaba por el humo. Estábamos aquí en el valle a merced del bosque; él era el que cuidaba de nosotros.

La llegada del mes de febrero era muy importante para nosotros. La luz de febrero trae la energía de un nuevo año. Había años que lo pasábamos muy mal, teníamos tanto frío y tanto deseo del calor del sol que temíamos de que el bosque se hubiera olvidado de nosotros y no nos trajera de nuevo la luz y la vida.

Había años terriblemente duros. Cuando se acercaba febrero y el clima no daba signos de mejorar, los hombres salían a hablarle al bosque acompañados de un animal de carga. Le explicaban sus necesidades, le exponían sus miedos y sus deseos, y pidiéndole permiso le pedían vitalidad y fuerza. Un pino joven era la manifestación viva de la energía vital que los

habitantes del poblado estaban necesitando en esos momentos. La comida a finales de enero escaseaba, y los más débiles empezaban a enfermar.

El pequeño pino era conducido con sumo respeto al centro del poblado y recibido con honores por las mujeres, los ancianos y los niños, que para él habían estado confeccionando lazos y tiras de colores rasgando la tela de los trajes y vestidos viejos. Él era la chispa de vida que necesitábamos, su presencia les hacía sentir la energía de la primavera. Sabíamos que sintiendo la energía de la primavera podríamos atraerla. Es así como un hombre unido a la tierra crea nuevas realidades, creándolas desde su creencia, desde su sentir.

La llegada del joven pino marcaba un momento clave en nuestras vidas. A partir de este momento, si el invierno cedía sus inclemencias, el pino era honrado durante todo el año. Este término era sagrado, y sólo se procedía a quemarlo si el invierno se endurecía y ponía en peligro la vida de los habitantes del valle. En estas ocasiones, en los malos inviernos, cada casa hacía entrega de paja, y con ella se cubría el tronco del joven pino. La paja era recogida por cuatro hombres cubiertos de cascabeles que con su sonar pretendían renovar la energía de los estrechos caminos tallados entre la nieve, y al llegar la noche, los hombres, cantando una misma canción, siempre la misma, encendían la paja que cubriría en llamas al joven pino. No como castigo, sino como un emisario hacia al gran espíritu, en un acto de respetuosa súplica de luz y calor."

En este momento del relato una estridente canción se introducía por la ventana de la sala de María, procedía de las pruebas de sonido que se estaban realizando desde los grandes altavoces instalados en el parking del Comú. María alzó su mirada a mis ojos, y sólo emitió una dulce sonrisa mientrasladeaba su cabeza con signo de desaprobación. Mi garganta se llenó de lágrimas y permanecí en silencio mientras la hija de María entraba en la sala con un poquito de leche y galletas.

Merendamos alegremente y entre risas María volvió a explicar cómo los pastores de Ransol eran capaces de sentir la presencia de un forastero en el valle de Soldeu. Sí, sí; sabían quién venía, si era joven o viejo, si era uno o varios, si venía o iba; lo sabían todo, lo escuchaban todo, ¡sí! "Pregunta-li al Bruixot dels Plans", me dijo entre risas.

¡Y por supuesto que fuí a conocerlo! Y era cierto. El conocerlo me abrió la mente a descubrir que hay algo más allá de las apariencias. Hay una sabiduría que es innata a los hombres y mujeres que viven y vivieron en contacto profundo con la tierra y la naturaleza. Una sabiduría que no puede ser enseñada en las escuelas, porque la gran maestra es la tierra y los elementos asistidos por el legado cultural de los ancestros.

¿Acaso un pastor de Ransol es poseedor de un oído espectral digno de una película de superhéroes? No, la respuesta definitiva reside en comprender su capacidad de comunicación con el bosque como ser vivo, con el viento como ser vivo, con el agua y sobre todo en reconocerse como hijo legítimo de la tierra.

Nuestras tradiciones, aunque adulteradas por el tiempo, las nuevas influencias, las modas y las manipulaciones, conservan una pequeña y brillante alma, que se esconde tras sencillas melodías y sencillas palabras.

Los tímidos y comedidos pasos de nuestras danzas rituales también conservan en su

estructura un mensaje encapsulado, a la espera de la llegada de los nuevos pueblos, aquellos que serán capaces de entender que habitan en una Tierra viva, colaboradora y amorosa. Para reconocerlo sólo necesitarán observar lo que sucede en el interior de tu corazón. Gracias a todos y a todas, a todas las personas que durante nueve años me enseñásteis a amar al viento y a respetar lo sencillo.

Eva Julián i Adán,
recuperadora del folklore andorrà i investigadora. Toronto maig del 2015

Les danses tradicionals com a factor d'integració

Pep LIZANDRA i MICÓ

Les danses tradicionals, com altres manifestacions populars i culturals, expressen tot sovint un sentiment de poble, ciutat, comarca o país, depenent de l'àmbit que abastin.

Per aquest motiu, el fet de participar en aquestes mostres implica una forta integració a les comunitats que les integren.

Les danses tradicionals sovint es van transformant lentament a través del temps i poden perdre una part del sentit simbòlic que havien tingut en altres temps pretèrits. També a vegades perden certs rituals adaptant-los a la vida actual, però el que es manté ferm és el sentiment de pertinença. La sensació d'una cosa pròpia i ancestral que connecta fins i tot amb els éssers que ja no hi son i amb els records pregons de joventut.

A més, aquest sentiment, aquesta participació es fa d'una manera extraordinàriament transversal. Les danses tradicionals són dels actes festius en què es participa d'una manera més variada quant a edats, condicions i interessos del seguit d'esdeveniments que integren la festa del poble. I tot això enllaçat per aquest sentiment comú que es respira en l'ambient.

Per això mateix, el fet de participar en la dansa tradicional d'un poble esdevé un factor molt fort i evident de la integració al col·lectiu.

Altres actes tradicionals també tenen aquesta força integradora. Pensem, per

exemple, en els castells, aquestes torres humanes tan populars avui dia, o les cantades, les falles, les colles de gegants..., però potser cap no té una transversalitat tan gran com les danses tradicionals. Ja que si bé el sentiment que es pot sentir en veure alçar-se una torre humana pot ser molt gran pel sol fet d'estar-hi present, no és menys cert que la participació activa en l'acte queda limitat a una edat i a unes condicions físiques evidents, cosa que és molt més relativa en el cas de les danses tradicionals. En les danses poden convergir des dels més petits infants, que abillats amb les robes curosament treballades per les padrines participen de la dansa, fins a la gent més madura que encara se sent amb prou força per mantenir el cos dret, amb l'energia que li surt del record amagat de tantes il·lusions viscudes, malgrat que a vegades els passos siguin més intencionats que reals.

Aquesta integració, pel sol fet de participar en un acte com la dansa el dia de la festa major, s'esdevé automàticament evident tant en el pla personal, pel sentiment que es transmet a la persona nouvinguda, com de cara al poble, al ser un esdeveniment públic i obert.

La integració per ella mateixa és important per sentir-se bé en una comunitat i a partir d'aquí pot ser una porta oberta per participar en l'evolució i el futur del poble. Sentir-te part d'un projecte en què desenvoluparan la vida i el futur i aportarà una il·lusió que a partir d'aquell moment formarà part de la de tots.

En aquests moments en què tot sembla que es generalitza i s'uniformitza és important mantenir aquestes relacions i particularitats socials com són les danses de cada indret per enriquir la cultura global.

És important conèixer, paral·lelament als grans actes que passen a escala mundial, les peculiaritats locals i potenciar-les per tal, com he dit abans, d'enriquir-nos mútuament.

Potser com a reacció a aquesta globalització general s'observa una revaloració de les peculiaritats i tradicions que es conserven en els diferents pobles i fruit d'això és el ressorgiment i creixent interès per recuperar i tornar a ballar danses que en un temps no tan llunyà formaven part de l'essència del poble i de la relació social entre els seus veïns.

Contínuament la gent sent la necessitat de buscar uns elements que donin caràcter i cohesió al sentiment de comunitat, i la dansa tradicional és un factor important per aconseguir aquest objectiu.

Pep Lizandra i Micó,
mestre de danses

Assaig sobre el folklore. Les caramelles d'Ordino

Josep PUIG i MARTELL

Quan se'm va demanar que escrivís un article sobre el folklore, tot pensant, no sabia com plantejar-lo: si en un pla general (en què el tema dóna molt de si), si reduir-lo a un cas particular (amb la qual cosa el reduiria i no tindria massa material) o les dues coses a la vegada. També tenia el dubte de com l'enfocaria a l'hora d'escriure'l: un article periodístic, un informe, un escrit acadèmic...

Vaig trobar la resposta amb els companys, professors, alumnes, amics, coneguts... Els vaig fer dues preguntes. La primera era què entenien ells com a folklore i en la segona els en demanava un exemple. Per tant, des de molts punts de vista i d'àmbits professionals i acadèmics m'estaven resolent les preguntes anteriors. Concloent, vaig decidir abraçar el tema del folklore d'una forma general i més endavant parlaria del cas particular de les caramelles a Ordino. I la forma? Doncs bé, l'assaig. L'assaig em permetia analitzar, interpretar i avaluar el tema d'una forma completament lliure a partir de diverses opinions populars. Val a dir que el tema estarà fonamentat en l'apartat musical.

Quan formulava la pregunta què entenia ell (o ella) per folklore i li'n demanava un exemple, vaig quedar perplex d'algunes de les respostes. Entre alguns dels molts exemples hi ha: "El folklore és tot el popular, i és el Contrapàs"; "el folklore és tot el fet cultural que ens ha arribat, i un exemple és la gralla"; "el folklore és una herència rebuda dels avantpassats, i un exemple són les cançons tradicionals"; "el folklore és una tradició, i són les caramelles".

Per tant, analitzant moltes de les respostes tenia com a resultat una de les dues tendències classificatòries a l'hora d'analitzar el folklore: la humanista, on trobaven a partir del saber de la gent semblances comunes amb un món antic passat; o la romàntica, en què es plasmaven les diferències culturals entre un poble i un altre.

Si tirem enrere veiem que sempre ha existit una cultura popular però penso que no es pot considerar com a tal fins que s'inventa un nom, i com a tal *folklore* és una paraula anglesa que va ser emprada per primera vegada el 22 d'agost de 1846 en el periòdic *The Atheneum* de

Londres per sir William John Thoms, amb el pseudònim *Ambrosio Merton*, que la definia com "l'estudi de les antiguitats i l'arqueologia que abraça el saber de les classes populars de les nacions civilitzades".

En els meus temps d'estudiant hi havia una assignatura que es deia Estètica de la música. En una classe el professor ens va fer la pregunta següent: què xiularien els habitants d'una illa que no hagués estat mai sotmesa externament? Les respostes dels estudiants varen ser diverses: xiularien els cants dels ocells; imitarien els cants de les forces de la natura; s'inventarien melodies per afrontar les malalties, les caceres d'animals, etc. Després va continuar el professor formulant la pregunta següent: imagineu-vos que passats uns segles aquesta illa és conquerida per una altra civilització i la transforma segons la seva cultura; tot el llegat cultural de l'illa passaria a definir-se com a folklore? La resposta de gairebé tots els alumnes va ser determinant: sí. En el fons, el folklore és analitzar codis creatius i no solament en la comunicació artística sinó també en la creació i la transmissió d'aquesta comunicació. Com a conseqüència, un dels propòsits del folklore és esbrinar com es crea i es transmet cultura.

El folklore és universal, propi tant de societats ramaderes i agrícoles com industrialitzades, central en el coneixement de com funciona la cultura i actual perquè ens permet donar a conèixer molts dels problemes del món present.

Qui decideix que una melodia, una cançó, una dansa pot ser catalogada com a folklore? És folklore tot allò que és tradicional? Hi ha algun estament que vetlli pel folklore? El nom de folklore és en boca de tothom sense una verificació i un estudi previs? Hi ha hagut una tergiversació, quant a significat, del folklore? Tot és folklore? Aquestes són algunes de les preguntes que m'he fet, perquè una majoria de gent ho identifica amb la cultura popular. Però realment és així?

Una de les definicions més generalitzades és que fa referència a un conjunt de les creences, pràctiques i costums que són tradicionals d'un poble i d'una cultura, i que inclou danses, música, llegendes, contes, artesanies, supersticions i altres factors, i al mateix temps es tracta de tradicions compartides per la població i que solen transmetre's, amb el pas del temps, de generació en generació.

Per tant, veiem que per ser tractat com a folklore algun d'aquests apartats anteriors ja ha de complir unes condicions. Segons el Dr. Augusto Raúl Cortázar, el folklore és motiu d'estudi quan compleixi les condicions següents: ha de ser col·lectiu, que pertanyi a una comunitat, a una societat; ha de ser popular, que el poble ho rebí com a herència; espontani, no ha de ser imposat per mitjà de cap sistema o metodologia; de transmissió oral, s'ha d'excloure dels llibres i de qualsevol mitjà audiovisual; funcional, ha de satisfer una necessitat de la comunitat; tradicional, que es transmeti de generació en generació; anònim, l'autor es perd en el temps, i geogràficament localitzat, en un lloc específic.

El folklore opera en un espai de la cultura popular, però no n'és sinònim. De fet, el terme *cultura popular* també ocupa un lloc en el qual no està ben definit i al qual s'anava afegint, en cada època, tot allò que era considerat *Cultura* en majúscula. Tampoc no es pot identificar cultura tradicional amb folklore perquè aquest està subjecte a una negació de tota universalitat.

Aprendre com funcionen la cultura popular i el folklore és descobrir el funcionament de la cultura en general, ja que tota cultura és popular i tota cultura funciona a través de la tradició. El folklore té, des de la seva modèstia, la capacitat de crear cultura i art, i això des de l'anonimat. Ha creat gèneres, models, temes, tòpics i fórmules que posteriorment grans autors han utilitzat per crear les seves obres.

La creativitat és una cosa individual o col·lectiva? Hi ha un art popular? Té capacitat el poble de crear quelcom? L'home, *per se*, sempre ha tingut la necessitat imperiosa de comunicar-se amb els altres i transmetre el seu llegat a generacions futures, primer oralment i després a través de l'escriptura. No hi ha gent ni pobles incults, en un sentit estricte, ja que la condició humana es caracteritza, en qualsevol lloc, per la transmissió de coneixements mitjançant la cultura. I no hi ha cap poble que no hagi explicat oralment algun tipus d'història. Quantes de les cançons que hem après ens les han ensenyat cantant-les i nosaltres memoritzant-les?

El folklore sempre ha tingut a veure amb els aspectes creatius i de transmissió de cultura. Del folklore ha d'interessar com actuen codis creatius en cada cultura des dels grups petits. El folklore s'ha ocupat i preocupat de problemes universals, i per això s'ha de reivindicar com a universal, central i actual dintre del coneixement de cada una i totes les cultures.

La música folklòrica, en els orígens, és aquella música que es transmet de generació en generació per via oral com una part més dels valors de la cultura d'un poble. Aquesta és la definició general més propera i entenedora per part de la majoria de gent.

Ara bé, actualment es pot parlar de música folklòrica en el més sentit estricte de l'anterior definició? En quins casos l'anomenem música folklòrica? Presentant un breu resum de la història a partir del segle XIX, i com a conseqüència de la Revolució Francesa, a Europa es desencadenen uns canvis molt importants: polítics, econòmics, geogràfics..., i això afectarà la cultura en general i la música en particular.

És a partir de la meitat del segle XIX fins a la meitat del segle XX que a Europa, i continuant amb els canvis anteriorment citats, va dominar un corrent musical anomenat nacionalisme en què els autors utilitzaven la música folklòrica amb un nou ús de melodies, ritmes i harmonies. Entre d'altres compositors hi ha els hongaresos Béla Bartók i Zoltan Kodaly. A Espanya hi podem trobar Isaac Albéniz, Enrique Granados, Joaquín Turina i Manuel de Falla. Països relacionats amb el nacionalisme, entre d'altres, són Rússia, la República Txeca, Polònia, Finlàndia, Grècia, etc.

A la dècada dels anys 50, 60 i 70 del segle XX va sorgir un interès per la música folklòrica en la formació de nombrosos grups i difusió de noves formes modernitzades. Es va utilitzar el terme *música pop* (de l'anglès *pop music*, contracció de *popular music*), derivació del Rock & Roll en combinació amb altres gèneres musicals que estaven de moda aleshores, entre els quals, la música folk.

I la música folk? És una paraula d'origen anglosaxó per referir-se a la música folklòrica moderna i n'amplia l'ús a tota la música folklòrica, tant la tradicional com la moderna basada en aquella. La paraula *folk* derivaria de l'expressió alemana *volk*, que significa "el poble com un tot" i atribuïda a Johann Gottfried Herder per a la música popular i nacional un segle abans que s'utilitzés la paraula *folklore*. Entre els diferents vessants de la música folk segons els països i regions el que més repercussió té és el corresponent a les anomenades nacions cèltes

i que es coneix com a música celta. També quan es vol fer referència a un conjunt de músiques folk de diferents països rep el nom genèric de World Music o músiques del món. Sota el meu criteri, penso que aquest tipus de música (la música folk) és part integradora de tot un amplíssim gènere musical adreçat a un tipus específic d'oient. Qui marca el ritme són els cantautors i les discogràfiques. Apareixen de cop grups, conjunts, etc. que fan molt de soroll però també és cert que de la mateixa manera desapareixen, però d'una forma sobtada. Dit tot això, en el moment en què vivim hi ha tota una mescla de paraules i conceptes que quan els anomenem els posem tots en el mateix sac: *folklore, popular, tradicional, folk*, etc. Atenent a l'origen tots provenen de folklore, però a l'hora d'utilitzar-los tenen petites diferències i matisos.

Segons la meua opinió personal i subjectiva, el folklore és diferent: no és comercial; s'ensenya i es transmet, fins i tot als més petits; forma part de la gent, d'un poble; té un aprenentatge fàcil i entenedor; es manifesta com a quelcom natural; quan s'interpreta sedueix la gent. Per a mi el folklore és senzill, humil, petit però amb una força brutal quan es manifesta a l'hora d'expressar el seu missatge en els seus més diversos vessants: música, dansa, llegendes, tradicions, etc.

El futur del folklore depèn, sempre segons la meua opinió, de la gent, que contribueix a conservar-lo i a difondre'l (moltes vegades persones anònimes). Però també penso que les institucions tenen un gran paper a l'hora de defensar-lo i mantenir-lo, a través d'ajuts de suport, d'infraestructures i, per què no dir-ho també, econòmics. El folklore es preservarà fent pinya i les futures generacions el rebran com el llegat més important dels seus avantpassats, del seu poble.

Les caramelles d'Ordino

Fent una mica d'història, les caramelles a Ordino hi tenen presència des de fa moltíssims anys, fins al punt que els avis dels avis ja en parlaven i de ben segur que les cantaven. Ens hem de remuntar als anys 1958-1959 quan un mestre de l'Escola Francesa a Ordino de nom Eduard Rossell les va impulsar. Un any més tard, el 1960, Antonio Florit, mestre espanyol de l'Escola Espanyola d'Ordino, les va continuar fins al 1997. L'any 1998 no es varen cantar Caramelles motivat per una malaltia del mestre Florit. Els anys 1999 al 2000 varen venir a Ordino caramellaires de Catalunya, concretament de Granollers i de Puigcerdà. És a partir del 2001 i per voluntat d'un grup de persones d'Ordino interessades a preservar les tradicions, que es contracta Josep Puig per impulsar les caramelles a Ordino. De nou, renaixeran amb un grup de cantaires i acompanyats del Grup Artístic d'Ordino (formació instrumental). Serà a partir d'aquest nucli de cantaires que es desenvoluparà un embrió coral, primer anomenat Coral d'Ordino, que desembocarà en el naixement de la coral Casamanya, l'any 2005 i constituïda en associació el 2006.

En aquesta etapa s'han recuperat cançons pròpies d'Ordino, sardanes i valsos, amb música i lletra de Lourdes Pons i del mestre Florit, i se n'han creat de noves amb música i lletra de Guillem Benazet. S'ha convidat a participar-hi tothom: gent del poble, amics, companys, familiars i nens i nenes, ja que aquests són un coixí essencial de les caramelles a Ordino. I sempre amb la valuosa col·laboració musical del Grup Artístic d'Ordino.

Una figura clau a preservar les tradicions i impulsar el folklore d'Ordino és la Lourdes Pons. Persona de gran sensibilitat humana i artística, està entregada a contribuir, col·laborar, aportar, impulsar i difondre les tradicions d'Ordino, que abracen un ventall que va des de les musicals i culturals fins a les religioses i sempre des de la discreció, preparada per col·laborar en qualsevol iniciativa folklòrica.

Josep Puig i Martell,
director de l'Orfeó Andorrà, de la coral Casamanya i de les caramelles d'Ordino

Petita història de la sardana - Agrupació Sardanista Andorrana

Daniel PÉREZ i CARRILLO

La sardana a Andorra

Al Principat d'Andorra es balla sardanes des de fa molts anys, la prova en són les fotografies fetes a mà ballant sardà –o com actualment s'anomenen, sardanes–; en els arxius de Casa de la Vall hi ha una foto que data de l'any 1891.

La història de l'Agrupació Sardanista Andorrana es remunta a l'any 1960, però no es va fer realitat fins al 1963, quan un grup de persones van fundar l'agrupació i el setembre de 1964 el M. I. Consell General de les Valls d'Andorra en va aprovar els estatuts. Al Principat d'Andorra antigament, en les celebracions o festes populars i tradicionals, es ballava el contrapàs, un ball més antic, i després el sardà, que és més assemblat a la sardana actual; es ballava al carrer de la Vall, a la placeta de Sant Esteve, on hi ha un monument dedicat al contrapàs. Aquest monument va ser encarregat per tots els veïns del Barri Antic, va ser inaugurat el 1977 i el seu autor va ser l'escultor Sergi Mas.

El contrapàs i el sardà, o sardana actual a Andorra, ens vénen de Catalunya, ja que antigament eren Països Catalans i vàrem heretar aquests balls típics així com la llengua catalana.

Segons diversos investigadors, els orígens de la sardana podrien remuntar-se a èpoques molt remotes. S'han trobat vestigis del que s'ha arribat a anomenar *dansa astronòmica*, que des de molt antigament es tractava d'una *dansa màgica*, que en diverses cultures ancestrals suposaven rituals oferts en un ampli ventall de panteons religiosos, relacionat amb la intenció d'aconseguir bones collites o també per aconseguir el triomf en batalles decisives.

De totes maneres, tots aquests estudis de diverses interpretacions coincideixen a considerar la sardana com un ball ancestral i solar. Les sospites i fonaments en què es basen aquestes explicacions és a partir de les interpretacions sobre la mecànica i l'estructura tècnica del ball. Quasi misteriosament, el nombre i el ritme dels compassos coincideixen amb les 24 hores del dia (8 compassos de curts per a la nit i 16 compassos de llargs per al dia).

De la sardana, ja se n'ha escrit molt; a Catalunya hi ha diferents autors que diuen que procedeix dels grecs, altres dels ibers o etruscos, danses totes elles en què els balladors es donaven les mans i movien els peus.

La teoria que la sardana podria vincular-se a l'època grega té molts adeptes, i la tesi no és gratuïta ni sense fonament, ja que segons la seva estètica, basada en la dolçor dels esbossos lineals, la suavitat dels moviments i delicats conjunts d'aquest ball, encaixa perfectament dins les característiques de la cultura hel·lènica.

Tot i aquests arguments, el cert és que es troben dificultats per poder demostrar que els grecs fossin els propietaris originals de la sardana i que l'exportessin a Catalunya. Segons dades històriques, el vincle hel·lènic-català va existir solament en l'àmbit comercial i, tot i que es pot considerar també la influència hel·lènica en el marc de les artesanies, aquesta circumstància no té suficient solidesa per adjudicar-se aquelles relacions en el camp cultural com podrien ser les danses.

Al meu entendre, i és la meua opinió sense cap prova científica, crec que prové d'unes tribus que habitaven els Pirineus Orientals, que practicaven danses astronòmiques, anomenats ceretans, regió avui anomenada Cerdanya (Girona). Els habitants de les valls d'Andorra eren els andosins, i els airenosins eren els de la Vall d'Aran i molts altres pobles que eren de la mateixa constitució i costum, com els indigets, que ocupaven l'Empordà; els laietans, al Maresme, al Vallès i al pla de Barcelona fins al Garraf, etc.

A l'edat mitjana existien dues danses similars: el ball rodó i la dansa mesclada, que varen derivar més tard en dues danses que varen ser les que van donar origen a la sardana actual. Aquestes danses més *modernes* són el contrapàs i la sardana curta, que va servir de base per al desenvolupament de la sardana llarga, que és l'actual.

Així que no serà fins al segle *xvi* que apareix el terme *sardana* fent referència expressa a una dansa que es balla en forma de cercle tancat o rotllana; ja en aquells temps els músics es feien anomenar cobla, que estava composta per tres músics.

La sardana curta va desaparèixer just en el moment en què la sardana anomenada en aquell moment sardana llarga va entrar a funcionar i es va imposar popularment com a ball dels catalans. I així es va iniciar la reforma de la cobla amb l'estructura musical que va realitzar Pep Ventura la dècada de 1840 a 1850, que va agregar més músics fins a un total d'onze.

En aquests anys de gran activitat, Pep Ventura coneix Antoni Turon de Perpinyà i dissenyen la nova tenora, instrument que ubiquen com a eix central de la renovada ordenació musical, quan fan més llarga la sardana curta.

Daniel Pérez i Carrillo,
president de l'Agrupació Sardanista Andorrana

L'Esbart Sant Romà: l'essència de la tradició en el procés de la creació contemporània

Maribela MORENO i GONZÀLEZ

Perquè la continuïtat de la tradició tingui efectes en una comunitat, cal que es transformi, que s'adeqüi a les circumstàncies socials canviants.

Jaume Ayats

L'Esbart Sant Romà es va refundar l'any 1989 amb la voluntat de conrear i difondre les danses tradicionals. A partir del 1992, però, va derivar cap a formes més contemporànies, sense defugir la preceptiva folklòrica i tradicional. Aquesta nova identitat es va refermar gràcies a la renovació del repertori, integrat des d'aleshores per noves coreografies creades específicament per a l'agrupació.

Actualment l'Esbart està format per uns seixanta dansaires, l'escola de dansa, la secció juvenil i el cos de dansa.

Si hagués de destacar alguna de les moltes actuacions de l'Esbart durant aquest recorregut de més de 25 anys, m'agradaria destacar l'actuació a la seu de les Nacions Unides (Nova York), amb motiu del 50è aniversari de l'Unicef; la participació en el Concurs internacional de dansa a Cesena, Itàlia; la participació en l'espectacle *Un país en*

dansa al TNC (Teatre Nacional de Catalunya) o en un espectacle a l'Exposició Universal de Saragossa del 2008; l'actuació a la cadena RTP Internacional de Portugal durant l'emissió d'un magazín cultural o en la creació de l'espectacle en què vam participar amb motiu de l'entrega dels premis Ramon Llull a l'Auditori Nacional, juntament amb l'Orquestra Nacional d'Andorra i el Cor Nacional, sota la batuta de l'Escena Nacional.

En aquest marc, i en l'àmbit de les col·laboracions, hem dut a terme catorze edicions d'un espectacle que du per títol *Mimetismes*, amb l'objectiu solidari de contribuir a les campanyes de Mans Unides i amb l'Assandca la darrera edició.

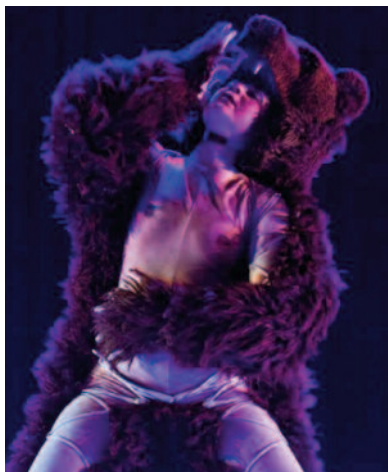
En essència, 25, el darrer espectacle de creació, culminava un recorregut encetat per l'espectacle *Ritme*, en què amb el pas dels anys havíem anat dibuixant uns programes amb una càrrega cada cop més gran de creació que incorporava el pes de la dansa contemporània. *Gosadía, Per vós, Veu i dansa, TrADDICCIÓN* o *D-Sentir*, en són un exemple.

En aquest procés evolutiu i amb el pas del temps, l'Esbart ha anat innovant alhora que ha preservat el regust de la tradició i ha aportat a cada coreografia una visió personal fruit de la fusió entre aquesta tradicionalitat i la creativitat del joc amb els diversos llenguatges escènics. El darrer espectacle, per exemple, *En essència, 25*, per commemorar el 25è aniversari de la refundació, es va construir exclusivament amb coreografies pròpies que combinaven la dansa tradicional i la contemporània, una línia que ha caracteritzat les creacions de l'Esbart encampadà, que amb el pas del temps havia anat fixant la mirada en el context escènic més actual.

Pocs anys després de la represa de l'activitat, ara fa més de 25 anys, l'agrupació no va dubtar a afegir nous elements a la música: desar les barretines, modernitzar el vestuari i el disseny per oferir una nova oportunitat al públic de descobrir un treball cada vegada més sòlid i atractiu des del punt de vista tècnic, coreogràfic i plàstic.

El Sant Romà és probablement l'exemple més evident dels esbarts del país que, més enllà de creure en la dansa com a transmissora d'un llegat cultural que s'ha anat generant amb el pas del temps, ha sabut interpretar que les fronteres són mòbils i que la tradició es renova constantment.

En essència, 25 –insisteixo en aquest exemple– regirava l'essència de les arrels populars per cercar en la nostra cultura els vestigis que encara són presents en la nostra feina de creació contemporània, i ret homenatge, alhora, a allò que és i ha estat l'essència del Sant Romà: els dansaires.

Entre les cinc peces que componien el programa, d'una hora de durada, destacaven *Moura*, estrenada l'any 2000, amb què la formació es va endur el premi especial del públic al Festival internacional de dansa de Cesena (Itàlia); *L'Óssa*, estrenada el 2003 i musicada especialment pel compositor Lluís Cartes; i *D-Sentir*, la darrera creació per a aquell espectacle que tenia la música en directe del grup català Xalupa.

I en aquest context, em torno a agafar a l'anàlisi de Jaume Ayats, en què convida a recórrer a les possibilitats de la dansa tradicional, de l'imaginari i de la memòria de les emocions que desperta, però no pas a "haver de repetir les paraules d'un ballador que anualment, un dia d'hivern, anava al seu poble d'origen, a ballar la dansa tradicional".

Així doncs, en tot aquest procés de creació no s'abandonen les possibilitats del que entenem per *dansa tradicional*, sinó que podem avançar en la incorporació d'altres valors o altres expressions també del món de la dansa, que n'enriqueixen el resultat final alhora que posen en joc la força i el poder comunicatiu d'altres llenguatges i variants, cosa que va en consonància amb les grans transformacions del nostre entorn.

Maribela Moreno i González,

directora artística de l'Esbart Sant Romà d'Encamp

El ball de diables com a element de recuperació del folklore i patrimoni cultural

Ismael GARCIA i RASTROLLO

Els balls de diables, correfocs, bèsties i tabalades no son únicament un element de diversió entre els joves. Aquestes activitats, a banda d'engrescadores, permeten mantenir viu un patrimoni cultural centenari i fomenten una interacció sana entre el col·lectiu jove que acaba fent perdurar les tradicions.

Orígens

El ball de diables d'Andorra té els orígens a l'any 2007, dins una associació juvenil d'Encamp anomenada, com no pot ser d'una altra manera, Encamp Jove. Aquesta associació es va crear inicialment amb l'objectiu de recuperar les caramelles a Encamp, però va ampliar de mica en mica les seves activitats, que variaven entre actes culturals, esportius i lúdics.

De les moltes activitats que feia l'associació es poden destacar:

- Sortides nocturnes d'astronomia.
- Campionats de futbol.
- Cursos de cuina.
- Formacions de primers auxilis.
- Cursos d'orientació a la neu.
- Campionats de *paint-ball*.
- Caramelles.

Totes aquestes activitats estaven subvencionades parcialment pel l'Honorable Comú d'Encamp, sense

Difusió de les tradicions entre els joves

Difusió de les tradicions entre els nens

Difusió de les tradicions. Música

Difusió de les tradicions. Intercanvis

el qual res d'això no hauria estat possible.

Així doncs, un bon dimecres de cendra del mític Carnaval d'Encamp, un grup de diables va actuar convidat per la comissió de festes del moment. Va ser aleshores quan la junta de l'associació va veure el ball i es va preguntar: per què no?

Amb el suport del comú i un nodrit nombre d'associats, no va ser molt difícil iniciar-s'hi.

El primer de tot va ser disposar d'algú que ens assessorés. La colla Rigor Mortis de Solivella va ser la colla padrina, que ens va ajudar en tots els aspectes a tenir en compte al voltant de l'estructura i la gestió d'una colla de diables:

- Roba: materials i composició.

- Material de suport: forques, carro, ceptrots.

- Material pirotècnic: carretilles, volcans, fonts, metxes, botafocs, disparadors, etc.

- Coreografies

- Música: tabals, gralles.

- Aspectes legals i de seguretat.

- Història.

Vam poder fer el nostre bateig de colla en el primer correfoc organitzat per nosaltres i a partir d'aquest moment ja vam caminar sols. Des d'aleshores ja hem degut fer més de cinquanta correfocs!

Composició de la colla

Actualment la colla està formada per una quarantena de membres, amb implicació variable. La majoria estan en la franja dels 19-25 anys. Aquesta edat és una època de canvi per als joves, en la qual alguns entren a la universitat, altres acaben i accedeixen al món laboral, etc. Aquest fet provoca una gran rotació de membres cada any.

La direcció de la colla la porta la junta, que organitza activitats, pressupostos, etc. A part

de la junta, hi destaquen quatre tipus de membres:

- El caps de colla, que són qui porten l'organització dels correfocs.
- Els membres d'intendència que donen suport: qui s'encarrega d'encendre, de portar el carro, de la reposició de pirotècnia, etc.
- Els tabalers i grallers, encarregats d'animar els correfocs i cercaviles.
- Els diables, que són els que cremen realment la pirotècnia.

La colla de diables forma part de la Federació de Diables de Catalunya des de l'inici. Tots els caps de colla han de passar la formació com a Responsables de grup de consumidors reconeguts com a experts. Aquesta formació permet que les colles puguin participar en els correfocs i adquirir el material pirotècnic específic.

Difusió de les tradicions

Malgrat que la colla sigui encara jove (només nou anys de vida) s'ha implicat des de l'inici amb la promoció de la cultura i els valors tradicionals.

Aquesta difusió de les tradicions la fem des de molts vessants diferents:

- Entre els joves i infants.
- A través de la música.
- A través dels intercanvis entre colles.
- A través del cinema.
- Gràcies a la Festa del foc.

Joven i infants

Gràcies al tipus d'activitat que desenvolupem, orientada a la música, la pirotècnia i els balls, la colla de diables té una grandíssima acceptació entre el col·lectiu jove, tant dintre de la colla com de públic que participa del públic.

Aprofitem aquest apropament dels joves per

Festa del foc, Encamp 2010

difondre valors de responsabilitat, amistat i respecte, que es poden veure en cadascuna de les nostres actuacions. El respecte per als altres membres de la colla i per al públic ha de ser màxim per poder garantir un correfoc sense riscos. Potenciem la responsabilitat entre els joves d'aquesta edat, perquè puguin assumir el seu rol dins de la colla i poder dirigir un correfoc, per exemple.

El jovent és el col·lectiu més important, que ha de garantir la continuïtat a llarg termini de la colla de diables i motivar a la vegada nous joves.

Un dels objectius a mig termini és la creació de la colla infantil de diables, per iniciar des de ben petits els infants en la cultura i el ball de diables. És una manera molt maca que pares i fills puguin compartir una tradició i facilitar el traspàs cultural entre generacions.

El material i pirotècnia que utilitza una colla de diables infantil és diferent i molt més segur, per raons evidents. L'únic objectiu d'una colla infantil és que els infants gaudeixin d'un dia a l'aire lliure amb música i llum acompanyats de la família.

Música

Un dels elements clau d'un correfoc són els tabals i les gralles. Gràcies a la colla de diables s'ha creat un grup de tabalers, cosa que fomenta l'apropament dels joves a la música.

Aquest grup de tabalers podrà en un futur ajudar a ambientar les actuacions d'altres formacions, com ara geganters i castellers, i així establir sinergies entre grups folklòrics andorrans i ajudar a mantenir vives aquestes tradicions.

Intercanvis

Dins de la natura de les tradicions catalanes hi ha l'intercanvi entre colles, ja siguin geganters, castellers o diables.

Amb els intercanvis podem descobrir altres pobles i tradicions i fer conèixer Andorra a d'altres colles. De fet, rebem cada mes diverses sol·licituds d'intercanvis, per l'interès de les colles a venir a Andorra.

Des de l'inici hem fet intercanvis amb més de deu colles i hem pogut representar Andorra a diferents correfocs per terres catalanes.

Participació en el cinema

Per un atzar del destí, la colla va participar com a actor en el rodatge del film *El secret dels 24 esglaons*, rodat a Andorra. Una de les escenes representava una festa de poble tradicional on hi havia un correfoc, i aquí és on la colla va fer el que millor sap fer.

Encara que no fos una pel·lícula de gran audiència, tenia actors coneguts espanyols (Maxi Iglesias i Aida Flix) i va servir per fer conèixer aquesta tradició a Espanya.

Festa del foc

La Festa del foc és una festa pròpia de la Colla de Diables d'Andorra, que vam iniciar per poder disposar d'un esdeveniment propi.

Va ser celebrada el 2008 i el 2010, de moment sense continuïtat per falta de suport pressupostari de les administracions.

És una festa dedicada a la promoció cultural catalana, en especial dels diables i el foc. Una festa dedicada durant el dia a tradicions populars catalanes i a la nit, a diables i correfocs. En les edicions anteriors portàvem més 400 persones de diferents grups a col·laborar-hi.

Servia per a la difusió d'altres tradicions, com ara geganters, grallers, tabalers, falcons, colles de diables...

També servia perquè la colla de diables recuperés una tradició de diables que s'està perdent: el ball parlat.

El ball parlat és la forma original i més antiga dels diables. El ball de diables original era concebut com a obra teatral en l'edat mitjana, però amb el pas del temps i l'aparició de la pirotècnia es va anar perdent. Va passar de representació teatral utilitzada en festivitats religioses a festa popular. Només les colles centenàries disposen encara de ball parlat.

Representa la guerra entre el bé i el mal, els àngels i els diables, en una batalla dialèctica plena de crítica i sàtira de l'actualitat.

La Colla de Diables d'Andorra, amb un bagatge tradicional de teatre satíric a cada carnaval d'Encamp, vam trobar aquesta iniciativa engrescadora.

L'organització del ball parlat requereix la preparació del guió, assajos i una organització (àudio, disfresses, etc.) més costosos que un correfoc normal. Per això aprofitàvem la festa bianual per fer-ho.

Ball parlat

Futur

Tenim un curt però intens recorregut, amb moltes actuacions, col·laboracions amb moltes entitats governamentals i turístiques, i representació del país a l'estranger. Estem convençuts que la nostra activitat fa i farà que les tradicions es mantinguin ben vives.

Esperem que la colla continuï molts anys fent parlar al país i que segueixi engrescant joves i no tan joves en les tradicions i el folklore per fer perdurar una nova tradició a Andorra, igual que els geganters o els fallaires.

Colla infantil, bestiari del foc

Ismael Garcia i Rastrollo,
tresorer de la Colla de Diables d'Andorra

XX JORNADES: EL SENTIT DEL FOLKLORE, AVUI: 81-84 (2016)
 Societat Andorrana de Ciències, Andorra
 DOI: 10.2436/15.8060.05.17 ISBN: 978-99920-61-27-5

L'esbart més enllà del folklore

M. Àngels VELANDO i SALVADOR i Sílvia PASTOR i BARÓN

L'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella va ser fundat l'any 1981 pel Sr. Rafael Miranda i dirigit per ell mateix fins al 1986; del 1987 al 1993 en pren el relleu la Sra. Laura Salas i l'any 1994 continua en la direcció la Sra. M. Àngels Velando, fins al 2000, any en què se celebra el 20è aniversari amb l'estrena de *La consòrcia*. Després d'aquesta celebració, l'esbart deixa de funcionar i és a partir de l'any 2006, després de gairebé cinc anys d'aturada, que l'esbart torna a la seva activitat, sota la direcció compartida de la Sílvia Martí i la M. Àngels Velando, constituït en associació cultural amb la perspectiva posada en els infants i aprofitant l'antic cos de dansa.

L'esbart es dedica principalment a la recerca de danses andorranes i tradicions ja perdudes per portar-les a l'escenari, fet que representa una part important de la nostra cultura. El sentit que té això per a nosaltres no és cap altre que fer perdurar en el present les tradicions que fa temps enrere vivien els nostres padrins en el seu present.

El folklore, entès com l'expressió de la cultura d'un poble, inclou molts i diferents àmbits; l'artesania, les llegendes, els contes... Nosaltres hi contribuïm amb els balls, populars i

representatius de les tradicions del poble. I aquests balls s'acompanyen d'una música, també representativa, amb una instrumentació pròpia. Alhora, es vesteix amb un costumari que el distingeix d'una manera de viure, segons un clima, un hàbitat i uns recursos dels quals es disposava temps enrere, convertit tot, avui dia, en tradició.

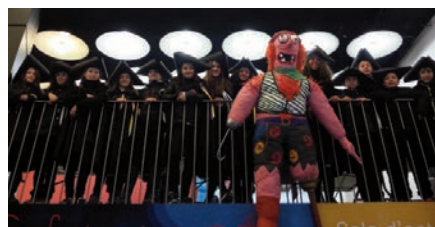
L'esbart en cada actuació mostra i ensenya la tradició pròpia del poble. Fa pedagogia. Perquè no només representa una dansa, una música, una cançó i/o un vestuari, en un sentit artístic, sinó que puja a l'escenari un esdeveniment concret, fet que posa de manifest les formes socials del nostre poble: cerimònies, ritus, pràctiques quotidianes, celebracions, festes, costums, etc. Dóna a conèixer. També fa recordar els qui en són coneixedors, i els fa despertar sentiments i emocions que reviu en veure i sentir altrament un ball concret. Podem parlar de la Festa pagesa, la Farandola d'Andorra, la Consòrcia (on es representa el Consell del Bull, el Jurament a l'As d'Oros, l'enterrament de la sardina...), Grandalles i Contrabandistes, Santa Llúcia, el Contrapàs d'Andorra, el Carnestoltes d'Andorra, Plantarem lo mai, Olai-là, El Porrer, Ball dels Tonedors d'Andorra, La Filadora, etc. La nostra feina, entre tanta modernitat, és continuar amb la tasca de mantenir vives les tradicions. Un tret característic que ens defineix des que ens vam constituir com a associació és l'objectiu de mantenir, difondre i fer recerca de fets culturals tradicionals. Sobrevivim perquè tenim uns valors culturals enfortits. Un poble amb moltes tradicions és fort. Aquestes tradicions han anat perdurant en el temps, són el resultat de molts esforços de persones que, amb voluntat, donen valor, estimen i es comprometen a ser fidels als fets tradicionals i que prenen la responsabilitat que això comporta. Nosaltres n'adoptem el relleu i

ens hi sumem amb altres entitats culturals que també contribueixen a la conservació del folklore popular. Treballem per preservar el nostre patrimoni. Perquè creiem en els nostres avantpassats, en les seves maneres de fer, ser, relacionar-se. I sobretot perquè els respectem. Ens sentim agraïts del llegat que ens han deixat. La societat d'avui tenim una identitat construïda a partir dels usos i costums de les generacions passades. I això es mereix respecte i agraïment.

La recerca actual es basa en gran part en la memòria de les persones de més edat. Recollim cançons i tradicions explicades i cantades pels nostres padrins i les fem conservar de seguida, a disposició de les noves tecnologies que ens ho permeten. Amb això sabem que molta font documentada ha anat passant per una evolució, que el mateix temps també ha comportat. I ens trobem danses perdudes i/o altrament recuperades amb alguna versió, la qual preservem tanmateix, en considerar-la una dansa de tradició. Entenem que forma part del folklore la mateixa dansa evolucionada o recuperada novament.

Un exemple és la dansa que balla l'esbart el primer diumenge d'agost, de festa major, i després ho fa juntament amb el poble. És el Contrapàs d'Andorra. La coreografia acaba formant una gran rotllana, agafats de les mans grans i petits, ocupant en gran part la plaça. La unió física és el símbol de la unió del poble, de la força de la tradició que any rere any ens torna a unir. Es creen vincles entre els qui dansen al mig de la plaça, enllaçats un al costat de l'altre. Sentim el significat social que té per a la cultura del poble aquella unió de mans, tan senzilla i tan popular. La festa major, en aquest moment, ens fa sentir al poble el seu signe d'identitat, que perdura i s'enriqueix. Una tradició avui encara viva entre nosaltres.

L'esbart en si mateix podríem dir que és com

una obra d'art. Perquè podem entendre'l com l'art de viure la tradició. Estem al costat de la cultura més tradicional, perquè estem amb el poble, vivint i seguint donant vida a les formes de relació entre els seus ciutadans, que són els representants de la tradició. Actualment els esbarts estan duent a terme una tasca molt important per mantenir el folklore viu.

La societat actual té una àmplia gamma de possibilitats per oferir al ciutadà per gaudir d'un oci o una professió. En l'àmbit de la dansa ens podem trobar una varietat d'estils actuals presents que es desenvolupen en l'expressió més urbana. El nostre repte és esforçar-nos per ser atractius alhora que ens donem a conèixer. Enriquim els nostres dansaires mitjançant l'aprenentatge d'unes danses i oferim la possibilitat de participar dels actes culturals del poble. En oferir-nos com a activitat gratuïta, la crisi en certa manera ha contribuït que ens vinguin a conèixer com a activitat extraescolar i, les famílies i els mateixos dansaires es troben que som alguna cosa més. Ens trobem generacions que han viscut i/o coneixen l'esbart, els quals decideixen dur-hi els fills i fer-los viure també l'experiència de formar part d'aquest col·lectiu.

Cal dir que el Comú aposta per mantenir vigent la nostra activitat en convidar-nos a participar dels diferents actes culturals del poble, fet que alhora ens beneficia perquè ens manté actius, ens ajuda a donar-nos a conèixer i ens dóna la possibilitat de promoure i fer difusió de la tradició popular entre els mateixos ciutadans.

Els dansaires que amb el temps gaudim i acabem estimant aquesta manera de contribuir en la preservació de la cultura, a través de la dansa, som els que ens mantenim i ens il·lusionem, fins arribar a la secció del cos de dansa, ja que entenem que la nostra infància i joventut no la podem concebre sense l'esbart.

Molts dansaires que s'hi incorporen a mitja trajectòria descobreixen que és una activitat que requereix poc esforç i que ofereix una gran recompensa. S'hi inclouen els valors propis de companyonia, treball en equip, sintonia, respecte, compromís. De fet, ens va sorgir un lema que utilitzem molt sovint; ens diem *Tots junts* perquè sumem els esforços de cadascú per tirar endavant aquest projecte. Tal volta utilitzem unes paraules d'encoratjament mutu abans de les actuacions, que fa que ens sentim més units, ens donem força i ens sentim animats per sortir a escena a representar les nostres danses.

Però no ens les quedem per a nosaltres només aquí a casa nostra. Els balls tradicionals andorrans els fem viatjar i els enriquim fent-los conèixer amb altres cultures populars i tradicions folklòriques. És la raó de fer créixer la nostra entitat.

Podem dir que tenim el privilegi de poder creuar les fronteres i sentir-nos orgullosos de donar a conèixer la nostra cultura més enllà del mateix poble, fent difusió de qui som, com som i d'on venim. I això és el que podem retornar al nostre país, l'intercanvi entre cultures populars.

El folklore avui té molt sentit. Manté les arrels pròpies d'un poble i el manté viu, construint amb el temps la seva història, que constitueix la pròpia identitat. És l'essència de l'ésser humà: viure en societat i tenir una identitat pròpia. L'esbart, en la seva petita mesura, contribueix que això pugui esdevenir.

Sílvia Pastor i Barón, presidenta, i
M. Àngels Velando i Salvador, codirectora de l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella

Mesura de salvaguarda: 10 anys de falles infantils

Albert SAMARRA i PUJOL

Presentació

Bona tarda,
Sóc l'Albert Samarra, secretari de l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella. Avui, he vingut a presentar-vos una: *Mesura de salvaguarda: 10 anys de falles infantils*.

Què és la cremada de falles?

Es tracta d'una tradició popular d'Andorra, estesa també al llarg dels Pirineus, en les dues vessants, encara que cadascuna amb característiques ben diferenciades. A Andorra, els participants fan una falla, l'encenen, l'agiten i la fan giravoltar vertiginosament fins a crear l'efecte de grans boles de foc.

Què és una falla?

Una falla és un tronc llarg i prim, recte (d'aproximadament un metre i mig) en una extremitat del qual s'enfilaven requadres de pela de beç assecada. Actualment es fan amb paper reciclat del Museu Paperer de Capellades.

Breu resum històric

La primera referència que tenim de les falles, la trobem al poema

Canigó de mossèn Cinto Verdaguer. Encara que no especifica que siguin les d'Andorra, les detalla dient que es fan giravoltar així com ho fem amb les nostres.

Encara que el primer text escrit de què disposem que faci referència a les falles a Andorra és un recull anomenat *Folk-lore andorrà* que va redactar l'any 1905 el comte Carlet quan va visitar Andorra i que va ser publicat al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* durant el mes de maig del 1907.

Aquesta tradició perdura en el temps fins als anys 1950, segons referències orals contrastades, quan la festa cau en desús, a causa del context socioeconòmic del país en aquell moment.

L'any 1987, el Col·lectiu d'Activitats del Comú d'Andorra la Vella recupera la tradició de les falles.

El 23 de juny del 2010, el Govern d'Andorra incoa l'expedient de quinze festes per incloure-les en el catàleg de Patrimoni Cultural com a bé immaterial del Principat d'Andorra, entre les quals es troba la cremada de falles de Sant Joan a Andorra la Vella.

Després de molts alts i baixos de la festa des de la seva recuperació, l'any 1987, aquest reconeixement de l'Estat andorrà fa veure la importància d'aquesta tradició a les persones que la fèiem perdurar. D'aquesta manera, els fallaires comencem a creure en la necessitat d'organitzar-nos i estructurar-nos. Tot el col·lectiu fallaire decideix crear l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella, cosa que es fa efectiva el 14 de gener del 2013.

L'Associació Fallaires d'Andorra la Vella està dotada d'uns estatuts en què figuren els objectius clars de salvaguardar, potenciar i difondre la tradició de les falles de Sant Joan d'Andorra la Vella.

Projectes actuals

Des d'aquest moment, s'engeguen diversos projectes importants al voltant de la cremada de falles dirigits des de l'associació.

Un d'aquests projectes és la música, que aquest any tindrà un gran impuls amb la posada en funcionament d'un curs de música amb instruments tradicionals, com ara la buna, la gralla o el pandero. L'objectiu d'aquest projecte és arribar que la cremada de falles d'Andorra la Vella sigui autosuficient des del punt de vista musical.

Un altre dels projectes i potser el més ambiciós i també mediàtic ha estat el de presentar una

candidatura per a una possible inscripció de les Festes del foc del solstici d'estiu als Pirineus: falles, haros i brandons a la llista representativa del patrimoni cultural immaterial per part de la Unesco. Es tracta d'una candidatura multinacional (Andorra, Espanya i França), encapçalada per Andorra. Un total de 63 municipis, catalans, aragonesos, francesos i andorrans, van redactar aquesta candidatura amb la coordinació del Sr. Joan Reguant, i va ser presentada el 28 de març del 2014 a la seu de la Unesco, a París. La resposta per part d'aquest organisme es farà pública en la reunió de l'assemblea general que tindrà lloc a Namíbia a principi del mes de desembre del 2015.

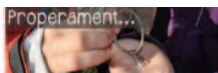
L'article 14 de la Convenció per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial de la Unesco, adoptada el 17 d'octubre del 2003, mana que s'han de dur a terme programes educatius, formació específica i activitats de reforç per a la salvaguarda d'aquest patrimoni.

Les falles de llum

Tornant a la història de les falles a la capital, l'any 2005 i veient que la major part de nosaltres teníem canalla, el grup de fallaires (nois i noies, pares i mares) volíem continuar participant de la festa i, a la vegada, fer-ne participis els nostres fills. Per això, aquell any es va decidir iniciar la cremada de falles dels petits, sense distinció d'edat però sense foc, per precaució. L'alternativa fou figurar les boles de foc amb boles de llums de colors.

Aquest fet genera una innovació de la festa, sense sortir-ne de l'essència.

Actualment, el col·lectiu d'infants és d'uns quaranta d'entre 4 i 15 anys, que s'han estructurat de la manera següent:

Fins a 11 anys, imitació de falla amb una bola de llum,

De 12 a 15 anys, imitació de falla amb dos fulls de paper, malla, cadena i quatre llums de color, però sense poder encendre-hi foc.

Amb aquesta acció, vàrem assegurar el nostre relleu generacional amb la finalitat de perpetuar aquesta celebració. L'any 2010, a proposta dels fallaires infantils, van tenir per primer cop un fallaire menor, designat, com el fallaire major, en la recerca de l'argolla de Fontargent i que obté el distintiu d'un clau d'argent, a més de l'honor de liderar la cremada de falles infantils. Aquell mateix any, van tenir ells mateixos la brillant idea de redactar un decàleg on es descriuen els drets i les obligacions del fallaire menor, cosa de la qual els adults encara no disposem.

L'any 2013, l'associació va decidir aportar una novetat a la cremada de falles, que s'inicia amb el ritual dels joves de 16 anys que passen a cremar amb foc per primer cop i tenen l'honor de fer-ho amb una falla tradicional. També es va recuperar una música perquè els infants puguin fer-se la festa més seva i que hem trobat en el *Costumari Català* de Joan Amades, que, segons diu, cantava la mainada a Andorra a l'hora de la cremada de falles. La tonada, molt repetitiva, fa "Més peres que fulles", en al·lusió a les creences agrícoles per les quals el sol de l'estiu donaria bones collites.

Per tant, i gairebé sense voler-ho, els fallaires d'Andorra la Vella vam prendre la decisió d'involucrar els infants a la cremada de falles, amb la qual cosa asseguràvem el nostre relleu generacional i alhora complíem amb les mesures que disposa la Unesco en la seva convenció per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial. Entre d'altres accions de protecció de la nostra festa, les falles infantils han quedat reflectides en la tercera part del formulari que hem presentat a la Unesco perquè inscrigui Les festes del foc al solstici d'estiu als Pirineus en la seva llista representativa del patrimoni cultural immaterial.

Finalment, us emplaço a celebrar tots junts el veredict de la Unesco, els dies 3 i 4 de desembre d'enguany, en què s'inclourà la candidatura a aquesta llista. Si malauradament això no fos així, cal recordar que les falles dels Pirineus han rodat, roden i seguiran rodant.

Salut i foc!

Albert Samarra i Pujol,

secretari de l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella

www.fallairesandorralavella.com

fallairesandorralavella@gmail.com

[Facebook.com/fallairesandorralavella](https://www.facebook.com/fallairesandorralavella)

Twitter: AssFallairesALV

Esbart Dansaire Valls del Nord, una necessitat!

Josep M. VÀZQUEZ i CORTÉS, M. Pilar CAPDEVILA i BOSCH i Sandra TUDÓ i MONTANYA

A l'hora de posar nom al nostre esbart val a dir que hi vàrem rumiar poca estona. Teníem claríssim que havia de ser *Esbart*, amb la connotació de cultura catalana del terme adoptada a l'època del poeta Verdaguer. Així mateix, l'etimologia del mot –"estol d'ocells", "volada d'orenetes"–, hi dóna molt sentit. La segona part del nom evidencia la pertinença conjuninada amb la ubicació geogràfica parroquial de les valls d'Ordino i de la Massana. Entre les funcions principals d'un esbart es troba la d'enaltir la dansa tradicional que representa la nostra cultura d'arrels catalanes, adaptar la dansa popular i polir-la, i fer-ne espectacle conservant l'essència i catalanitat de les danses originals. Podríem sintetitzar-ho dient que els esbarts ballem en català.

D'altres atribucions que tenim i que afegeixen valor a la nostra tasca són:

- La contribució a la creació coreogràfica, i de danses, per tal d'universalitzar la personalitat d'Andorra com a país pirinenc, i com a part dels Països Catalans, des del respecte per les seves danses populars.
- L'estudi, el treball i la recerca de la música popular i tradicional en general com a complement i element indispensable de les nostres danses.
- L'estímul als infants, joves i adults en l'interès i l'estima dels valors de les tradicions i costums andorrans en primer lloc i d'altres indrets després.

En cultura popular, un esbart dansaire és un grup o associació de persones que es dedica a la recuperació, el manteniment i la difusió de la dansa tradicional popular. En el nostre cas, el punt de partida és el nostre estimat país. Alhora i sent realistes, hem de tenir en compte la limitació que suposa executar, únicament, danses andorranes i, considerant, a més a més, que existeixen altres agrupacions d'esbarts en quatre parròquies més. Aquest fet des del començament ens va fer prendre decisions per incloure noves possibilitats artístiques: d'una banda, crear noves coreografies basades en Andorra i, d'altra banda, incloure tradicions folklòriques de Catalunya i dels Països Catalans. Al cap de poc temps, la necessitat i les ganes d'obrir-nos a altres alternatives ens va fer incloure danses d'altres cultures, com la celta.

L'activitat més visible d'un esbart dansaire és la preparació i l'execució de danses populars i tradicionals, però a diferència d'altres èpoques, actualment les activitats dels esbarts ultrapassen el marc genèric i inclouen tasques d'investigació, recuperació, compilació i conservació de la dansa, així com de la seva divulgació. Això es manifesta en diverses expressions que no es limiten a les mostres de dansa: tallers, festivals, cursets i formacions, llibres, DVD, conferències, publicacions, etc. A tall d'exemple, les jornades de la SAC d'aquest any.

També es tracta de reflexionar i fer reflexionar el públic sobre una sèrie de costums i valors que anem perdent i que ens arriquem que caiguin en l'oblit. Reflexions que ens han de fer reviure les relacions entre persones o amb la natura i els seus elements, velles creences, tot allò que ens pot fer somiar, sentir nostàlgia, tristesa, eufòria, alegria o esgarripança i temença. Perquè, què explicarem a les generacions futures si oblidem les llegendes i les històries? Hem de ser conscients que no és la natura amb les seves muntanyes, roques i arbres el que ens separa a les persones sinó les fronteres psicològiques imposades per nosaltres mateixos. No podem oblidar la nostra història amb les lluites, victòries, derrotes i patiments viscuts. Tampoc no podem oblidar que les nostres danses ens defineixen com som i mostren què sentim. Però per sobre de tot, ens hem de plantejar què farem i què direm si no podem llegir tota aquesta cultura forjada amb els anys i tots els coneixements a qui ens ve al darrere. La cultura ha de tenir un sentit de construcció personal i col·lectiu.

Sovint, l'existència dels esbarts es qüestiona tenint en compte la quantitat d'associacions i grups de dansa existents. Pot semblar que en l'era de les tauletes i reproductors de música

digitals, en què la comunicació es dona en gran part mitjançant les xarxes socials, aquestes agrupacions no tenen sentit. Els joves s'identifiquen realment amb un esbart dansaire? Nosaltres creiem que sí. Com a grup humà, presenta suficient heterogeneïtat perquè hi hagi cabuda per a tothom, i al mateix temps respecta les diferències que fan que cada persona sigui única. Aquesta funció social permet recaptar infants i joves per oferir-los un espai, un reconeixement i una atenció. A partir de la construcció de grup i del sentit de pertinença esdevé la necessitat de parlar, compartir, proposar, debatre, col·laborar, valorar, interessar-se i socialitzar-se. Tot això, d'una manera divertida i terapèutica compartint l'afició-passió per ballar. I aquí entra la funció pedagògica de l'esbart. Amb tots els avantatges i beneficis que provoca la dansa sobre el cos, la ment i el desenvolupament integral de la persona. Ballar fa que desapareguin les cabòries, ajuda a l'eliminació de toxines orgàniques i psicològiques, millora l'orientació espacial, manté en bona forma física, ajuda a la coordinació, control i equilibri del cos; desenvolupa creativitat, treballa gest i moviment, i consolida valors de superació, disciplina, seguretat, confiança i creixement personal.

Per tant, no podem deixar perdre aquesta oportunitat pedagògica i social alhora. Perquè al cap i a la fi és una oportunitat clau. Per difondre, per opinar, per interactuar, per canviar i millorar. En conclusió, per evolucionar! L'Esbart Valls del Nord fou fundat l'any 2011. Està format per set seccions: grup iniciació, petits, infantils A, infantils B, juvenils, cos de dansa i veterans. El tipus de danses que representem engloba els anomenats Països Catalans. Disposem d'un ampli repertori, que inclou danses totalment populars, ja que l'objectiu de l'esbart ha estat i és mantenir vives les tradicions de la dansa de cultura catalana, així com coreografies dels creadors més coneguts, a més d'altres de creació pròpia que combinen l'essència de la tradició amb molècules de modernitat.

El vestuari dels dansaires es dissenya i confecciona acuradament i és l'apropiat per a cada

ball. Aquest any fem cinc anys. I cinc anys inclouen una immensitat d'esforços i d'il·lusions. Mirant enrere ens adonem des d'on s'ha partit i on s'ha arribat, i som conscients de la tasca feta, tot i que no en tenim prou i en certs aspectes volem arribar encara més lluny. El dia a dia és un aprenentatge per a tots els actors: dansaires, directors artístics, tècnics, auxiliars de vestuari, membres de la junta directiva... Les nostres finalitats han anat evolucionant. Evoluciona la societat i, conjuntament amb ella, la dansa i les persones.

El nostre grup conjumina intencions distintes: mantenir l'essència de les danses de les parròquies andorranes i d'indrets culturalment propers per difondre-les, preservar-les, valorar-les i estimar-les. Estàriem parlant d'una intenció més social, que genera arrels i crea xarxa. Les danses les mostrem al poble ballant-les a les places durant les festes majors o en diades populars.

Una altra intenció que mostra la nostra personalitat és executar aquestes manifestacions en un escenari. Proposem fer dansa teatralitzada, escenificada.

La nostra activitat cultural és, evidentment, per fer país, però alhora executem en un escenari per fer dansa i transmetre com ens sentim, en una simbiosi interactiva amb el públic.

Perquè a causa de, o gràcies a la situació fronterera, el nostre país ha servit de pas de nombroses cultures. Fruit de tot plegat, ens serveix de font d'inspiració per a la creació de noves coreografies.

Alguns pensaments que ens vénen al cap, quan ballem: sentiments, exigència, emocions, comunicació, llenguatge, competència, col·laboració, estones i temps difícils, debats, seminaris, ballades, esforç, dificultats, informació, neguits, anècdotes, inversió de temps, estirament, esforç, coneixements, col·laboració, evolució, positivisme, equivocació, disseny, difusió, tècnica, mitjans, participació, rotllana, exercitació, col·locació, moviment, entrenament, força, cohesió, repetició, compàs, cantarella, resultat, estrena, disciplina, il·lusió, pedagogia, escalfament, punt, correcció, posició, música, rivalitat, colla, sensacions, *performance*.

Josep Maria Vázquez i Cortés, president de l'Esbart Valls del Nord

M. Pilar Capdevila i Bosch, codirectora artística

Sandra Tudó i Montanya, codirectora artística

Fal·lera gegantera

Marta GUILMANY i MIRET i Lúdia SAMARRA i PUJOL

Què és la fal·lera?

Com ja sabeu, tenir fal·lera és tenir un desig incontrolable cap a alguna cosa. Això ens va passar quan vàrem conèixer el món dels gegants. Va ser provar-ho i no poder-ho deixar. A més, fal·lera és el nostre crit de guerra; bé, més que de guerra, de companyonia i d'unió.

Breu història

Hi ha tradicions que no es poden perdre en una bufada. Tot moviment que es faci per no deixar perdre les nostres arrels és positiu. Per això va ser important la iniciativa del Comú d'Andorra la Vella envers el món geganter.

Els gegants d'Andorra la Vella, el *Carlemany* i l'*Ermessenda*, van néixer l'any 1984 a Solsona, de les mans de Manel Casseres i Boix, i l'any 1985 es van batejar durant la festa major de la nostra vila. Els dos gegants representen figures molt rellevants de la història andorrana.

Amb motiu del desè aniversari de la colla, la família va créixer i va néixer el gegantó *Martí*, l'esquiador, una altra figura molt significativa del nostre país. Va ser construït al taller del Jordi Grau a Terrassa.

No n'hi havia prou, i pel vintè aniversari van arribar el *Decret* i la *Multa*, uns capgrossos que representen un

Els Gegants d'Andorra la Vella

Amb el gegants de Sant Pol

I una que ens agrada molt ja que surt Andorra la Vella, nosaltres, representats amb eskena de la samarreta d'un infant on es veuen els nostres gegants i també un dels de Sant Pol. És un conjunt que ens identifica molt!!

conseller i una agent de circulació. Com no podia ser d'una altra manera, personatges molt significatius per a la nostra parròquia.

És veritat que a Andorra la tradició dels gegants és molt jove, amb trenta anys d'història, però malgrat tot s'intenta que arrelhi al nostre país com ho està des de fa segles als països veïns.

Un primer pas ha estat que la Gresca Gegantera fos declarada entitat cultural d'interès públic pel Comú d'Andorra la Vella.

La colla

La colla va començar amb gent molt jove i engrescada, per això el nom de Gresca Gegantera. Primer van ser quatre membres, després dotze i més endavant hem arribat a ser al voltant dels cinquanta.

A la colla, la gran majoria va anar tenint parella, amb persones de la mateixa colla o no, i fins i tot amb gent d'altres colles amigues. Així, la Gresca Gegantera va créixer, ja que aquestes parelles van tenir fills i ens han anat acompanyant, a certes edats més que en altres.

En pocs anys vàrem passar de ser una colla de joves a una colla de pares, fills, néts, avis..., i així poder arribar a arrelar i conservar la tradició.

Què fem?

A part de ballar i passejar per les parròquies d'Andorra, ja sigui en festes majors o diferents actes on se'ns convida, també col·laborem en altres concentracions de tipus cultural i esportiu, com ara la Capitalitat iberoamericana, el Congrés de neu, l'Ultra Trail, el Borrufa..., i sobretot també donem a conèixer el nom de la nostra parròquia i

del país a tots els pobles i ciutats que visitem.

A més, sempre hem estat una colla inquieta, amb ganes de fer coses noves, perquè se'ns conegués i la gent se'ns apropés per descobrir aquesta tradició. Així, els hem fet patinar al Palau de Gel, els hem fet esquiar, els hem fet anar amb moto, s'han desplaçat amb vaixell fins a Menorca, han participat en les inauguracions dels Jocs dels Petits Estats i dels Jocs Paralímpics de Barcelona... Però, sens dubte, una de les millors experiències va ser pujar al Casamanya amb els gegants i fer un rècord Guinness. Aquest fet va ser particularment emocionant i emotiu. Va fer que tots fóssim un.

Ballem el ball de gegants el diumenge de festa major a Andorra la Vella. És un dels actes més solemnes i emotius de la festa. Els darrers anys també ballen els més menuts, amb el ball de

nans, perquè vagin agafant gust a la festa. El ram que porta la geganta aquell dia és natural i es regala a algú de la colla que durant l'any hagi viscut alguna cosa especial. A més, si algun geganter es casa durant l'any, els dos cònjuges ballen el dia de festa major. Al final, la colla els regala una reproducció en fusta de l'espasa del gegant. Conjuntament amb la Colla de Sant Pol de Mar també ballem el ball medieval, de coreografia força complicada. Volem fer una menció especial a la Colla de Sant Pol, ja que l'amistat que va néixer entre les dues colles geganteres ha acabat amb l'agermanament d'ambdues viles. També únic és el fet que som les úniques colles que des del naixement dels gegants i fins avui sempre, any rere any, ens hem visitat l'una a l'altra.

La continuïtat

La continuïtat no és gens fàcil. La canalla, quan arriba a l'adolescència, sovint no vol fer res amb els pares. Deixen de venir, però quan es fan una mica més grans molts acaben tornant.

Reclutar gent nova és difícil, ja que ser geganter implica temps, caps de setmana i sobretot compromís. No ens referim al jovent, sinó a la societat en general. No sabem si és que avui dia les famílies tenim moltes obligacions i dediquem el temps lliure a l'esport o a altres aficions, o bé que ens fa vergonya, ja que quan es va a la vora dels gegants tothom et mira.

La gent va a veure les manifestacions culturals tradicionals, el folklore, però li costa comprometre's.

El fet que Andorra hagi rebut molta immigració també pot influir en aquesta manca de continuïtat, ja que molta gent que viu al país no viu aquestes tradicions com a seves. No es passen de pares a fills. Tanmateix, pertànyer a un grup com la Gresca Geganterera hauria de facilitar la inclusió de les persones que arriben al país.

El Gegantó

Els capgrossos ballant el seu ball el dia de festa major

Marta Guilemany i Miret i Lúcia Samarra i Pujol,
membres de la Gresca Geganterera d'Andorra la Vella

Reivindicació del prestigi del folklore, la cultura del poble

Sergi MAS i BALAGUER

Saben allò d'aquell bon home que un dia va descobrir meravellat que escrivia en prosa? Doncs a un servidor li ha arribat descobrir ara que sóc artesà folklorista. No m'havia aturat mai a pensar que *de facto* fa més de seixanta anys que sóc, per vocació, professional del folklore. Sí, senyors, que jo recordi el meu treball sempre ha estat en les arts i oficis tradicionals.

No sóc universitari. Queda d'antuvi entès que la meva afició-dedicació, adés no ben bé identificada, si hagués passat per la sastreria de les aules de no importa quina universitat, l'autodefinició identitària de folklorista no seria la mateixa. Ara seria un antropòleg o potser un més modest etnòleg. Qui ho sap?

Vet aquí perquè se'm sol mirar amb simpatia *campetxana*. Avui ja no m'és un misteri, em prenen benèvolament com una mena de personatge *folkloricocastís*. Com una mena de Chiquito de la Calzada, va.

I és que aquí el folklore, i encara més enllà de la frontera sud, dir folklore sol tenir unes connotacions pejoratives gens favorables; en els millors ulls, que també n'hi ha d'innocents, es reflecteix la satisfacció còmplice pel que té de tipisme. És clar, hi ha moltíssimes excepcions.

Per què és evident l'apriorisme amb què es considera una cosa cursi per bona part de la població? Per què en altres països és més ben valorat el folklore? Doncs no ho sé; sols sé, només sé que aquesta mena de reticència, que moltes vegades frega la desconsideració, que el folklore es prengui com a sinònim de subcultura ve de lluny. Recordem, ja en començar el segle passat, les activitats científicoculturals dels centres excursionistes de Catalunya, com en Santiago Russiñol ridiculitza els cultes *amateurs* en l'obra *Els savis de Vilatrista*. I, tanmateix, per què a tot arreu menys per aquests verals es respecta i es promocionen la cançó, la música

Festa del mai. Plaça de Sant Julià de Lòria, 1890. Les Pyrénées (3a Série), 1047 Labouche Frères, Toulouse

Dilluns de Festa Major 1956 a la Plaça. Postal Valls d'Andorra, Folklore d'Andorra, edició fotogràfica Joan Moré. Ball de la Morratxa (Esbart de Sant Julià)

i la dansa folk. Tampoc no ho sé, però caldria pensar-hi.

Què en diu el diccionari del folklore? Pompeu Fabra ho defineix escuetament i breu. "Folklore: anglicisme. Conjunt de tradicions, creences, llegendes i dites populars; llur estudi." Redeu de Déu.

Salut i glòria, Sr. Joan Amades. Per a mi i per a tantíssims altres, en Joan Amades és el màxim missioner i el més gran apòstol de la recerca i l'estudi del nostre folklore. Ell ens llegà el seu monumental *Costumari*, que és a l'altre extrem de la parquedat del filòleg. Sí, ja ho sé que se li retreu el mètode poc rigorós i les seves teories superades pels temps contemporanis. Tant me fa, és l'autor del *Costumari*.

Consulta amb Herr Immanuel Kant: no és que no estigui prou convençut que el folklore vol dir l'art de viure dels pobles, però entossudit vull reblar aquest convenciment trucant a la porta d'un dels més grans pensadors de tots els temps, el de la teoria de la raó pura, a veure si em dóna la raó...

Sr. Kant, quina lectura em recomana per acabar-me de convèncer de no errar en dedicar-me al folklore? No coneix la paraula –és el segle XVIII–, i això no

obstant, com que és un home intel·ligent i raonable, em recomana la lectura d'un llibret ja traduït al català que duu el títol de *Fonaments de la metafísica dels costums*. D'entre una exposició enrevesadament germànica, n'extrec que aquests fonaments en la tradició popular, en l'imperatius morals categòrics, com són l'ètica i l'estètica en els costums, cita també i per una sola vegada el mot erudit d'antropologia, paraula d'origen grec que avui dia en llenguatge planer voldria dir *folklore*, o potser *l'home i els seus costums*.

I bé, ha arribat el moment de manllvar a en Joan Amades una de les parèmies recollides per ell: *Que qui més hi sàpiga que més hi digui*.

Si queda temps m'agradaria fer unes reflexions sobre el paper del folklore actual i de sempre en la cohesió social i de la importància que té en el que en diem *fer poble*. Així mateix voldria fer un repàs entre el que s'ha perdut i el que s'ha guanyat entre el folklore d'ahir i el d'avui a Andorra.

Si encara hi ha oportunitat, seria un plaer contar un parell d'anècdotes reals que il·lustren l'evolució i la conservació dels costums a la parròquia de Sant Julià de Lòria.

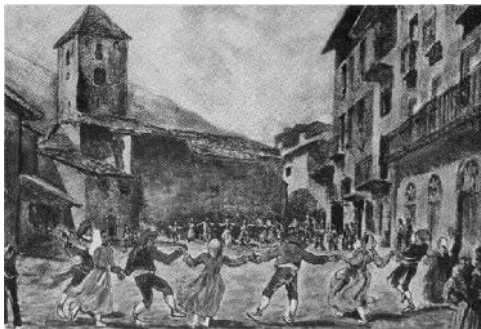
L'original costum de fer sonar un galleret a les dotze en punt de la nit en la missa del gall.

La conversió de Santa Filomena d'Aixovall en una folklòrica sevillana.

Com que el temps de què disposem és curt i per no reincidir en els exposats de l'estat actual del folklore, que presentaran els companys de ponències, em limitaré a constatar que anem en camí de superar una llarga travessa de decadència del nostre costumari en la qual s'han perdut pel camí un bon nombre de tradicions, sobretot d'origen religiós. Unes altres cal congratular-nos que s'han conservat, unes amb més bona salut que d'altres; i encara en comparació d'altres llocs, encara es pot dir que Andorra té una riquesa de costumari notable. Ja se sap, tot és canviant, tot evoluciona o mor. Del calendari de festes, per exemple, en trobem algunes baixes i en canvi n'hem guanyat d'altres, quasi tot incorporat del folklore català.

La qüestió és que compleixi el requisit de cohesionar la nostra societat, que faci poble, com solem dir. Al cap i a la fi, un acte repetit es converteix en costum i un costum en tradició. No cal arribar a l'extrem d'aquell aforisme tan reconegut de *val més perdre un home que no pas una tradició*, però és important no banalitzar la tradició, mirar de no fer de la cultura popular una caricatura de cultura, fem cas de la saviesa de Kant, vetllem per l'ètica i si pot ser per l'estètica de les tradicions.

Com deia, s'han perdut aspectes i manifestacions de la nostra cultura, tals com –les podria citar ara mateix i fent referència solament a la meva parròquia i en els darrers cinquanta anys– la foguera del solstici, les confraries del Roser, la celebració de la festivitat de Santa Filomena, la cloenda de la festa major pel jovent dita de sant Macari i d'altres que em deixo. D'altra banda, hem guanyat uns elements festius que abans aquí no existien, com ara les fogueres i petards de la vetlla de Sant Joan, els gegants i capgrossos, una nova i actualitzada celebració

El Contrapàs. Plaça d'Andorra la Vella. Festa Major 1890. Postal Andorra Històrica III, Col·lecció Parrot's 1965

Festa Major 1980, Ball Pla, Sant Julià. El notari Rosend Jordana de Cal Molines i la seva neta Montserrat

del Carnestoltes cada vegada més de Carnaval, la cavalcada de Reis, l'escudellada de sant Sebastià creada des de la Germandat Mútua de Sant Sebastià, i me'n deixo. La parròquia de Sant Julià de Lòria passa per ser tradicionalista i conservadora, i amb força traça a adaptar-se als canvis dels temps.

Per acabar, m'agradaria explicar una darrera anècdota que pot ser prou il·lustrativa de la realitat folklòrica laurediana: el costum-tradició d'anar cantant els goigs de Canòlich des del Comú fins a l'oratori d'Aixovall la candidatura guanyadora de les eleccions.

I ara manllevaré a en Joan Amades una de les parèmies d'entre els milers que recollí. I *qui més en sàpiga, que més hi digui*.

Sergi Mas i Balaguer,
escultor, gravador i artesà

El folklore en un món canviant

Carme ORIOL i CARAZO

El 15 de maig de 2015 es van celebrar a Andorra la Vella les XX Jornades de la Societat Andorrana de Ciències, unes jornades que van tenir com a objectiu oferir un espai de debat sobre el tema *El sentit del folklore avui*. En la meua intervenció, vaig voler reprendre un tema, el del folklore en un món canviant, que havia treballat anys enrere en el marc del projecte de recerca *Estudi etnogràfic d'Andorra: canvi social, patrimoni cultural i identitat*, dirigit per Dolors Comas d'Argemir i Joan Josep Pujadas, professors del departament d'Antropologia de la Universitat Rovira i Virgili. En aquest projecte, finançat pel Govern d'Andorra, la meua tasca va consistir a recollir i estudiar el folklore andorrà i, de manera especial, aquella part del folklore que anomenem literatura oral. Un dels resultats del projecte va ser el llibre *Estudi del folklore andorrà en el seu context*. «La guerra d'Andorra amb els Estats Units» i altres mostres de folklore (Oriol 1997) (figura 1).

El projecte tenia com a objectiu estudiar els canvis profunds que s'havien produït en la societat andorrana a partir de mitjan segle xx, en què Andorra va passar, d'una manera bastant ràpida, de ser una societat basada en una economia agropastoral a esdevenir una societat dedicada majoritàriament al comerç i al turisme. Dins d'aquest plantejament general, la meua recerca va consistir a estudiar com els canvis que s'havien produït en la societat andorrana afectaven el folklore i, al mateix temps, com el folklore reflectia les transformacions que havia sofert el país. Amb aquest plantejament, els mesos de juliol i agost de 1994

Figura 1. Portada del llibre *Estudi del folklore andorrà en el seu context*

Figura 2. El llibre *Llegendes d'Andorra* conté la «Llegenda de la Verge de Meritxell»

Figura 3. Cabanes de pastor. Font: Ferran Llorens. Les Salses, cabanes de pastor. Ordino -03. 16/06/2010.

<https://www.flickr.com/photos/ferranllorens/554846117835/in/photolist-czZYNj-8oeBZM-6Qxm8s-aju54i-chS1Uf-aju3ee-ajwTHE-ajwVyC>

vaig realitzar una trentena d'entrevistes a persones d'edats compreses entre els 18 i els 97 anys, residents en les diverses parròquies que formen el país, i majoritàriament de nacionalitat andorrana. Aquesta varietat generacional em va permetre observar com havia tingut lloc aquest procés de canvi tant en la societat com en el folklore.

Com reflecteix el títol del llibre, la idea va ser estudiar el folklore en el seu context. La perspectiva contextual d'estudi del folklore va ser una de les aportacions més importants dels folkloristes nord-americans de la segona meitat del segle xx, que influïts pel mestratge de Richard M. Dorson (1916-1981) van contribuir de forma notable al progrés de la disciplina.

Richard M. Dorson, que va ser professor de folklore a la Universitat d'Indiana des del 1957 fins a la seva mort, el 1981, va publicar un treball, encara avui de referència, en què classificava les matèries que tradicionalment han interessat els folkloristes en quatre grans grups: (1) la literatura oral; (2) la cultura material; (3) els costums populars; i (4) les interpretacions artístiques populars (Dorson 1972: 2-5). A continuació, descriurem breument cadascun d'aquests grups i, per exemplificar-los, farem esment a referents andorrans.

La literatura oral comprèn les formes tradicionals de l'expressió parlada, cantada i fònica, i inclou: la narrativa folklòrica (rondalles, llegendes, tradicions...), la cançó tradicional i les formes breus de l'expressió oral (proverbis, endevinalles, embarbussaments...). La llegenda de Meritxell (figura 2) o la parèmia *córrer la Seca, la Meca i les valls d'Andorra* són exemples d'aquest grup.

La cultura material correspon a les tècniques i les habilitats manuals transmeses de generació en generació i inclou: l'arquitectura, l'artesanía i la gastronomia populars. Les cabanes de pastor (típiques construccions de pedra seca que trobem en les valls del Pirineu i en les zones rurals de molts altres llocs) constitueixen un exemple d'arquitectura popular i, per tant, formen part d'aquest grup (figura 3).

Figura 4. El joc de bitlles constitueix un dels jocs tradicionals més populars. Font: Salvador Palomar. «Les bitlles, un patrimoni de jocs». La Teiera, 20/05/2012. <https://lateiera.wordpress.com/2012/05/20/les-bitlles-un-patrimoni-de-jocs/>

Els costums populars fan referència a les activitats que requereixen la interacció entre els grups més que no pas les realitzacions individuals. Aquest grup inclou: les festes, les processons, els jocs, les activitats recreatives, els esports i els passatemps. El joc de bitlles és un exemple de joc tradicional, que es practicava amb bitlles i bitllots de fusta, fets de forma artesanal (figura 4). I el costum-broma del Tamarro constitueix un altre exemple d'aquest grup.

Finalment, les interpretacions artístiques populars tenen a veure amb la realització d'activitats artístiques que requereixen la utilització d'instruments musicals, vestuari coreogràfic i utilatge teatral. En aquest apartat trobem, per exemple, el ball de l'Óssa d'Encamp (figura 5).

Tot tenint en compte aquests àmbits d'estudi del folklore assenyalats per Dorson, a continuació analitzarem dos exemples extrets del llibre *Estudi del folklore andorrà en el seu context* (Oriol 1997): el proverbi *La pesseta fa bé, la pesseta fa mal, la pesseta fa l'home infernal* i el costum de l'home dels nassos, que pertanyen, respectivament, als àmbits primer i tercer que acabem de descriure.

Figura 5. Ball de l'Óssa d'Encamp. Font: Comú d'Encamp. Andorra. El Ball de l'Óssa. <http://www.comuencamp.ad/departaments/departament-de-cultura-1/festes-tradicionals/carnaval/el-ball-de-l-ossa>

1. "*La pesseta fa bé, la pesseta fa mal, la pesseta fa l'home infernal*"

La pesseta fa bé, la pesseta fa mal, la pesseta fa l'home infernal és un proverbi (parèmia o refrany) que, com a tal, pertany al primer dels grups establerts per Dorson: la literatura oral. El proverbi va sorgir en una entrevista realitzada a un home de 84 anys de Sornàs (Ordino), mentre conversàvem sobre les formes d'entreteniment del jovent. En el fragment de conversa que transcriu a continuació podem observar com té lloc l'aparició del proverbi. Referint-se al jovent andorrà, l'home diu:¹

I – Abans ere molt bromista, el jovent d'Andorra. Ara, no. Ara, ja ho dic: la pesseta fa bé, la pesseta fa mal, la pesseta fa l'home infernal. I ara de massa pessetes han fet tornar la gent dolents. Perquè abans hi havie molt be, la unió i molt d'això... I ara la pesseta..., molt orgull, i ha fet tornar la gent dolents.

C – I de qui l'ha après, vostè aquest refrany?

I – Pués, mira, dels vells.²

El proverbi present en la tradició oral andorrana (l'informant diu haver-lo après "dels vells") té un precedent literari ben antic. El frare i escriptor mallorquí Anselm de Turmeda en el *Llibre de bons amonestaments*, escrit el 1398, inclou el poema titulat *Elogi dels diners*, que conté,

1- Els torns de conversa s'identifiquen amb les sigles I (informant) i C (col·lectora).

2- Fragment de la conversa transcrita en el llibre d'Oriol (1997: 111). El text és el resultat d'una transcripció realitzada a partir d'un enregistrament sonor en què s'hi han conservat els trets dialectals propis de la parla andorrana.

Figura 6. El *Diccionari pràctic i complementari de la llengua catalana* conté un proverbi recollit a Andorra

en la segona estrofa, uns versos molt similars al proverbi recollit a Andorra. L'estrofa d'aquest poema diu així:

Diners fan bé, diners fan mal,
diners fan l'home infernal
e fan-lo sant celestial
segons que els usa. (Castellet 1979: 34)

Els dos primers versos de l'estrofa del poema d'Anselm de Turmeda constitueixen, de fet, un proverbi que trobem documentat en alguns reculls de paremiologia.

Maria Conca, en el seu llibre *Paremiologia* inclou el proverbi amb la mateixa forma en què apareix en el poema (Conca 1990: 38). De la seva banda, Sebastià Farnés (1854-1934), en el tercer volum de la *Paremiologia Catalana Comparada* (1992-1999), recull exactament aquest mateix proverbi a l'entrada D 1120: "Diners fan bé, diners fan mal, / diners fan l'home infernal" i n'aporta les següents dades. En primer lloc, el documenta com a existent en la tradició oral de Sant Feliu de Codines (molt

probablement recollit pel mateix Farnés entre les darreres dècades del segle XIX i les primeres del XX). A continuació, esmenta tres reculls de proverbis que el contenen. El primer és el de Ramon Font, publicat l'any 1900 amb el títol *Refrans de la llengua catalana, aplegats, anotats i comentats per Don..., Vicari General y Arxipreste de Girona* (Font 1900: 39). El segon és el d'Antoni Bergós i Massó, que du per títol *Col·lecció de refranys catalans* (Bergós 1916: núm. 2.131). I el tercer és el de Bartomeu Barceló i Tortella, *Refranys de pagès* [s.d.: IV-102].

Pel que fa al proverbi andorrà, cal dir que no es troba documentat en els reculls esmentats. El trobem, però, a Internet en dos llocs concrets: (a) el *Diccionari pràctic i complementari* (2007-2015),³ que és la versió en línia del *Diccionari pràctic i complementari de la llengua catalana* (Oliveras 2002) (figura 6); i (b) el web *El Refranyer. Dites, refranys i maneres de dir* de José Gargallo Gregori.

(a) El *Diccionari pràctic i complementari*

En la versió en línia del diccionari, el director, Sebastià Oliveras i Duran, presenta l'obra com un treball d'equip. A l'inici del segon volum, que és el dedicat a les "locucions, frases fetes, dites i altres maneres de dir", l'equip que ha elaborat el diccionari explica que s'ha procurat que l'obra inclogui materials de tots els indrets de parla catalana. Aquests materials, tal com el mateix equip del diccionari explica, s'han obtingut escoltant converses o bé han estat localitzats en "llibres, revistes, ràdios, televisions, discos, etc., d'arreu del país".

Per al proverbi andorrà *La pesseta fa bé, la pesseta fa mal, la pesseta fa l'home infernal* el diccionari fa referència a la font d'on s'ha extret, que és precisament el llibre *Estudi del folklore andorrà en el seu context* (Oriol 1997) al qual ens estem referint. Sobre el significat

3- <<http://www.dicpc.cat/volum-2-entrades/ja-lo-seu>>. [Data de consulta 27 de gener de 2016].

del proverbi, el diccionari dóna l'explicació següent: "Els diners fan actuar les persones de manera incorrecta, deshonest i amb avarícia (Andorra); els diners corrompen, l'avarícia fa tornar els homes dolents». I, a continuació, s'inclou l'exemple extret del llibre esmentat: "Abans el jovent d'Andorra era molt bromista. Ara, no. Ara, ja ho dic: la pesseta fa bé, la pesseta fa mal, la pesseta fa l'home infernal. I ara, de massa pessetes la gent s'ha tornat dolenta –Folklore–." ⁴

(b) El web *El Refranyer. Dites, refranys i maneres de dir*

José Gargallo Gregori,⁵ mestre de primària jubilat de la Vall d'Uixó (la Plana Baixa), és l'autor del web *El Refranyer. Dites, refranys i maneres de dir*. En aquest web, Gargallo hi té aplegats 44.629 refranys agrupats en 55 temes. I a l'entrada *diners*, trobem exactament el mateix proverbi recollit a Andorra: *La pesseta fa bé, la pesseta fa mal, la pesseta fa l'home infernal*,⁶ per al qual l'autor aporta el següent significat: "Els diners fan actuar les persones de manera incorrecta, deshonest i amb avarícia", que coincideix amb el que figura al *Diccionari pràctic i complementari* esmentat abans. L'autor del web no indica d'on ha tret el proverbi, però el més probable és que procedeixi d'aquest diccionari, ja que, com hem vist, la descripció del significat del proverbi és la mateixa.

L'autor del web, en la introducció a la seva col·lecció de "dites, refranys i maneres de dir", assenyalava la importància d'aquestes unitats fraseològiques com a referents culturals i com a font de saviesa. El proverbi que comentem té aquestes característiques. Com a referent cultural, n'hem vist el lligam amb els versos d'Anselm de Turmeda, de final del segle XIV. Com a font de saviesa, en tenim l'evidència en la voluntat de l'informant andorrà de transmetre una lliçó, un ensenyament: "tenir massa diners fa tornar la gent dolenta".

Finalment, l'autor del web remarca la importància dels *refranys* com a eina pedagògica i destaca la possibilitat que tenen d'adaptar-se al llarg del temps. El seu valor pedagògic va lligat a la funció que té el proverbi, que és la de transmetre un ensenyament, com hem vist anteriorment. I la seva possibilitat d'adaptació vindrà donada per la manera com la gent se'l faci seu i l'utilitzi en noves situacions. En el proverbi andorrà veiem que apareix el mot *pesseta* en lloc del genèric *diners* i, per tant, fa referència a la moneda vigent en el context que va fer possible l'existència del proverbi. Avui dia, la moneda que utilitzem no és la pesseta i, per tant, el proverbi necessitaria ser adaptat. Els proverbis, com altres gèneres del folklore, quan són utilitzats en la vida diària de forma espontània, necessiten adaptar-se i reflectir els canvis que es produeixen en la societat.

2. L'home dels nassos

L'home dels nassos és un costum popular i, per tant, forma part del tercer dels grups

4- L'abreviació «Folklore» correspon al llibre *Estudi del Folklore andorrà en el seu context* (Oriol 1997).

5- <<http://elrefranyer.com/>>. [Data de consulta 27 de gener de 2016].

6- <<http://elrefranyer.com/ref/la-pesseta-fa-b-la-pesseta-fa-mal-la-pesseta-fa-l-home-infernal>>. [Data de consulta 27 de gener de 2016].

establerts per Dorson. De fet, per ser més exactes, es tracta d'un costum que alhora té elements d'una broma i també d'un joc.

L'home dels nassos, en el vessant més tradicional, es desenvolupa de la següent manera: el 31 de desembre, darrer dia de l'any, els adults diuen als nens que veuran l'home dels nassos, que té tants nassos com dies té l'any. La imaginació dels infants els du a pensar que veuran un home molt estrany, que té un munt de nassos, sense adonar-se que només en pot tenir un, ja que a l'any només li queda un dia per acabar-se. Per tant, aquest dia, qualsevol persona que vegin pot ser l'home dels nassos.

A Andorra, el costum havia estat molt popular i tenim constància que en els anys 60 del segle xx havia pres una dimensió social. Vegem com descrivia aquest costum una dona andorrana de 38 anys que rememorava les vivències de la seva infantesa a Andorra la Vella quan ella devia tenir uns vuit o nou anys:

I lo que févom molt la canalla, nosaltres, ere buscar l'home dels nassos, això sí. El dia 31 de desembre passa l'home dels nassos [...]. Perquè ens deien:

–Heu de trobar un home que té tants nassos com dies li falta a l'any.

Clar, nosaltres buscàvom un home ple de nassos. I además ere molt divertit, perquè ens ajuntàvem tota una colla de canalla i anàvom, pués:

–Ha anat cap allà!

I demanàvom:

–Algú ha vist l'home dels nassos?

–Sí, nenes, sí, ha anat cap allà!

–Que heu vist l'home dels nassos?

–Cap a Casa de la Vall.

I natros, pués anàvem allí:

–Que heu vist l'home dels nassos?

Bueno, i ens passàvom el dia buscant l'home dels nassos. Això sí que ho recordo. Amb fred i amb botes de neu, que feve fred, aquí a Andorra. Desesperats, que no havíem trobat l'home dels nassos, tornàvom cap a casa i ens deien:

–Però que no veieu que no hi és, l'home dels nassos, que és final d'any?

–Aaaah!⁷

El manteniment del costum de l'home dels nassos, tal com és descrit en aquest fragment d'entrevista, requereix viure en un lloc petit on els infants es moguin lliurement pel carrer i on el veïnat hi sigui present. Avui dia, els pobles i les ciutats s'han transformat molt: han crescut, hi ha més trànsit, s'han produït canvis en l'urbanisme... Tots aquests factors han fet que la pràctica d'aquest costum reculi o bé acusi modificacions en la seva forma de realització.

Així, avui dia, en moltes ciutats i pobles, el costum ha pres una dimensió institucional. A Tarragona, per exemple, que és el cas que conec bé, ha pres la forma d'un acte festiu, on els

7- Fragment de la conversa transcrita en el llibre d'Oriol (1997: 139-141). El text és el resultat d'una transcripció realitzada a partir d'un enregistrament sonor en què s'hi han conservat els trets dialectals propis de la parla andorrana. El signe [...] indica que s'hi ha suprimit un fragment.

infants poden veure l'home dels nassos en la figura d'un capgròs, amb un nas molt gran, que desfila pels carrers de la ciutat seguint un recorregut prèviament establert. L'home dels nassos va dalt d'un carro, acompanyat de patges, llença caramels i saluda els infants (figura 7). El recorregut acaba al balcó de l'ajuntament, des d'on l'home dels nassos saluda el públic assistent.

La transformació dels pobles i de les ciutats i, sobretot, el seu creixement, ha afectat el manteniment d'aquest costum tal com l'explicava la nostra informant andorrana, un costum que també es realitzava de forma similar en molts altres llocs.

Aquest costum, tal com és viscut avui dia pels tarragonins, podem dir que forma part del que alguns estudiosos han denominat *folklorisme*. El terme *folklorisme*, introduït per l'antropòleg alemany Hans Moser (1962) i divulgat entre nosaltres per Josep Martí (1996), "té a veure amb l'interès que una determinada societat sent per la cultura tradicional, que fa que en un determinat moment es reproduïxin, fora del context original, diferents aspectes d'aquest món tradicional" (Oriol 2002: 37).

El costum de l'home dels nassos, tal com es realitzava a Andorra en els anys 60 del segle xx és un bon exemple de folklore. En canvi, la forma que pren aquest costum a Tarragona entra ja en el terreny del folklorisme. I el folklorisme, com a tal, ofereix possibilitats d'estudi molt atractives que se centren en la recuperació de tradicions i en la seva adaptació als gustos i a les possibilitats que ofereix el nostre món d'avui.

Figura 7. L'home dels nassos a Tarragona.
Font: Rafael López-Monné. L'Home dels nassos al pla de la Seu, Tarragona

Carme Oriol i Carazo,

filòloga i professora al departament de Filologia
Catalana de la Universitat Rovira i Virgili

Bibliografia

- BARCELÓ I TORTELLA, BARTOMEU [s.d.]: *Refrans de pagès*. Manuscrit. 346 refrans.
- BERGÓS I MASSÓ, ANTONI (1916): *Col·lecció de refrans catalans*. Manuscrit de l'I.E.C. Transcripció d'Aureli Capmany.
- CASTELLET, JOSEP M. (ed.) (1979): *Antologia general de la poesia catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- CONCA, MARIA (1990): *Paremiologia*. València: Publicacions de la Universitat, 2a ed. [1ª ed., 1987].
- OLIVERAS I DURAN, SEBASTIÀ (dir.) (2002): *Diccionari pràctic i complementari de la llengua catalana*. 2 vols. Barcelona: La Busca edicions S. L.
- DORSON, RICHARD M. (1972): «Introduction. Concepts of folklore and folklife studies». Dins Dorson, Richard M. (ed.). *Folklore and folklife. An introduction*. Chicago, London: University of Chicago Press, p. 1-50.
- FARNÉS, SEBASTIÀ (1992-1999): *Paremiologia Catalana Comparada*. 8 vols. Barcelona: Columna.
- FONT, RAMON (1900): *Refrans de la llengua catalana, aplegats, anotats i comentats per Don...*, Vicari General y Arxipreste de Girona. Barcelona: Estampa de Fills de J. Jepús.
- MARTÍ, JOSEP (1996): *El folklorismo, uso y abuso de la tradición*. Barcelona: Ronsel.
- MOSER, HANS (1962): «Vom Folklorismus in unserer Zeit». *Zeitschrift für Volkskunde* 58, p. 177-209.
- ORIOl, CARME (1997): *Estudi del folklore andorrà en el seu context*. «La guerra d'Andorra amb els Estats Units» i altres mostres de folklore. Barcelona: Alta Fulla.
- ORIOl, CARME (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana*. Valls: Cossetània.

Partitures i textos de cançons tradicionals d'Andorra i del Pirineu

Cançons interpretades per Artur Blasco en ocasió
de la cloenda de les XX Jornades. El sentit del
folklore avui.

Artur BLASCO i GINÉ

Sèrie 23: Número 3

El sentit del folklore, avui

XX Jornades
El sentit del folklore, avui

La **Societat Andorrana de Ciències** té el plaer de convidar-vos
al concert de cançons tradicionals d'Andorra i Pirineu, a càrrec
d'**Artur Blasco**, acompanyat per Marién de Casimiro

Programa

1. El ninou (Artur: veu i culleres)
2. La flor del pèsol (Artur: veu i acordió)
3. Jota de Cabó (Artur: veu i guitarró, Marién: veu i postisses)
4. Jotes d'Organyà (Artur: veu i guitarró, Marién: veu i postisses)
5. Cobles del Peirot (Artur: veu i pandero, Marién: rabequet)
6. Montanhes Araneses (Artur: veu i rabequet, Marién: rabequet)
7. Jota de renoms de pobles de les Vallis d'Aneu (Artur: veu i rabequet,
Marién: rabequet)
8. Non plores Tonet (Artur: veu i acordió, Marién: violí)
9. Els quatre xoalladors de la Vall d'Andorra (Artur: veu i acordió, Marién: violí)
10. Andorra La Vella (Artur: veu i acordió, Marién: violí)

L'acte tindrà lloc **divendres 15 de maig del 2015,**
a dos quarts de 9 del vespre, al Centre Cultural La Uacuna
carrer Mossèn Cinto Verdaguer 4
Andorra la Vella

Col·laboren:

 Crèdit Andorrà

 Govern d'Andorra

 Comú d'Andorra la Vella

El Ninou

Lo pri - mer goig, dig - na - ta - ment que_ens ha tra -

mès lo Rei del Cel, hon - rat Sant Ga - bri - el con - sue - lo de Ma -

ri - a. Lo se - gon, da - munt del bou, ma - ta

l'ei - na de la flor de Je - su - crist Nos - tre Se -

nyor, res-su-ci - tà_el ter - cer di - a. Lo ter -

cer, de l'au - ri - ent dels tres reg - nes fou pre -

sent; vo - len sa - ber lo nai - xe - ment de Je - sús, fill de Ma -

ri - a. Lo quart, Sant As - troc, Sant As -

troc se - nyals de foc, nin - gún dels àn - gels no s'ha

mort fins a l'ho - ra del mig - di - a. Lo

quint, que no té pa. Sant Es - te - ve - en va_a bus - car per a - que - lles

por - tes, a cap - tar per do - nar - nos a - le - gri - a.

Lo si - sè, me - ra - ve - llós, pren so_es -

pa - sa_i po - de - rós pu - jà_i bai - xà del cel amb

Vós, i_amb Vós, Ver - ge Ma - ri - a. Lo se -

té, l'es - car - ce - ller, pren so_es - pa - sa_i son bro - quer; se'n pu - gi_a

dalt del ga - lli - ner cri - dant que més vo - li - a.

Lo vui - tè, l'a - ca - ba - ment del Fill de

Déu om - ni - po - tent, se'n por - ti l'à - ni - ma en sal - va -

ment fins a l'ho - ra - bo - na si - gue. Lo no - vè si_ens do -

nau, si_ens do - nau o no_ens do - nau, com - pa -

nyons ve - nen ra - de - re que_ens vo - len a - pe - dre -

gar. No - sal - tres com a va - lents ho - mes ens vo -

lem a - de - fen - sar. La bo - na ca - sa, la bo - na

bra - sa, lo bon ti - ó, lo bon car - bó. San - ta nit que Déu nos

dó! En a - ques - ta ca - sa si hi_ha ca - sa - des Déu les

EL NINOU

Lo primer goig, dignament
que ens ha tramès lo Rei del Cel,
honrat Sant Gabriel,
consòl de Maria.

Lo segon, damunt del bou,
Magdalena que ella fou
de Jesucrist Nostre Senyor,
ressucità al tercer dia.

Lo teSncer, de l'aurient
dels tres regnes fou present;
volen saber lo naixement
de Jesús fill de Maria.

Lo quart, Sant Astroc,
Sant Astroc senyals de foc,
cap dels àngels no s'ha mort
fins a l'hora del migdia.

Lo cinqué que no té pa.
Sant Esteve en va a buscar
per aquelles portes, a captar
per donar-nos alegria.

Lo sisè meravellós,
pren son espasa i poderós
pujà i baixà del cel amb Vós,
i amb Vós, Verge Maria.

Lo setè, l'escarceller,
pren son espasa i son broquer
se'n puja a dalt del galliner
cridant que més volia.

Lo vuitè, l'acabament
del Fill de Déu omnipotent,
se'n porta l'ànima en salvament
fins a l'hora bona sia.

Lo novè, si ens donau,
si ens donau o no ens donau,
comnpanyons vénen radere
que ens volen apedregar.
Nosaltres com a valents homes
ens volem adefensar.

La bona casa, la bona brasa,
lo bon carbó, lo bon tió.
Santa nit que Déu nos dó!

LA FLOR DEL PÈSOL

Cobles noves són dictades
per Don Marc, el tres d'abril;
tretes són per una noia
de divuit anys, molt gentil,

Que n'és filla de La Selva,
de la Vall de Santa Agnès.
Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

Les belleses de la noia
jo us les aniré explicant:
no és alta ni és baixa
i té el caminar elegant.

Un front ample, ple de gràcia,
li llueix sense posa-hi res.
Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

Té la cara blanca i fina,
lluïda com el marfil;
i una rosa a cada galta
collides al mes d'abril.

I un clotet en té a la barba
que li afavoreix molt més.
Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

Ella en té una cabellera
qui la veu n'hi queda extrany;
no és rossa ni és negra
sinó en té el color castany.

La dent blanca i menudeta,
i aquell mirar tant entès.
Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

Els pares d'aquesta noia
n'han tingut molts pretendents;
i ara diu volen casar-la
perquè no li passi el temps.

Diu que la volen casada
amb hereu ric i pagès.
Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

Allà a El Pont de l'Armentera
s'ha trobat amb un xicot;
el fadrí l'ha demanada
i li ha donat pebrot.

La Flor del Pèsol

Co - bles no - ves són dic - ta - des per don Car - les Tres - de -
vall d'u - na no - ie - ta molt ma - ca de l'e -
dat de di - vuit anys. Que n'és fi - lla de la
Sel - va de la vall de - San - ta Ag - nès li di -
uen la Flor del Pè - sol de tan bo - ni - ca que n'és.

Diu que la volen casada
amb hereu ric i pagès.
Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

Allà a El Pont de l'Armentera
s'ha trobat amb un xicot;
el fadrí l'ha demanada
i li ha donat pebrot.

Diu que no es vol casar encara
i que en pensa trobar més.
Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

El jove que la festeja
fins ha arribat a dir
que si no es pot casar amb ella
vol matar-la i fugir.

N'ha fet molts passos per ella
i no n'ha aprofitat res.
Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

Li diuen la flor del pèsol
de tant bonica que n'és.

Jota de la Vall de Cabó

A Cabó la rosa
I a El Vilar el clavell;
al Pujal la perla
i a Ares el ramell.

Si Cabó n'és una rosa,
i El Vilar n'és un clavell;
doncs Organyà n'és un lliri
rodejat de pensaments.

I a la jota, jota,
si a Cabó la rosa,
i a la jota, jota,
a El Vilar el clavell.
A la jota, jota,
no hi ha flor més bona,
a la jota, jota,
que a Montanisell.

Per de sota, la gran horta
amb Bordonera al costat;
també tenim nenes
maques
d'Organyà al Cap de la
Vall.

I a la jota, jota,
si a Cabó la rosa,
i a la jota, jota,
a El Vilar el clavell.
A la jota, jota,
no hi ha flor més bona,
a la jota, jota,
que a Montanisell.

A El Vilar hi ha les guapes,
i al Pujal són les gentils;
a Cabo les presumides
burladores de fadrins.

I a la jota, jota,
si a Cabó la rosa,
i a la jota, jota,
a El Villar el clavell.
A la jota, jota,
no hi ha flor més bona,
a la jota, jota,
que a Montanisell.

A l'Oliva les poncelles
i al Simón les galants;
a Senyús les perfumades
i a Favà la flor del ram.

I a la jota, jota,
si a Cabó la rosa,
i a la jota, jota,
a El Villar el clavell.
A la jota, jota,
no hi ha flor més bona,
a la jota, jota,
que a Montanisell.

A Oliana diu que llauran
i a Nargó porten el jou;
i a Organyà la clavilla
les nenes del carrer Nou.

I a la jota, jota,
si a Cabó la rosa,
i a la jota, jota,
a El Villar el clavell.
A la jota, jota,
no hi ha flor més bona,
a la jota, jota,
que a Montanisell.

Baixeu coca als cantaires
per 'nar a beure l'aiguardent;
que les dotze són tocades
i la una va corrent.

I a la jota, jota,
si a Cabó la rosa,
i a la jota, jota,
a El Villar el clavell.
A la jota, jota,
no hi ha flor més bona,
a la jota, jota,
que a Montanisell.

JOTA DE LA VALL DE CABÓ

5 A Ca hó la so - so i a El Vi lar el cla - vell

9 i al l'u - jalt la per - la i a A - ra el ra - mell - Si Ca

13 hó nés - u na ri - sa sa el Vi - la nés un cla - vell, doncs Or -

17 ga - nyà més un lli - ri re - de - jat de pen - sa - mena. Per de

21 so - ta la gran hau - ta i amb l'ur - do - ne ra el cor - ta, tam - hé

25 la - min ne nos ma - queta que me ca - ti - men de ve - ri - ta. I a la jo - ta,

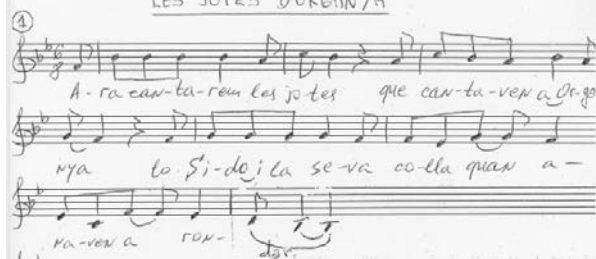
29 jo ta, i a Ca - hó la ro - sa i a la jo - ta, jo - ta, a El Vi - lar el Cla - vell i a la jo - ta,

jo - ta no hi ha flor més ha - na i a la jo - ta, jo - ta que a Mont - xi - cell. Si Ca

bó nés u - na ri - sa sa el Vi - la nés un cla - vell doncs Or -

ga - nyà més un lli - ri re - de - jat de pen - sa mena.

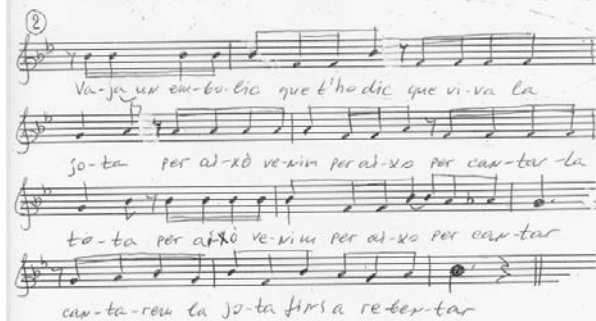
LES JOTES D'ORGANYÀ

LES JOTES D'ORGANYÀ

Les albarques tinc trencades,
els pantalons sense culera;
les butxaques sense un quarto,
vaja un hivern que m'espera.

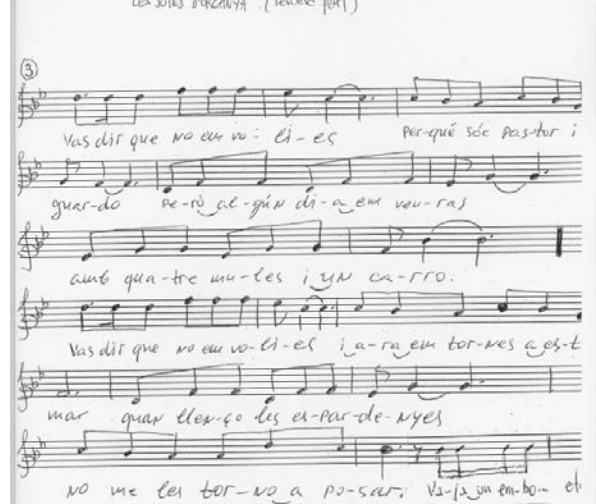
Jo d'amors en tinc uns quants
i a ningú li importa res;
amics que rondo de nits
i d'altres de forasters.

Vaja un embolic, que t'ho dic,
que viva la jota;
per això venim, per això,
per cantar-la tota.
Per això venim, per això,
per cantar;
cantarem la jota
fins a rebentar.

Vas dir que no em volies
i ara em tornes a estimar;
quan llenço les espadenyes
no me les torno a posar.

LES JOTES D'ORGANYÀ (Tercera part)

El roser cria la rosa
i l'egüa cria el pollí;
les mares crien les filles
i no saben per aquí.

Vaja un embolic, que t'ho dic...

El sol li va dir a la lluna,
ja rondes fa massa estona;
que dona que surt de nits
no pot ser cap cosa bona.

La teu mare té la culpa
per deixar la porta oberta;
i jo per ficar-me dintre
i t'ú per estar-te quieta.

Vaja un embolic, que t'ho dic...

LES COBLES DEL PEIROT

Lo Peirot aixeca guerra,
té els soldats aquartelats;
per riberes i muntanyes
tots los passos té tancats.
Ell n'és molt venerat,
la di-go, di-go, di-go, di-go.
Ell n'és molt venerat
o per força o per grat.

A Sant Julià i Andorra
ha posat comunitat;
fan l'ofici sense cera
i d'oli mai n'han gastat.
A Les Caldes i Engordany,
la di-go, di-go, di-go, di-go.
A Les Caldes i Engordany
gemegant passen tot l'any.

La Farga està en compromís
I l'envien a Juberri.
Aubinyà les fa d'eixida
per a dar-los refrigeri.
En aquesta situació
la di-go, di-go, di-go, di-go.
En aquesta situació
no fan més que el ploricó.

Bixissarri i Fontaneda
lo passaren amb raons;
luego que els tragué lo acte
ja cauen de genollons.
Perdó li han demanat,
la di-go, di-go, di-go, di-go.
Perdó li han demanat
si amb res li havien faltat.

Andorra, Encamp i Canillo
temps ha que ho passen molt mal.
Los d'Ordino i La Massana
paguen lo mateix censal.
Juverri i Sant Julià,
la di-go, di-go, di-go, di-go.
Juverri i Sant Julià
a Peirot paguen lo gra.

LES COBLES DEL PEIROT

Lo Pei - rot ai - xe - ca gue - rre té els sol - tats a - quar - te -
lats; per ri - be - res i mu - ta - nyes tots los pas - sos té tan -
cats. Ell n'és molt— ve - ne - rat, la di - go, di - go, di - go,
di - go. Ell n'és molt— ve - ne - rat o per for - ça o per grat.

MONTANHES ARANESES

Aqueres montanhes
que tan nautes son,
m'empèishen de véder
mèns amors a on son.

Se cantes per que cantes,
cantes pas per jo,
cantes per ma hilha
que non ei prè de jo.

Nautes se son nautes
ja s'abaisharàn
es mies amoretes
que s'aproparàn.

Se cantes per que cantes,
cantes pas per jo,
cantes per ma hilha
que non ei prè de jo.

Dessús dera mia hièstra
i a un auderonh;
tota era net cante
cante sa cançon.

Se cantes per que cantes,
cantes pas per jo,
cantes per ma hilha
que non ei prè de jo.

Montanhes coronades
tot er an de nhèu,
tan nautes e bères
que vos pune eth cèu.

Se cantes per que cantes,
cantes pas per jo,
cantes per ma hilha
que non ei prè de jo.

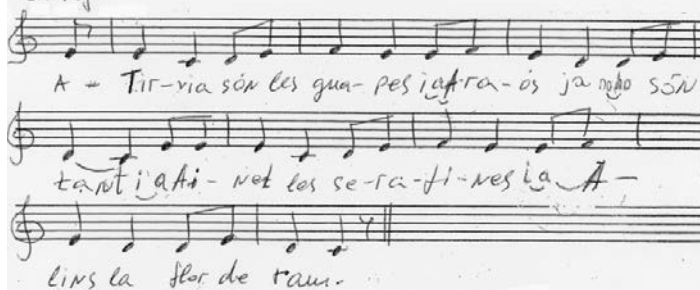
Aqueres montanhes
que tan nautes son,
m'empèishen de veder
mèns amors a on son.

MONTANHES ARANESES

A - que - res mon - tan - hes que tan nau - tes son,
m'em pèi - shen de vé - der mèns a - mors a on son.

JOTA DE DITES I RENOMS DE POBLES DE LES VALLS D'ÀNEU

Do Major

JOTA DE DITES I RENOMS DE POBLES DE LES VALLS D'ÀNEU

A Tirvia són les guapes,
a Araós ja no ho són tant;
a Ainet les serafines
i a Alins la flor del ram.

A La Guingueta són 'turades,
a Escaló ja no ho són tant;
a Llavorsí les espialres
que espien les passejants.

Rossegamantes d'Isabarre,
i gavatxos les d'Alós;
renocs són les de Borén
i tanecs de Berrós.

Borratxos les de Cervi
i orcs són les de Gavàs;
i entre els gormands d'Esterrí
n'hi ha molts de barreats.

Corbelles de Llaborre
i escobés d'Unarre;
corbellons de Burgo
i golluts d'Escalare.

Matarrucs els de València,
pallorits els d'Escaló;
santuaris d'Estalís
i orcatés les d'Espot.

Escanyacabres de Jou
i gorretes d'Estarón;
esbalssatocinos d'Escart
i gorretes d'Estarón.

NON PLORES TONET

NON PLORES TONET

Non plores, Tonet,
qu'ei bèra era net,
amics e gojates
non te'n faltaran.

Amics e gojates
non te'n faltaran,
que n'ia de ben guapes
ena Val d'Aran.

Quina net més bèra,
quina net més doça,
quan pera ribèra
canten es pastors.

Quan pera ribèra
canten es pastors,
en són lhet de mossa,
en són lhet de flors.

Eth hum des cavanès
comence a pujar,
ja tòque es campanes
eth nòste escolan.

Se'n van es esteles,
belèguen es oelhes,
eth taure ja breme,
hame es vaques an.

Audèths e montanhes,
es aigües deth riu,
es agles e bosqui
ja canten a Diu.

Canten per a sèrra
crabes e vedèths,
qu'es cants dera tèrra
son es cants més bèths.

Era broma humida
s'esten e s'acòste;
s'esten e s'acòste
per Moncorbison.

Digam de seguida
toti eth Parenoste;
toti eth Parenoste
qu'ei nòsta oracion.

ELS QUATRE XOLLADORS DE LA VALL D'ANDORRA

Quatre xolladors
de la Vall d'Andorra
van 'nar a xollar al Vallès,
els quatre de colla.
La camisa em pica,
no sé què tindrè;
tornem-se'n a casa
a veure la muller.

Què els hi comprarem
a les nostres dones
que tantes setmanes
les hem deixat soles.
Sabates i mitges,
davant també;
vàlga'm Déu, Roseta
que t'estimo bé.

Mestresses d'Andorra
jo us vull avisar:
treieu les esquelles
abans de xollar.
Que treient la llana
sota del collar
un cop d'estissores
les pot degollar.

Mestresses d'Andorra
jo us vull avisar:
teniu un costum
que l'heu de deixar.

ANDORRA LA VELLA

Andorra la Vella,
Sant Julià també,
jo que a la parròquia,
jo que no hi tinc res.

I aquí hi vinc Mesona,
i aquí hi vinc per Vós,
si en voleu donar la Tonya
a l'artiller el capmajor.

ELS QUATRE XOLLADORS DE LA VALL D'ANDORRA

Quatre xo-lla dors de la Vall d'an-do-rra van 'nar a xo-l-lar al
Vè-l·lès els qua-tre de co-lla, La ca-mi-se em pi-ca no sé
que tin-dre, tor-nem se'n a ca-sa a veu-re la mu-ller.

El dia de tondre
convideu el rector
com si fós un dia
de festa major.

El dia de tondre
no els doneu sarrons
que n'hi ha de joves
que no els saben bons.
Déu-los llangonça
i donja amb arròs,
que és una vianda
que els fa un bon cos.

La plana d'Andorra
formen dos riuets;
el de La Massana
és el petitet.
Que n'hi ha unes truites
de dos pams i mig,
de cada una d'elles
si n'hi ha un bon tip.

Els pagesos d'Andorra
ja els coneixereu;
els més hisendats
se'n van a La Seu.

Venen bones mules
i bestiar gras.
De dobles de quatre
si en fan un cabàs.

El primer d'Andorra
és Sant Julià;
és el primer poble
que hi podeu trobar.
Els segons d'Andorra
Caldes i Encamp;
a Santa Coloma
molt tabaco fan.

Andorra la Vella

An-do-rra la Ve-lla Sant Ju-lià tam-be' Jo que a la pa-
rro-quia, jo que no hi tinc res.

Guerres són cridades,
ell hi ha d'anar;
la taranneta de la Tonya
no fa sinó plorar.

No ploris Tonyeta
que ja tornarà;
te'n portarà unes sabates
del millor tafetà.

Andorra la Vella,
Sant Julià també,
jo que a la parròquia,
jo que no hi tinc res.

De l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya

XX JORNADES DE LA SAC EL SENTIT DEL FOLKLORE, AVUI

Divendres 15 de maig del 2015 de 16 h a 21 h, a la sala d'actes del Centre Cultural La Llacuna, Carrer Mossèn Cinto Verdaguer 4, Andorra la Vella

Organitza: SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES

Patrocinen: MINISTERI DE CULTURA, COMÚ D'ANDORRA LA VELLA i CRÈDIT ANDORRÀ

Dins els actes de celebració de la Setmana de la Diversitat Cultural

16h Benvinguda

Àngels MACH i BUCH, presidenta de la Societat Andorrana de Ciències

- **Presentació. Tradició i popularitat, unes constants o unes variables**
Óscar SÁNCHEZ i CAZORLA, director de corals i coordinador de les XX Jornades
- **Costums, tradicions i folklore**
Simó DURÓ i COMA, excantaire del Grup Folkloric d'Ordino i membre del Cor de Cambra d'Andorra
- **La emigració i el folklore**
Jose Luis GONÇALVES CARVALHO, director artístic del Grup de Folklore Casa de Portugal
- **Esbart Laurèdia: difusió del patrimoni folklòric del Principat en temps de crisi de valors**
Jaume TORRA i VINYAL, director, i Anna MANGOT i SCHIEFENBUSCH, sotsdirectora de l'Esbart Laurèdia de Sant Julià de Lòria

17h Les Caramelles d'Encamp, tradició i actualitat

Robert LIZARTE i FERNÁNDEZ, caramellaire major

- **Els Geganters de Sant Julià de Lòria**
Jordi DIAZ i SOLER, president i cap de la Colla Gegantera de Sant Julià de Lòria
- **L'estat actual del folklore andorrà**
Pere CANTURRI i MONTANYA, historiador i exministre de Cultura
- **Dos-cents anys tocant el cel. El fet casteller a la societat actual**
Juli PEÑA i BALIU, president i cap de la Colla Casteller d'Andorra

18h Pausa

Ponències escrites no presencials:

- **Els valors del folklore**
Núria BARQUIN i MARTÍNEZ, directora artística de l'Esbart Santa Anna
- **Les Caramelles de Pasqua i l'Estudiantina de Carnaval. La seva recuperació per la Germandat de Sant Sebastià de la Seu d'Urgell**
Lluís OBIOLS i PEREARNAU, arxiver i director de les Caramelles
- **El folklore: Un art creat per a preservar el patrimoni ancestral d'un poble**
Eva JULIÁN i ADÁN, recuperadora del folklore andorrà i investigadora
- **El llegat del mestre Isidre Marvà amb les danses tradicionals andorranes**
Joan BENAVENT i PEIRÓ, músic i professor de violí
- **Les danses tradicionals com a eina d'integració**
Pep LIZANDRA i MICÓ, mestre de danses
- **Assaig sobre el folklore. Les Caramelles d'Ordino**
Josep PUIG i MARTELL, director de l'Orfeó Andorrà, la Coral Casamanya i les Caramelles d'Ordino

XX JORNADES DE LA SAC EL SENTIT DEL FOLKLORE, AVUI

Divendres 15 de maig del 2015 de 16 h a 21 h, a la sala d'actes del Centre Cultural La Llacuna, Carrer Mossèn Cinto Verdaguer 4, Andorra la Vella

Organitza: SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES

Patrocinen: MINISTERI DE CULTURA, COMÚ D'ANDORRA LA VELLA i CRÈDIT ANDORRÀ

Dins els actes de celebració de la Setmana de la Diversitat Cultural

18,30h El Ball de Diables a Andorra?

Ismael GARCIA i RASTROLLO, tresorer de la Colla de Diables d'Andorra

- **L'Esbart més enllà del folklore**

Sílvia PASTOR i BARÒN, presidenta, i M. ÀNGELS VELANDO i SALVADOR, codirectora de l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella

19h 10 anys de falles infantils: mesura de salvaguarda d'un bé immaterial

Albert SAMARRA i PUJOL, secretari de l'Associació Fallaires d'Andorra la Vella

- **L'Esbart Valls de Nord, una necessitat**

Josep Maria VÁZQUEZ, president de l'Esbart Valls de Nord

- **Fal·lera gegantera**

Marta GULEMANY i MIRET i Lúdia SAMARRA i PUJOL, membres de la Gresca Gegantera d'Andorra la Vella

- **El prestigi del folklore**

Sergi MAS i BALAGUER, escultor, gravador i artesà

20h El folklore en un món canviant

Carme ORIOL i CARAZO, filòloga i professora al departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili

- **Debat**

20,30h CONCERT DE CLOENDA

Cançons i músiques d'Andorra i del Pirineu, interpretades per Artur Blasco, músic, investigador i divulgador de la música popular del Pirineu, a la veu, acordió i altres instruments, acompanyat de Marien de Casimiro, al violí, rabequet i castanyoles.

Ponències escrites no presencials:

- **Les sardanes a Andorra**

Daniel PÉREZ i CARRILLO, president de l'Agrupació Sardanista Andorrana

- **L'Esbart Sant Romà: l'essència de la tradició en el procés de la creació contemporània**

Maribela MORENO i GONZÁLEZ, directora artística de l'Esbart Sant Romà d'Encamp

- **Manifestacions comunes dels balls i danses populars de tradició oral a les Valls d'Andorra i el Pallars**

Marien DE CASIMIRO i SANSALONI, arquitecte i músic

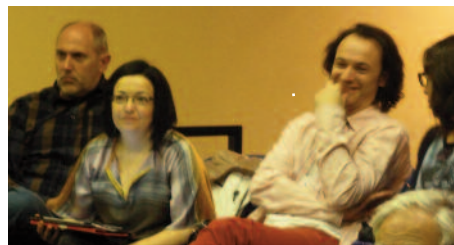
- **La recuperació del flabiol, la buna i la tarota**

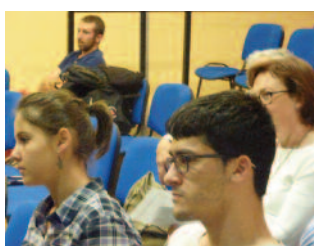
Isidre PELÁEZ i DULCET, músic i director de l'Escola Folk del Pirineu

Patrocinen:

Imatges de les XX Jornades de la Societat Andorrana de Ciències

Llista d'assistents a les XX Jornades (no exhaustiva)

Assistents	Professió	Domicili
Almeyda Aparicio, Sami	Administrativa del SAAS	Escaldes-Engordany
Alonso i Afua, Manel	Electricista manteniment	La Massana
Avilés i Tahull, Gerard	Funcionari	Aixirivall
Avilés i Velando, Abril	Estudiant	Sant Julià de Lòria
Avilés i Velando, Judith	Estudiant	Sant Julià de Lòria
Avilés i Velando, Marc	Estudiant	Sant Julià de Lòria
Bafino, Isidre		
Bafino, Patty	Directora de Cultura, Participació Ciutadana i Joventut del Comú d'Andorra la Vella	Andorra la Vella
Barón, Dolors		
Blasco i Giné, Artur	Investigador	Encamp
Canturri i Montanya, Pere	Ensenyant jubilat	Arsèguel
Casal i Pau, Cristina	Funcionària	Andorra la Vella
Cases i Baró, Conxita		Santa Coloma
de Casimiro i Sansaloni, Marién	Arquitecte i músic	Sant Julià de Lòria
Díaz i Soler, Jordi	Tècnic de transport sanitari	La Seu d'Urgell
Dotú i Morales, Joan Anton	Jubilat	Sant Julià de Lòria
Duró i Coma, Simon	Ensenyant jubilat	Encamp
Ferreira Martins, Patrick	Estudiant	Ordino
Garcia i Rastrollo, Ismael	Informàtic	Andorra la Vella
Gilabert i Mallol, Robert Manuel	Professor de mecànica de fluids (URV)	Escaldes-Engordany
Gonçalves Carvalho, Jose Luis	Assessor comercial	Tarragona
Guilemany i Miret, Marta	Col·laboradora educativa	Encamp
Lizarte i Fernàndez, Robert	Coordinador de museus i tradicions del Comú d'Encamp	Andorra la Vella
Lorente, Jordi	Periodista	Encamp
Mach i Buch, Àngels	Farmacèutica	Ordino
Mangot i Schiefenbusch, Anna	Dissenyadora	Canillo
Manyes i Sans, Jordi	Cambrer	Sant Julià de Lòria
Martí i Sans, Sílvia	Participació ciutadana	Andorra la Vella
Mas i Balaguer, Sergi	Artesà-folkloric	Andorra la Vella
Medeiros Carvalho, Mireia	Estudiant	Aixovall
Naudi i Ubach, Simona	Comptable	Encamp
Oriol Carazo, Carme	Professora Universitat Rovira i Virgili	Soldeu
		Tarragona

Pantebre i Trasfí, Rosalia	Documentalista	Oliana
Pasques i Canut, Jordi	Escriptorium	Encamp
Pastor i Barón, Sílvia	Psicopedagoga	La Massana
Peña i Baliu, Juli	Arquitecte tècnic	L'Aldosa, la Massana
Pérez i Bàrcia, Mònica	Finances-banca	Canillo
Pol i Solé, Antoni	Arquitecte	Andorra la Vella
Rabadà i Duque, Meritxell	Funcionària/consellera	Andorra la Vella
Refart, Albert	Tècnic audiovisual	Escaldes-Engordany
Samarra i Almeyda, Anna	Estudiant	Escaldes-Engordany
Samarra i Almeyda, Ton	Estudiant	Escaldes- Engordany
Samarra i Pujol, Albert	Funcionari	Andorra la Vella
Samarra i Pujol, Lúdia	Cap d'estudis	L'Aldosa, la Massana
Sánchez i Cazorla, Òscar	Tècnic de so i director de corals	L'Aldosa, la Massana
Sinfreu i Vergara, Antoni	Arquitecte tècnic	Sant Julià de Lòria
Soler i Canturri, Jesús	Informàtic	Santa Coloma
Solsona i Bagués, Fidel	Funcionari	Sant Julià de Lòria
Torra i Vinyal, Jaume	Cuiner	Sant Julià de Lòria
Velando i Salvador, M. Àngels	Finances-comptable	Andorra la Vella
Vinyal, Maria Rosa		Andorra la Vella
Vives i Balmaña, Elisenda	Historiadora	Canillo
Zaragoza i Mach, Nil	Tècnic en eficiència energètica	

Qui som | Contacte | Avis legal | RSS | © Govern d'Andorra | Disseny web

Patrocinadors institucionals

 Govern d'Andorra
 COMÚ DE CAMBLÓ
 COMÚ D'ENCAMP
 COMÚ D'ORDINO
 COMÚ DE LA MASSANA
 COMÚ D'ESPADANA
 COMÚ DE SANT JULIÀ DE LÒRIA

CULTURES DEL MÓN

La consellera de Cultura i Participació Ciutadana del Consell d'Andorra la Vella intervé durant la roda de premsa, a l'inici.

27 entitats participen a la Setmana de la diversitat cultural

Andorra la Vella celebra la 5a edició amb actes i activitats que es perllongaran fins diumenge

MAR MARTINEZ
EL "SPYCC"
@PERIODICAND

L'Assemblea General de les Nacions Unides (ONU) va proclamar l'any 2002 el Dia Mundial de la Diversitat Cultural per al Diàleg i el Desenvolupament. Per aquest motiu, des d'ahir i fins el proper diumenge Andorra la Vella celebra la 5a Setmana de la diversitat cultural. Aquest any s'han adherit a la iniciativa un total de 27 entitats que ompliran la setmana d'actes i activitats, amb l'objectiu de donar a conèixer les cultures que conviuen al Principat. La consellera de Cultura i Participació Ciutadana del consell de la capital, Mireia Rabada, va mostrar la seva satisfacció afegint que amb la xifra d'enguany s'assoleix un rècord d'entitats participants, que des de que es va celebrar la primera edició l'any 2011 amb un total de 20 –el número ha anat creixent tot i que cal tenir en compte que no hom hi participa voluntàriament tot

RETRATS ALS CARRERS

Els rostres de la diversitat

El projecte 'Inside Out' al va iniciar l'artista urbà francès J.R. l'any 2011

I.M.C.
ANDORRA LA VELLA

El carrer és la galeria d'art més gran del món. Aquesta afirmació la va fer J.R., un artista urbà i fotògraf francès que no ha volgut desvelar el seu nom, motiu pel qual se l'coneix com a fotògraf anònim. Com ell mateix explica, va començar la seva carrera realitzant gràfics als carrers de París. Després de trobar-se una càmera oblidada al metro, va decidir documentar gràficament el seu procés de creació i enganxar les imatges a les parets de la capital francesa. El seu primer acte artístic i reivindicatiu

va ser l'any 2007, quan va col·locar a vuit ciutats palestines i israelianes –en els murs que separen els territoris– imatges cara a cara d'habitants de les dues regions. L'any següent va llançar el projecte Women Are Heroes amb l'objectiu de ressaltar la dignitat de la dona, d'aquelles que han patit durant tota la seva vida i, tot i això, treballen dia a dia per construir un futur millor. Va viatjar a llocs coneguts per la seva violència i va retratar les mirades d'aquestes dones. El projecte va acabar sent un documental amb el mateix títol. Gràcies a projectes com aquests, l'any 2011 va ser guardonat amb el

Premi TED. Quan se li va demanar que fes alguna cosa per canviar el món, va decidir iniciar l'Inside Out Project. La idea és crear un projecte internacional d'art popular, amb l'objectiu d'omplir els carrers de cartells de 90 per 135 centímetres amb cares de gent corrent, perquè tothom guardi la seva història al darrera i cal aprofitar la diversitat cultural que ofereix el segle XXI. Andorra participirà per primera vegada d'aquest projecte Inside Out amb els retrats dels membres de les entitats culturals del país que ompliran la plaça de la Rotonda d'Andorra la Vella.

l que són dutes on és fa difícil perquè cal combinar-se amb les feines habituals.

Per la seva part, el consell major, Jordi Minguiñon, va destacar que el fet d'invertir un pressupost baix –2.500 euros– demostra la eficàcia i efectivitat a l'hora d'organitzar, i va afegir que és tot un èxit. A més, va afegir que l'agenda s'ha decidit a partir de reunions de treball amb les mateixes associacions culturals.

JORDI MINGUIÑON
CONSOL MAJOR

«El pressupost de 2.500 euros demostra l'eficàcia de la organització. És tot un èxit»

ACTIVITAT ESTRELLA: Entre les iniciatives proposades, Rabada va destacar com a activitat estrella la participació en l'Inside Out Project –iniciat per l'artista francès J.R.– que es va dur a terme a Andorra consistint en una exposició de fotografies urbana amb les cares de dos dels membres de cada entitat. Gairebé tres-centes d'imatges de gran mida –90 per 135 centímetres– que ompliran, des de dijous, el torn de la plaça de la Rotonda i que serviran per posar cara a les entitats i com a reconeixement de tots aquells que dediquen el seu temps lliure a promoure la diversitat cultural. L'exposició, seguita la idea del projecte, està pensada per poder ser observada però també tocada i per poder-hi interactuar. Es mantindrà a la plaça de la Rotonda fins que s'aguantin pel desgast i es farà un audiovisual amb el procés de muntatge –que es publicaria a la pàgina web del projecte Inside Out– i es farà cobrir a través de les xarxes socials per donar la connexió arreu del món.

Tot i que es faran activitats durant tota la setmana amb la projecció de pel·lícules, tallers i espectacles, el dia que centrarà la majoria d'actes serà el dissabte i l'espectacle de la plaça de la Rotonda. Es començarà amb una cercavila a les 11.30 hores i es continuarà amb el ball de gegants, l'actuació castellana, balls i cançons folklòrics russos, un espectacle de flamenc, una actuació de l'espectacle de l'Elisabet Damasc de Andorra la Vella, o les demostracions de ball típics portuguesos i filipins.

Opinió

DUCUS, 14 DE MAIG DEL 2015

el Periódic d'Andorra 5

La tribuna

EL sentit del Folklore, avui

El Centre Cultural de la Llacuna d'Andorra la Vella ens obre les portes al Folklore

ANTONI
POL

U o tenia una cabra sedega, bedega, banyuda, banyuda, peluda i pelada. Si aquella cabra no hagués sigut sedega, bedega, banyuda, banyuda, peluda i pelada, la cabra no hauria sigut sedega, bedega, banyuda, banyuda, peluda i pelada.

«Una claueta ben enquistirivillada, ben enquistirivillada, bon desengustirivillador serà aquell que la sabrà desenquistirivillar».

Dos jocs de paraules tradicionals de Canillo que la memòria algunes pàgines recorden i expliquen, tot jugant amb els mots.

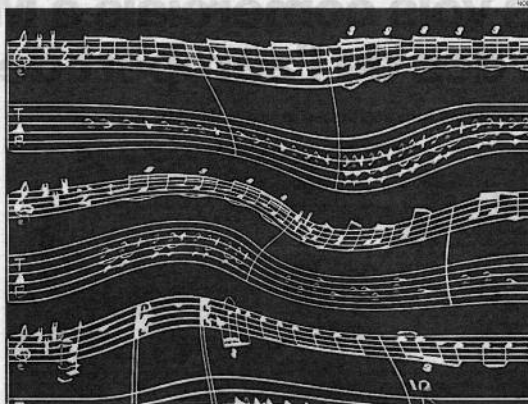
El folklore, o saber de la gent en la seva tradició literària de l'àngel, és el conjunt de tradicions, de creences, de llegendes i de dites populars. La tradició és allò que es transmet, el costum que preval de generació en generació.

El costum és la manera de fer, d'obrar, establir-se per un llarg ús, adquirida per la repetició d'actes de la mateixa espècie, segons els diccionaris.

En definitiva es tracta de cultura tradicional.

En Joan Amades va escriure el 1950 «Des que ens vam adonar del valor de la cultura tradicional, ens conveníem de la importància excepcional que tenien els costums, tant per la vàlua que per els matisos comportaven, com perquè constituen l'aspecte més amenaçat i més propens a perdre's de tota la vasta gamma del fer i el saber tradicionals». El costum propiament dit, allò que demanava intensiva tradició, ho ha a cada dia o en un moment determinat de l'any o de la vida, no és un fet aïllat desligat completament del que l'envolta, que en certs aspectes n'és un conseqüent o un derivat, i, per tant, forma part del mateix costum sense ésser precisament una pràctica.

I, certament, des que el món és

món, el nou substitueix el vell, constantment i irremissiblement, però només aparentment, perquè s'hi troben també inextinguibles.

En Joan Vinyà escrivia el 1984: «Les manifestacions de la cultura popular - aquesta cultura anònima, transmesa a través de les anelles dels segles, filla de l'experiència, del saber, de la imaginació dels humans -, que han conegut en el passat una vida tan esponerosa, han entrat en una davallada vertiginosa del decadiment i caminen cap a les ombres del record... ningú no nega la importància d'aquest patrimoni».

El Pere Canturi del 1997, en el próleg al llibre *Estudi del folklore andorrà* en el seu context, el folklore com a producció cultural és un mètode d'una cultura, és la manifestació artística i indirecta d'allò que

han après els individus al marge de la transmissió institucionalitzada del «berb».

La Carme Oriol, l'autora del llibre acabat de citar, s'expressava dient: «El folklore no és únicament el saber dels camperols sinó que està present en la més moderna societat urbana... el folklore és art, però també és comunicació... El folklore té dues funcions, una funció educativa, és portador d'unes normes de conducta... té una funció crítica... reacció contra aquells aspectes de la pròpia cultura que no satisfan... el folklore és l'ús conscient, de determinats elements culturals portadors d'una certa tradició fora del context (espai, temps, ritme)» (Març 1990).

transporta elements de la cultura tradicional a nous espais i a nous temps... El folklore és espontani i transmet els continguts culturals d'una forma dinàmica, adaptant-se als nous contextos, mentre que el folklorisme implica manipulació dels elements tradicionals amb una voluntat estètica o ideològica... Quan l'interès per la recuperació d'una determinada tradició es dirigeix cap a la pròpia cultura es parla d'endofolklorisme... D'altra banda també pot donar lloc a folklorisme. En aquest cas l'interès es dirigeix cap a productes de cultures alienes, o d'altres territoris més o menys connectats amb la cultura pròpia...».

El proper divendres dia 15 a la tarda, entre les 4 i les 9 del vespre les 20emes jornades de la SAC ens conviden a tots a participar i considerar-los el nostre folklore, avui.

Hi participaran Oscar Sánchez i Cazorla amb «Tradició popularitat, mites constants i qüestions variables». Si-

mó Duró i Coma amb «Costums, tradicions i folklore», Josep Lluís Don-galves i Carvalho amb «Emigració i el folklore», Silvia Pastor i Barón amb «Folklòr més enllà del folklo-re», Jordi Diaz amb «Les Corts de Sant Julià de Lòria», Jaume Torra i Vinyà i Anna Mangot i Schiefelbusch amb «Dansa tradicional i andorra-na», Pere Canturi i Montanya amb «L'estat actual del folklore andor-rà», Juli Peña i Ballu amb «Dos-cents anys incant el cel. El fer casteller a la societat actual», Mònica Barquin i Mar-tínez amb «Els valors del folklore», Lluís Obols i Perearnau amb «Les Cor-melles de Pasqua i l'etnodinàmica de Canillo», La seva recuperació per la Germanor de Sant Sebastià de la Seu d'Urgell, Eva Julián i Adán amb «Desxifrant l'art que ha protegit la saviesa ancestral dels pobles indí-genes europeus», Joan Benavent i Pal-ró amb «El llegat del mestre Isidre Marvà amb les danses tradicionals andorranes», Per Lizandri i Micó amb «Les danses tradicionals com a eina d'integració», Josep Puig i Mar-tell amb «Caranelles a Ordino», Ro-bert Lizarza i Fernández amb «Les Ca-ranelles d'Encamp, tradició i actuali-tat», Ismael García i Rastrolo amb «El Ball de Diables a Andorra?», Al-bert Samarra i Puig amb «18 anys de falles infantils: mesura de salvo-guarda d'un bé immaterial», Josep Maria Vázquez amb «L'ebart Vallis de Nord, una necessitat», Marta Qui-janery i Miró i Lluís Benarro i Puig amb «Folklòr gegant», Sergi Mas i Balaguer amb «El prestigi del folklòr», Carme Oriol i Cazorla amb «El folklore en un món canviant», De-niel Pérez i Carrillo amb «Les sardanes a Andorra», Maribel Moreno i González amb «El Folklore Sant Romà: l'essència de la tradició en el procés de la creació contemporània», Marien de Casimiro i Sansaloni amb «Manifestacions comunes dels balls i danses populars de tradició oral» i les Valls d'Andorra i el Pallars i Isi-dre Peláez i Dulcet amb «La recupera-ció del ballal, la bona i la rança». El Centre Cultural de la Llacuna d'Andorra la Vella ens obre les por-tes, de bat a bat, en plena setmana de la Diversitat Cultural. ■

Entitats

Artur Blasco i l'‘street art’ de l'‘Inside Out Project’, ganxos de la Setmana

El pare de l'acordió diatònic i de la trobada d'Arsèguel actua el 15 de maig a La Llacuna

Redacció
ANDORRA LA VELLA

No podia ser més oportú: dies enrere rebia un multitudinari homenatge al Liceu de Barcelona –amb motiu de la publicació dels 80 DVD que recullen les 1.600 còpies, cançons i romanços que ha recollit (i salvat) en mig segle de córrer pel Pirineu– i divendres actua a la sala d'actes de La Llacuna, en una de les cites més estupendes de la primavera musical en aquest racó de món nostre. I gratuïta.

Ens referim a Artur Blasco, el pare de l'acordió diatònic –o més aviat, l'home que el va ressuscitar d'entre els morts–, fundador del Pont d'Arcalis i inventor de la Trobada d'acordionistes d'Arsèguel. Un musicòleg com una casa de pagès –està a punt de sortir el volum 10 dels dotze de què constarà la seva obra magna, *A peu pels camins del cançoner*– que feia un lustre que no actuava per aquí dalt i que ens haurem de resignar a escoltar amb comptagotes, després que ara fa dos cursos abandonés El Pont d'Arcalis. La llàstima és que una alta ocasió com aquesta tingui com a escenari La Llacuna, però és ben veritat que no es pot tenir tot.

El concert de Blasco és un dels plats forts de la Setmana de la diversitat cultural, que organitza el Comú d'Andorra la Vella i que arriba a la cinquena edició.

La vicepresidenta de Casa Rússia, Rabadà, Mingullón i el representant de l'Orfeó.

Una trentena d'activitats amb epicentre a les Arcades

A banda d'Artur Blasco i de l'Inside Out Project, la Setmana de la diversitat registra aquest any la participació de 27 entitats i ha programat una trentena d'activitats que s'allargaran des d'avui –amb la projecció de la pel·lícula *Salsa*, de Joyce Buñuel, a La Llacuna– fins diumenge, amb l'onzena edició del Torneig de cases regionals que organitza la FAF. El gros del programa es concentrarà el 16 de maig a les Arcades, amb una desena de parades i balls de gegants, castells i danses folklòriques russes, portugueses i filipines; flamenc, salsa i exhibició de vestits típics peruans i equatorians. També hi participen l'esbart dansaire de la capital, així com International Singers i l'Orfeó Andorrà, que protagonitzaran el concert de clausura (16 de maig, 19.45 hores).

L'altre és l'Inside Out Project, que dit així els sonarà probablement a xinès: la cita és el 14 de maig a la Rotonda, i la cosa consisteix en una seixantena de fotografies de gran format –0,85 per 1,35 metres– amb els retrats de dos membres de cadascuna de la trentena d'entitats que participen en la Setmana.

Les fotografies es distribuiran pel terra de la plaça en una acció que sota el lema *La diversitat ens enriqueix* –petet xiripitflautic, si– constitueix a la vegada un homenatge a les persones que desinteressadament fan possible la vida associativa del país i el debut andorrà al projecte *Inside Out*, un invent de l'artista francès JR –així és com se'l coneix, amb el permís de Larry Hagman– que des del 2011 roda pel món i en el qual ja han intervingut més de 200.000 persones d'un centenar llarg de països.

Es tracta d'una intervenció efímera que s'exposarà a la Rotonda mentre les reproduccions aguantin; la plantada de fotografies es filmarà en vídeo i s'afegirà a la pel·lícula (diuguem-ne) oficial del que es ven com “el projecte d'art participatiu més important del món”, estrenat al canal HBO. Les fotografies andorranes són obra de Pep Aguiar: a JR no li veurem el pel; ell aporta la idea i s'endú la glòria de l'artista conceptual.

ENTITATS

La Setmana de la diversitat proposa una trentena d'actes

En la Setmana de la diversitat hi participen aquest any 27 entitats i s'hi ha programat una trentena d'activitats, que s'allargaran des d'avui –amb la projecció de la pel·lícula *Salsa*, de Joyce Buñuel, a La Llacuna– fins diumenge, amb l'11a edició del Torneig de cases regionals que organitza la FAF. El gros del programa es concentrarà el 16 de maig a les Arcades, amb una desena de parades i balls de gegants, castells i danses folklòriques russes, portuguesos i filipines; flamenc, salsa i exhibició de vestits típics peruans i equatorians. També hi participen l'Esbart dansaire de la capital, així com International Singers i l'Orfeó Andorrà, que protagonitzaran el concert de clausura (16 de maig, 19.45 hores). Una cita que organitza el Comú de la capital amb el triple objectiu de "fer visible la xarxa associativa, potenciar l'associacionisme i crear sinergies entre les entitats que ja existeixen" –segons deia ahir mateix el cònsol de la capital, Jordi Minguiñón–, i tot plegat amb un escarmentat pressupost de 2.500 euros, "una prova

El cònsol Minguiñón i la consellera Rabada van presentar la Setmana.

més que unitat esforços i amb molt pocs diners es poden fer coses ben interessants".

Les dues grans cites de la Setmana seran, però, el concert d'Artur Blasco i el projecte *Inside Out*. El primer tindrà lloc el 18 de maig a la sala d'actes de La Llacuna, i arribarà en un moment oportuníssim després que el fundador del Pont d'Arcalis i ànima de la Trobada d'acordionistes d'Àrseguol rebés diu

a la monumental feina al capdavant d'*A peu pels camins del cançoner*; l'*Inside Out Project*, per la seva banda, suposa l'estrena andorrana en aquesta iniciativa de l'artista conceptual francès JR, i consistirà a plantar al terra de la Rotonda una seixantena de retrats gegants en reconeixement de la feina dels membres de les entitats i associacions ciutadanes.

Redacció / Andorra la Vella
@mes_andorra

BONDIA

13/05/2015

Jornades

La SAC analitza l'actualitat del folklore en 25 ponències

Redacció
ANDORRA LA VELLA

Caramelles, gegants, castells, diables, esbarts, falles, sardanes... ¿Quin sentit tenen avui, en plena era digital, totes aquestes manifestacions del folklore tradicional? ¿Quina vigència i, sobre tot, quin futur? ¿Com es poden adaptar als nous temps? ¿O estan condemnades a convertir-se en peces de museu, ni que sigui etnològic? Aquestes i altres preguntes són les que s'ha proposat respondre la Societat Andorrana de Ciències (SAC) en la 20a edició de les Jornades, que tindran lloc el 15 de maig a La Llacuna i en el marc de la Setmana de la diversitat (16 hores). I ho farà a través de la vintena llarga de ponències

que s'hi llegiran, catorze de les quals seran presencials. Entre els ponents d'aquesta edició hi ha Sergi Mas, que s'autodefineix per a l'ocasió com a "escultor, gravador i artesà" (*El prestigi del folklore*), així com l'historiador i exministre Pere Canturri (*L'estat actual del folklore andorrà*), l'arxiver Lluís Obiols, que compareix en la doble condició d'historiador i director de les caramelles de Pasqua de la Seu (*Les caramelles de Pasqua i l'Estudiantina de Carnaval*), el músic Isidre Peláez, director de l'Escola Folk del Pirineu i membre del Pont d'Arcalis (*La recuperació del flabiol, la bura i la tarota*), i –atenció– la també musicòloga Eva Julián, autora del recopilatori *Cançons*

El tallista i gravador Sergi Mas serà un dels ponents de les Jornades de la SAC.

eròtiques i de Carnaval d'Andorra (*Desxifrant l'art que ha protegit la saviesa ancestral dels pobles indígenes europeus*). El cartell es completa amb ponències de Josep Lluís Gonçalves (*L'emigració i el folklore*), Robert Lizarte (*Les caramelles d'Encamp*), Jordi Díaz (*Els Gegants de Sant Julià*), Jaume Torre i Anna Mangot (*Dansa*

tradicional andorrana), Juli Peña (*El fet casteller a la societat d'avui*), Ismael García (*El ball de diables*), Marta Guillemet i Lúcia Samarra (*Fal·lera geganteria*), Albert Samarra (*10 anys de falles infantils*), Josep Maria Vázquez (*L'esbart Valls del Nord*), i Sílvia Pastor i Àngels Velando (*L'esbart més enllà del folklore*).

Títol:

La Setmana de la Diversitat reconeix la tasca de les entitats amb una gran exposició fotogràfica urbana

Resum:

Andorra la Vella. De l'11 al 17 de maig Andorra la Vella celebra la 5a Setmana de la diversitat cultural amb la participació de 27 entitats que mostraran les seves tradicions en diferents actes. El més rellevant és la col·laboració amb el projecte 'Inside Out' en el qual s'organitzarà una exposició fotogràfica urbana a la plaça de la rotonda amb imatges de grans dimensions de les persones que formen part de les associacions culturals. Amb el lema 'La diversitat ens enriqueix' vol ser un "reconeixement a les entitats per la seva tasca desinteressada", ha explicat la consellera de Cultura i Participació ciutadana, Meritxell Rabadà. A més, durant tota la setmana, i sobretot dissabte 16, hi haurà actuacions de dansa i folklore regional de diferents països, mostres gastronòmiques i tallers per a tots els públics.

Text:

27 associacions i entitats culturals participaran en la 5a edició de la Setmana de la diversitat que, un any més, vol donar a conèixer les tradicions i costums de les comunitats que viuen al Principat.

Durant la setmana hi ha exposicions i projeccions de pel·lícules i dijous 14 de maig està programada l'activitat estrella d'aquesta edició. Es tracta de la participació en el projecte 'Inside Out' de l'artista JRF que promou la idea de "canviar el món a través de l'art", com ha explicat la consellera de Cultura i Participació ciutadana d'Andorra la Vella, Meritxell Rabadà. Ho fa a través d'imatges de grans dimensions que s'instal·len al carrer i mostren persones anònimes que viuen en la mateixa ciutat sota el mateix lema. En el cas d'Andorra la Vella, es vol reconèixer la tasca de les entitats que habitualment fan de forma desinteressada per "continuar teixint la xarxa associativa a la nostra parroquia".

Així, dijous s'enganyaran fotografies de 80 centímetres per 1,35 metres de persones que formen part d'aquestes entitats a la plaça de la Rotonda. La idea és que els ciutadans les puguin veure però també tocar i que hi interactuin, ha exposat Rabadà, de manera que es mantindrà fins que agustin. A més, es farà un audiovisual de l'enganyada i de la mostra que es promoció a través de les xarxes socials de la parroquia i del projecte 'Inside Out', donant a conèixer la iniciativa arreu del món.

Dissabte serà el dia amb més activitats, començant per la tradicional cercavila on es podran veure els vestits, les danses i missaques típics de cada regió i en la qual la Casa Rússia ja ha anunciat que estan preparant "una gran demostració amb els nens", segons ha dit la vicepresidenta de l'associació, Nadejda Solovieva. A més, hi haurà una actuació castellera, mostres de dansa i cançons i una desena d'estands de venda de productes autòctons de cada zona. La jornada acabarà amb el concert de la diversitat a càrrec de l'Orfeó Andorrà i els Internacionals Singers i diumenge finalitzaran les celebracions amb l'11è torneig de cases regionals i comunitats d'Andorra que enfrontarà 10 equips.

L'esdeveniment permet conèixer les cultures i tradicions dels ciutadans que viuen al Principat i també apropar-se a les entitats i "animar-les a formar-ne part", com ha assenyalat el cantaire de l'Orfeó, Josep Moral.

Data de publicació: 2015-05-11 14:02:00

Seccions: Societat, Cultura

Territoris: Andorra la Vella

Signatura: M.C.

Foto: M.C.

El cònsol major d'Andorra la Vella, Jordi Minguiñón, i la consellera de Cultura i Participació Ciutadana, Meritxell Rabadà, amb la vicepresidenta de la Casa Rússia, Nadejda Solovieva, i el cantaire de l'Orfeó Andorrà, Josep Moral, durant la presentació de la Setmana de la diversitat

Foto: M.C.

La consellera de Cultura i Participació Ciutadana, Meritxell Rabadà, mostra una imatge del projecte Inside Out durant la presentació de la Setmana de la diversitat

15/05/2015

<http://www.andorradifusio.ad/>

Gegants, castells, diables, esbarts, falles i sardanes, protagonistes de les jornades de la SAC

Dins la setmana de la Diversitat Cultural, aquesta tarda s'han dut a terme les Jornades sobre el folklore organitzades per la Societat Andorrana de Ciències.

15 maig, 2015 - 20:59

El folklore actual i les tradicions així com el sentit que tenen en el nostre entorn nacional i del Pirineu, i el seu futur, han estat debatudes en una vintena llarga de ponències, moltes presencials. Avui doncs, gegants, castells, diables, esbarts, falles o sardanes, han estat protagonistes en aquestes vintenes jornades de la SAC, que s'han celebrat al Centre cultural La Llacuna.

Informa: Jordi Lorente

18/05/2015

AVUI XX Jornades
15 de maig del 2015
Centre Cultural de la Llacuna

Artur Blasco i Marién de Casimiro, "Jotes d'Organyà"

Isidre Bafno
Subscriu-vos 2

50 visualitzacions

Al·legria a... Comparteix Més 0 0

Data de publicació: 18 maig 2015
A Andorra la Vella, el 15 de maig del 2015
al Centre Cultural La Llacuna

MOSTRAR MÉS

TOTS ELS COMENTARIS

Afegeix un comentari públic...

A continuació **Reproducció automàtica**

- Artur Blasco i Marién de Casimiro, "Els quatre coladors de de Isidre Bafno"
23 visualitzacions
- Artur Blasco i Marién de Casimiro, "Jota de renoms de de Isidre Bafno"
32 visualitzacions
- Artur Blasco i Marién de Casimiro, "Jota de Caló" de Isidre Bafno
75 visualitzacions
- Artur Blasco i Marién de Casimiro, "Non plores Tonet" de Isidre Bafno
31 visualitzacions
- Artur Blasco i Marién de Casimiro, "Cobles del Porret" de Isidre Bafno
122 visualitzacions
- Artur Blasco i Marién de Casimiro, "Montanhes Araneses" de Isidre Bafno
44 visualitzacions
- Artur Blasco i Marién de Casimiro, "Andorra la Vella" de Isidre Bafno
27 visualitzacions
- Artur Blasco, "El Ninou" de Isidre Bafno
26 visualitzacions

Divendres se celebren les XX Jornades de la SAC 'El sentit del folklore, avui'

forum.ad/2015/05/13/divendres-se-celebren-les-xx-jornades-de-la-sac-el-sentit-del-folklore-avui/

Redacció

Les XX Jornades de la SAC es titulen 'El sentit del folklore, avui' i es realitzaran el proper divendres dia 15 de maig de les 4 de la tarda a les 9 del vespre a la sala d'actes del Centre Cultural La Llacuna

Atès el tema proposat, les jornades s'han fet coincidir amb la Setmana de la Diversitat Cultural.

Les Jornades es clouran amb un concert a càrrec del músic, investigador i divulgador de la música popular del Pirineu, Artur Blasco acompanyat per la violinista Marién de Casimiro.

Les jornades són organitzades per la Societat Andorrana de Ciències i són patrocinades pel Ministeri de Cultura, el Comú d'Andorra la Vella i una entitat financera.

Programa:

Benvinguda Àngels MACH i BUCH, presidenta de la Societat Andorrana de Ciències

Presentació, tradició i popularitat, unes constants o unes variables. Oscar SANCHEZ i CAZORLA, director de corals i coordinador de les XX Jornades.

Costums, tradicions i folklore. Simó DURÓ i COMA, excantant del Grup Folklòric d'Ordino i membre del Cor de Cantra a Andorra.

L'emigració i el folklore. Jose Luis GONÇALVES CARVALHO, secretari del Grup de Folklore Casa de Portugal.

Les Caramelles d'Encamp, tradició i actualitat. Robert LIZART i HERNÁNDEZ, caramellaire major.

Els Geganters de Sant Julià de Lòria. Jovet DIAZ, president i cap de la Colla Gegantera de Sant Julià de Lòria.

Dansa tradicional andorran. Jaume TORRA i VINYL, director artístic, i Anna MANGOT i SCHIEFENBUSCH, sotsdirectora artística de l'Esbart Leuclòcia de Sant Julià de Lòria.

L'estel actual del folklore andorrà. Pere CANTURRI i MONTANYA, historietista i ex-ministre de Cultura.

Dos-cents anys tocant al cel. El fet casteller a la societat actual. Juli PEÑA i BALU, president i cap de la Colla Casteller d'Andorra.

Pausa

El Ball de Diables a Andorra? Imanuel GARCIA i RASTROLLO, tresorer de la Colla de Diables d'Andorra.

L'Esbart més enllà del folklore. Silvia PASTOR i BARON, president, i M. ÀNGELS VELANDO i SALVADOR, cocreadors de l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella.

10 anys de falles infantils: mesura de salvaguarda d'un bé immaterial. Albert SAMARRA i PUJOL, secretari de l'Associació Fallera d'Andorra la Vella.

L'Esbart Valls de Nord, una necessitat. Josep Maria VÁZQUEZ, president de l'Esbart Valls de Nord.

Fallera gegantera. Maria GULEMANY i MIRET i Lúcia SAMARRA i PUJOL, membres de la Gresca Gegantera d'Andorra la Vella.

El prestigi del folklore. Sergi MAS i BALAGUER, escriptor, gravador i artista.

El folklore en un món canviant. Carme ORIOL i CARAZO, filòloga i professora al caperament de l'Instituto Catalana de la Universitat Rovira i Virgili.

Debat

CONCERT DE CLOENDA. Cançons i músiques d'Andorra i del Pirineu, interpretades per Artur Blasco, músic, investigador i divulgador de la música popular del Pirineu, a la veu, acordió i altres instruments, acompanyat de Marien de Casimiro, al violí, raboquet i castanyoles.

Ponències escrites no presencials:

Els valors del folklore. Núria SARQUIN i MARTÍNEZ, directora artística de l'Esbart Santa Anna.

Les Caramelles de Pasqua i l'Estudiantina de Carnaval. La seva recuperació per la Germanat de Sant Sebastià de la Seu d'Urgell. Lluís OJOLÍ i PEREARNAU, azerer i director de les Caramelles.

Desxifrant l'art que ha protegit la saviesa ancestral dels pobles indígenes europeus. Eva JULIÁN i ADAM, recuperadora del folklore andorrà i investigadora.

El llegat del mestre Isidre Marvà amb les danses tradicionals andorranes. Joen BENAVENT i PEIRÓ, músic i professor de violí.

Les danses tradicionals com a eina d'integració. Pap LIZANDRA i MICO, mestre de danses.

Caramelles a Ordino. Josep PUIG i MARTELL, director de l'Orfeó Andorrà i la Consti Casamanya.

Les sardanes a Andorra. Daniel PÉREZ i CARRILLO, president de l'Agrupació Sardanaista Andorrana.

L'Esbart Sant Romà: l'essència de la tradició en el procés de la creació contemporània. Mònica MORENO i GONZÁLEZ, directora artística de l'Esbart Sant Romà d'Encamp.

Manifestacions comunes dels balls i danses populars de tradició oral a les Valls d'Andorra i al Pallars. Marien DE CASIMIRO i SANBALON, arxivera i músic.

La recuperació del flabiol, la buna i la tarota. Isidre PELÁEZ i DULCET, músic i director de l'Escola Folk del Pirineu.

Text i foto: SAC

Redacció Forum.ad

Sonosfera - XX Jornades de la SAC: El sentit del folklore, avui

viasona
tota la música en català

Visualitzar

XX Jornades de la SAC: El sentit del folklore, avui

DIVENDRES, 15.5 A LES 00:00 H

Divendres, 15 de maig del 2015 Andorra la Vella Programa de les

Anar al blog

Amb el suport de:
Premi Ovidi Montllor 2015

<http://www.viasona.cat/sonosfera/xx-jornades-de-la-sac-el-sentit-del-folklore-avui>

Grup d'Estudis Etnopoètics

Societat Catalana de Llengua i Literatura

INICI EL GEE FER-SE MEMBRE DEL GEE MEMBRES ACTUALS TROBADES PUBLICACIONS

• Tàndia de Reflexió i Valoració d'Experiències de l'ètnia...

Homenatge a la Dra. Josefina Roma Riu amb motiu de la seva jubileació •

XX Jornades de la SAC: El sentit del folklore, avui

Publicat el 14 de maig de 2015 a 10:00

Dimecres 15 de maig del 2015 de 16 h a 21 h, a la sala d'actes del Centre Cultural La Llacuna, Carrer Mossèn Cinto Verdaguer 4 (Andorra la Vella) se celebraran les **XX Jornades de la SAC: El sentit del folklore, avui**. Les jornades formen part dels actes de celebració de la Setmana de la Diversitat Cultural i estan organitzades per la Societat Andorrana de Ciències i patrocinares pel Ministeri de Cultura, Comitat d'Andorra la Vella i Cèdrit Andorrà.

Programa

- Benvinguda. Àngels MACH i BUCH, presidenta de la Societat Andorrana de Ciències
- Presentació. Tradició i popularitat, uns conceptes o uns variables. Oscar SÁNCHEZ i CAZORLA, director de corals i coordinador de les XX Jornades
- Corums, tradicions i folklore. Simó DURÓ i COMA, excoordinador del Grup Folklòric d'Ordino i membre del Cor de Cambra d'Andorra
- La emigració i el folklore. Jose Luis GONÇALVES CARVALHO, director artístic del Grup de Folklore Casa de Portugal
- Les Caramelles d'Encamp, tradició i actualitat. Robert LEZARTY i PERANONDEZ, excoordinador major
- Els Gegants de Sant Julià de Lòria. Jordi DIAZ i SOLER, president i cap de la Colla Gegantera de Sant Julià de Lòria
- Dansa tradicional andorrana. Jacme TORRA i VINYAL, director artístic, i Anna MANGOT i SCHIEFFENRUSCH, subdirectores artístiques de l'Esbart Llacúria de Sant Julià de Lòria
- L'estat actual del folklore andorrà. Pere CANTURRI i MONTANA, intèrpret i investigador de Cultura
- Dos-cents anys tocant al cel. Juli PISA i BALDI, president i cap de la Colla Castellers d'Andorra
- Pausa
- El Ball de Diablos a Andorra? Imma GARCIA i RASTROLLO, tesorera de la Colla de Diablos d'Andorra
- L'Esbart més vell del folklore. Silvia PASTOR i BARON, presidenta, i M. ANGELS VELANDI i SALVADOR, codirectores de l'Esbart Dansaire d'Andorra la Vella
- 10 anys de l'alta infància: memòria de salvaguarda d'un bé immaterial. Albert SAMARRA i PUJOL, secretari de l'Associació Pallares d'Andorra la Vella
- L'Esbart Valls de Sió. Una necessitat. Josep Maria VAQUETZ, president de l'Esbart Valls de Sió
- Fals lera gegantera. Marta GUILLEMAN i MIRET i Lluís SAMARRA i PUJOL, membres de la Gesca Gegantera d'Andorra la Vella
- El prestigi del folklore. Sergi MAS i BALAGUER, vocalista, gravador i artista
- El folklore en un món canviant. Carme ORIO i CARAZZO, filòloga i professora al departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili
- Debat

CONCERT DE CLOSTRIA

Cançons i músiques d'Andorra i del Pirineu, interpretats per Artur Blasco, músic, investigador i divulgador de la música popular del Pirineu, a la veu, acordió i altres instruments, acompanyat de Mariem de Caciomin, al violí, raboquet i cantenyes.

Produccions escrites no presencials

•

- Els valors del folklore. Núria BARQUIN i MARTINEZ, directora artística de l'Esbart Santa Anna
- Les Caramelles de Pasqua i l'etnològica de Carnaval. La seva recuperació per la Germania de Sant Sebastià de la Bes d'Urgell. Lluís ORIOLES i PEREARSAT, arxiver i director de les Caramelles
- Descobrint l'art que ha protegit la memòria ancestral dels pobles indígenes europeus. Eira JULIAN i ADAN, responsables del folklore andorrà i investigadors
- El llegat del mestre Andreu Maró amb les danses tradicionals andorranes. Joan BENAVENT i PEIRO, músic i professor de violí
- Les danses tradicionals com a rutes d'itinerari. Pep LIZASOLA i MICO, mestre de danses
- Caramelles a Ordino. Josep PUIG i MARTEL, director de l'Esbart d'Ordino i a l'entorn de la Colla Canamara
- Les danses a Andorra. Daniel PÉREZ i CARRILLO, president de l'Agrupació Serenista Andorrana
- L'Esbart Sant Romà: l'evolució de la tradició en el procés de la creació contemporània. Mariela MORENO i GONZÁLEZ, directora artística de l'Esbart Sant Romà d'Encamp
- Manifestacions començades dels ballats i danses populars de tradició oral a les Valls d'Andorra i el Pallars. Mariem DE CACIOMINO i SANJAON, arquitecte i músic
- La recuperació del folklore, la breu i la llarga. Andreu PELAEZ i DULCET, músic i director de l'Esbart Folk del Pirineu

Programa (pdf)

Compartir

Publicat dins de Notícies i Etiquetat com a jornades

21/4/2016

XX Jornades de la SAC: El sentit del folklore, avui – Grup d'Estudis Etnopoètics

Institut d'Estudis Catalans. Carrer del Carme 47. 08001 Barcelona.

Telèfon +34 932 701 620. Fax +34 932 701 180. informacio@iec.cat - [Informació legal](#)

Copyright © 2010 Grup d'Estudis Etnopoètics. Tots els drets reservats.

<http://blogs.iec.cat/gee/2015/05/14/xx-jornades-de-la-sac-el-sentit-del-folklore-avui/>

Departament de Filologia Catalana

Departament

- Presentació
- Localització
- Personal
- Administració

Estudis

- Grau
- Màster
- Doctorat
- Mobilitat

Publicacions

Grups de recerca

Notícies

Activitats

Contacte

15 de maig de 2015

[← Llistat](#)

XX Jornades de la Societat Andorrana de Ciències

Divendres 15 de maig, de 16 h a 21 h se celebrarà a la Sala d'Actes del Centre Cultural La Llacuna (Carrer Mossèn Cinto Verdaguer 4, Andorra la Vella) les XX Jornades de la SAC. **El sentit del folklore, avui.** Organitzades per la Societat Andorrana de Ciències, formen part dels actes de celebració de la Setmana de la Diversitat Cultural.

Carme Oriol hi participarà amb la ponència 'El folklore en un món canviant'.

Per a més informació, aquí

<http://www.urv.cat/dfilcat/noticies/548/>

ArxiudeFolklore

Inici

Qui som

Projectes

Jornades

Revista

Contacte

Enllaços

23 nov. 2015

Intervenció de Carme Oriol a les XX Jornades de la SAC

En aquest vídeo de les XX Jornades de la Societat Andorrana de Ciències "El sentit del folklore avui" s'hi pot veure un breu fragment de la intervenció de Carme Oriol "El folklore en un món canviant" (minut 5:50).

Etiquetes congressos

Recomanar-ho a Google

Recursos en línia

ArxiuFolk

BiblioFolk

RondCat

 Estudis de Literatura
Oral Popular

 ARXIU DE FOLKLORE
UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
Departament de Filologia Catalana

Entrada més recent

Pàgina d'inici

Entrada més antiga

Contacte

Arxiu de Folklore
Avinguda Catalunya, 35
43002 - Tarragona
Tel. 977 559 780
A/e: folk@urv.cat

Notícies anteriors

<http://www.arxiudefolklore.cat/2015/11/intervencio-de-carme-oriol-les-xx.html>

2007 (desembre) Tretzenes
Les empreses andorranes,
quin camí?

2008 (novembre) Catorzenes
Els valors de la societat
andorrana avui

2009 (novembre) Quinzenes
Quina formació per a
la vida laboral?

2010 (desembre) Setzenes
L'administració pública
andorrana

2011 (novembre) Dissetenes
La cultura de l'esport

2012 (desembre) Divuitenes
L'aportació dels professionals
liberals a la societat

2013 (novembre) Dinovenes
Dret andorrà, entre els usos
i costums i el codi

Crèdit Andorrà

El sentit del folklore avui

Societat Andorrana de Ciències

20

Societat Andorrana de Ciències

El sentit del folklore, avui

El sentit del folklore, avui

Vintenes Jornades de la Societat Andorrana de Ciències

**Jornades de la Societat
Andorrana de Ciències**

1986 (març) Primeres
El sector de la construcció,
realitat i perspectives (no
publicada)

1986 (abril) Segones
El petit hospital i el metge
de capçalera

1986 (desembre) Terceres
L'ensenyament del català
a Andorra (no publicada)

1987 (març) Quartes
L'educació a Andorra

1999 (octubre) Cinquenes
El turisme cultural,
una alternativa de futur

2000 (novembre) Sisenes
Pol·lucions... Solucions?

2001 (novembre) Setenes
Els mitjans de comunicació:
realitat i objectius

2002 (novembre) Vuitenes
La creació artística, luxe
o necessitat?

2003 (novembre) Novenes
El sector primari a Andorra,
té futur?

2004 (novembre) Desenes
L'estat de la recerca a
Andorra: organismes públics
i privats d'investigació

2005 (novembre) Onzenes
La justícia, avui, a Andorra

2006 (novembre) Dotzenes
El futur del comerç a Andorra,
cap a on va?